

SVENSK PRESS.

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

En rapport
från 1972 års pressutredning

SOU 1975:11

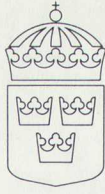
SVENSK PRESS.

Tidningar i samverkan

En rapport
från 1972 års pressutredning

SOU 1975:11

Statens offentliga utredningar

1975:11

Finansdepartementet

Svensk press

Tidningar i samverkan

Avgivet av 1972 års pressutredning
Stockholm 1975

ISBN 91-38-02258-3

Till Statsrådet och chefen för finansdepartementet

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1972 har sakkunniga tillkallats med uppgift att utreda pressens förhållanden.

I direktiven för de sakkunniga, som antagit namnet 1972 års pressutredning, anges som en av huvuduppgifterna att studera samarbets- och rationaliseringsfrågor. Enligt direktiven måste stödformerna avvägas så att de inte motverkar utan helst stimulerar en önskad utveckling i fråga om samarbete och rationalisering inom tidningsområdet.

Utredningen har, för att kunna fullgöra detta uppdrag närmare undersökt förutsättningarna för vidgad samverkan inom tidningsbranschen. En särskild arbetsgrupp har därvid tillsatts med huvudsaklig uppgift att beskriva och analysera möjligheterna till samverkan mellan tidningsföretag.

Arbetsgruppen, som genomfört sin uppgift i samråd med utredningens sekretariat, består av redaktör Anders Ahlqvist, direktör Leif Borin, direktör Per Brännström, ekonomichef Antti Daschek och civilingenjör Erik Jönsson. En särskild expertgrupp har följt arbetet. I denna ingår direktör Gösta Bodin, huvudredaktör Bertil Heddelin, förste ombudsman C. H. Hernlund, direktör Evert Larmén, andre förbundsordförande Stig Nilsson, chefredaktör Sören Olofsson, direktör Per-Axel Petersson, direktör Ragnar Wennerström och direktör Rolf Österberg. Som ordförande i gruppen har utredningens sekreterare, docent Stig Hadenius, fungerat. Fr. o. m. den 16 oktober 1974 har fil. kand. Claes-Olof Olsson, som biträdande sekreterare, deltagit i arbetsgruppens verksamhet.

För de överväganden och slutsatser som presenteras i föreliggande rapport svarar arbetsgruppen gemensamt. Utredningen har – utan att ta ställning till de resonemang som förs i rapporten – ansett att den bör publiceras i serien statens offentliga utredningar.

1972 års pressutredning får härmed överlämna rapporten Svensk Press. Tidning i samverkan.

Stockholm den 20 mars 1975

Ragnar Edenman

/Stig Hadenius

Förord

Avsikten med denna rapport är att genom en beskrivning av ett antal existerande och tänkbara samverkansformer inom dagstidningsbranschen underlätta en bedömning av möjligheterna till samverkan mellan tidningsföretag. Rapporten behandlar således olika områden för samverkan. De tre huvudområden, som uppmärksammas i det första kapitlet, är redaktionell, administrativ och teknisk samverkan. I det andra kapitlet redogörs för några genomförda eller diskuterade samverkansprojekt mellan enskilda tidningsföretag på lokal/regional nivå. Det tredje kapitlet visar genom ett räkneexempel vilka rationaliseringsmöjligheter som finns vid gemensamma produktionsanläggningar dvs. vid en fullständig produktions-samverkan mellan tidningsföretag. Några nordiska jämförelser presenteras i det sista kapitlet.

Rapporten utgör inte en fullständig genomgång av samtliga existerande samverkansformer. Inte heller har strävan varit att skapa teoretiska modeller för samverkan. Syftet är praktiskt inriktat. Målsättningen har varit att tämligen detaljerat beskriva några olika former för samverkan så som de kan fungera i dag och ange vilka utvecklingsmöjligheter som är tänkbara. De olika exemplen har därför inte bara ett självständigt värde, de kan också tjäna som underlag vid tidningarnas ställningstaganden till framtida samverkansplaner.

I första hand har rapporten koncentrerats till samverkan på regional eller lokal nivå. I några avsnitt har emellertid även redogörelser lämnats för olika centrala samverkansinstrument. Det innebär dock inte att alla samverkansformer på central nivå har uppmärksammats. Arbetsgruppen har utgått från att dessa frågor tas upp till behandling i annat sammanhang.

Ledamöterna i den arbetsgrupp som genomfört studien svarar kollektivt för slutsatser och resultat. Arbetet med enskilda avsnitt har emellertid genomförts av enskilda ledamöter. Sålunda är redaktör Anders Ahlqvist ansvarig för *Redaktionell samverkan*, economichef Antti Daschek för *Administrativ samverkan* och civilingenjör Erik Jönsson för *Teknisk samverkan*. Ansvarig för kapitel 2, *Samverkansformer*, är direktör Leif Borin. Economichef Antti Daschek ansvarar för kapitel 3, *Regional tidningssamverkan*, och avsnittet *Annonssamverkan i Norge* vilket ingår i kapitel 4. Det sista avsnittet i kapitel 4, *Produktionssamverkan i Finland*, är en översättning från en finsk undersökning som

gjorts vid Statens Tekniska Forskningscentrals grafiska laboratorium i Otnäs, Finland.

Rapporten har utarbetats i samarbete med berörda tidningsföretag. Grundmaterialet till kapitel 2 insamlades genom besök och intervjuer på respektive tidningsföretag. Underlaget till de beräkningar som utförts i kapitel 3 är till viss del hämtat från tidningarnas interna statistik. Samtliga berörda tidningar har granskat rapporten i manus och godkänt att resultatet publiceras.

Innehåll

1	<i>Områden för samverkan</i>	11
1.1	Redaktionell samverkan	11
1.1.1	Tidningarnas telegrambyrå	11
1.1.2	Andra nyhetsbyråer	15
1.1.3	Annan form av samverkan	17
1.1.4	Nyhetsbyråernas utbyggnadsplaner	18
1.1.5	Samverkansmöjligheter	20
1.2	Administrativ samverkan	21
1.2.1	Administrativa rutiner	21
1.2.2	Befintlig och planerad samverkan	24
1.3	Teknisk samverkan	28
1.3.1	Tidningsteknisk utveckling	28
1.3.2	Fullständig produktionssamverkan	32
1.3.3	Begränsad produktionssamverkan	34
1.3.4	Samverkan för teknisk forskning och utveckling	37
1.4	Sammanfattning	38
2	<i>Samverkansformer – några fallstudier</i>	41
2.1	Dagstidningssituationen i Örebro	42
2.1.1	Nerikes Allehanda och Örebro-Kuriren	42
2.1.2	Samverkansplaner	43
2.1.3	Samtryckning med Evangeliipress	46
2.2	Dagstidningssituationen i Norrköping	48
2.2.1	Folkbladet Östgöten och Norrköpings Tidningar	48
2.2.2	Samverkansplaner	50
2.3	Mellannorrlands Tidnings AB	53
2.3.1	Samarbetet Nya Norrland – Dagbladet	53
2.3.2	Teknisk produktion och utrustning	55
2.3.3	Företagsform och finansiering	56
2.3.4	Produktionssamverkan eller separatproduktion	57
2.4	Tidningssamverkan på Gotland	59
2.4.1	Upplaga och spridning	59
2.4.2	Samverkan mellan Gotlands Folkblad och Gotlänningen	62
2.4.3	Samverkansdiskussioner med Gotlands Allehanda	65
2.4.4	Framtida samverkan	67

2.5	Samverkan mellan Arbetet och Skånska Dagbladet	69
2.5.1	Arbetet och Skånska Dagbladet	69
2.5.2	Gemensam söndagstidning	71
2.5.3	Annonssamverkan	75
2.6	Produktionssamverkan i Stockholm	78
2.6.1	Bakgrund	78
2.6.2	Preliminärt utredningsarbete under år 1971	79
2.6.3	Fortsatt utredningsverksamhet	79
2.6.4	Sammanfattning av händelseutvecklingen under år 1972	85
2.6.5	Utrednings- och förhandlingsarbetet åren 1973–1974	86
2.6.6	Kritik mot produktionssamverkan	88
2.7	Sammanfattning	94
3	<i>Regional tidningssamverkan – ett räkneexempel</i>	99
3.1	Tidningar i Sörmland	100
3.1.1	Ägare, upplagor och spridning	100
3.1.2	Ekonomi	103
3.1.3	Produktionsvolym	104
3.1.4	Personal	105
3.1.5	Produktionsmetoder	106
3.1.6	Kapitalkostnader	107
3.2	En modell för samverkan	108
3.2.1	Produktionssamverkan	109
3.2.2	Andra områden för samverkan	112
3.3	Gemensam produktionsanläggning	113
3.3.1	Investeringar och kapitalkostnader	113
3.3.2	Personal	115
3.3.3	Årskostnadsdifferenser	115
3.3.4	Omställningskostnader	118
3.4	Sammanfattning	119
4	<i>Nordiska jämförelser</i>	123
4.1	Annonssamverkan i Norge	123
4.1.1	Tidningsstrukturen i Telemark	124
4.1.2	Samverkansformer före år 1974	127
4.1.3	Annonssamverkan	130
4.1.4	Framtida samverkansmöjligheter	131
4.2	Produktionssamverkan i Finland	133
4.2.1	Tidningssamarbetets former	134
4.2.2	Produktionssamverkan i tidningsfabrik	135
4.3	Sammanfattning	137
	<i>Bilagor</i>	139
1 A	Investeringsvolym vid produktionssamverkan i Sörmland enligt alternativ A.	139
1 B	Investeringsvolym vid produktionssamverkan i Sörmland enligt	

	alternativ B.	141
2	Kapitalkostnader vid produktionssamverkan i Sörmland enligt alternativ A och B.	143
3	Personalplan vid produktionssamverkan i Sörmland	145
4	Personalkostnader vid produktionssamverkan i Sörmland	147
5	Transportkostnader, distributionslinjer och ankomsttider vid produktionssamverkan i Sörmland.	149
6	Telelinjer och överföringskostnader vid produktionssamverkan i Sörmland.	155

1 Områden för samverkan

1.1 Redaktionell samverkan

Redaktionell samverkan innebär i princip att olika tidningar i större eller mindre utsträckning innehåller samma redaktionella material. Värdet av en redaktionell samverkan mellan tidningsföretag måste ses i relation till den presspolitiska målsättningen: upprätthållandet av en differentierad dagspress. Man kan svårigen tänka sig stimulansåtgärder till en ökad redaktionell samverkan som innebär att tidningarna skulle förlora sin ställning som unika och sinsemellan skilda redaktionella produkter. Å andra sidan kan en redaktionell samverkan medföra inte obetydliga rationaliseringsvinster. Det finns redaktionellt material som mycket väl lämpar sig för en produktion i samverkan i stället för en produktion under konkurrens. De resurser som frigöres genom ett ökat redaktionellt samarbete medför att tidningsföretagen kan förbättra både kvantiteten och kvaliteten hos det redaktionella materialet. På så sätt kan de olika tidningarna tjäna syftet att som särpräglade redaktionella produkter bidra till upprätthållandet av en allsidig dagspress.

Redaktionell samverkan kan ske på olika sätt. TT:s nyhetstjänst till landets samtliga dagstidningar är en form av samverkan som är öppen för alla tidningar. Andra nyhetsbyråer – exempelvis byråer med anknytning till de politiska partierna – har nyhetsservice enbart till vissa grupper av tidningar. En tredje form är samverkan lokalt eller regionalt mellan två eller flera tidningsföretag. Ett exempel utgör Gotlands Tidningar där Gotlands Folkblad och Gotlänningen har etablerat ett mycket nära redaktionellt samarbete som i praktiken innebär att nyhetssidorna i stort sett är identiska i de båda tidningarna.

1.1.1 *Tidningarnas Telegrambyrå*

Den mest omfattande produktionen av ett för alla dagstidningar gemensamt redaktionellt underlag sker i dag via Tidningarnas Telegrambyrå (TT).

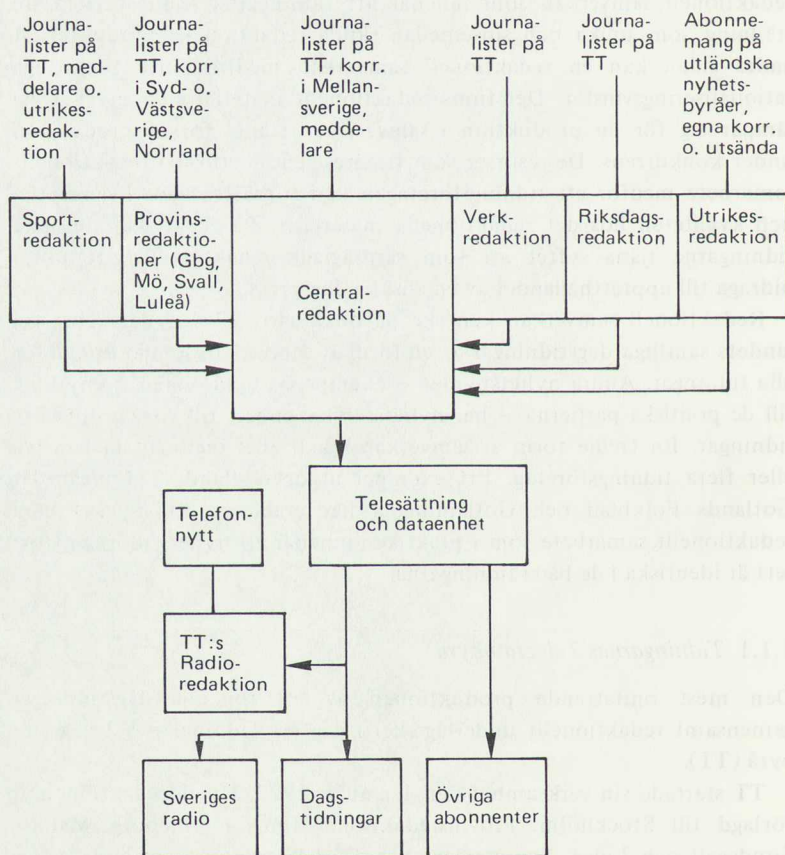
TT startade sin verksamhet den 1 januari 1922. Huvudredaktionen är förlagd till Stockholm. Provinsredaktioner finns i Göteborg, Malmö, Sundsvall och Luleå. Sammanlagt har TT 190 personer anställda, varav cirka 140 är journalister.

TT är ett aktiebolag, som ägs av den svenska pressen. För närvarande abonnerar sammanlagt 140 dagstidningar (från 105 tidningsföretag) på den allmänna nyhetstjänsten. Till detta kommer Sveriges Radios abonnemang på TT. Verksamheten finansieras genom abonnemangsavgifter som står i relation till respektive tidnings totala upplaga. Sveriges Radios allmänna nyhetsarvode motsvarar cirka 20 procent av TT:s rörelseintäkter.

Nyhetsbyrån tillhandahåller sina abonnenter två olika typer av tjänster: dels en *allmän nyhetstjänst*, dels *specialtjänster*. In- och utrikesmaterialen är de viktigaste delarna i den allmänna nyhetstjänsten. Den består också av ett speciellt lokalmaterial. Specialtjänsterna är framför allt nyheter från departement och ämbetsverk (s. k. verkmaterial) samt handelsnyheter. Härtil kommer särskilda artikel-, porträtt- och arkivtjänster.

Organisatoriskt är TT:s verksamhet uppdelad på olika redaktioner. Den redaktionella organisationen framgår av figur 1.1.

Fr. o. m. den 1 januari 1975 har TT sammanfört riks- och stockholms-

Figur 1.1 TT:s redaktionella organisation år 1975.

redaktionen till en centralredaktion. Denna består dels av en central redaktionsenhet, dels av en allmänredaktion. Centralredaktionen svarar för inrikesbevakningen. Den centrala redaktionsenheten är ytterst ansvarig för det nyhetsmaterial som sänds till abonnenterna.

TT bygger sin inrikesbevakning dels på egen redaktionellt anställd personal, dels på journalister på tidningarna runt om i landet. De sistnämnda fungerar som TT:s lokalkorrespondenter. När en nyhet av riksintresse inträffar skall i princip denna inrapporteras till TT:s provinsredaktioner eller direkt till huvudkontoret.

TT:s inrikesmaterial svarar för nära två tredjedelar av hela nyhetsproduktionen. Materialet behandlar en mängd skiftande områden. Journalisterna deltar i presskonferenser och gör intervjuer, kontaktar åklagare, polis och brandkårer, skaffar fram bakgrundsmaterial till viktigare händelser och bevakar speciella evenemang.

Till den centrala redaktionsenheten hör också en särskild riksdagsredaktion med egna lokaler i riksdagshuset. TT:s journalister refererar debatterna i kammaren liksom propositioner, motioner och utskottens utlåtanden. Debattreferaten komprimeras till översikter och sammandrag som sänds ut på teleprinter direkt från riksdagshuset.

De utländska nyheterna erhåller TT genom abonnemang hos internationella nyhetsbyråer. De största nyhetsleverantörerna är Reuters, Agence France-Presse (AFP) och Deutsche Presse-Agentur (dpa). Dessa svarar för cirka 85 procent av det inkommande materialet. Dessutom finns en daglig nyhetstjänst från den sovjetiska nyhetsbyrån Tass med vilken TT även har visst tekniskt samarbete.

Genom samarbetsavtal med nyhetsbyråer i andra länder erhåller TT också material från de mindre byråerna i Europa. Särskilt livligt är nyhetsutbytet med de nordiska byråerna: Finska Notisbyrån (FNB), Norsk Telegrambyrå (NTB) och danska Ritzaus Bureau (RB). De fyra nordiska byråerna samarbetar också tillsammans med de nationella nyhetsbyråerna i Belgien, Nederländerna, Schweiz och Österrike inom Grupp 39, framför allt när det gäller utbyte av tekniska erfarenheter. TT har f. n. (1975) egna korrespondenter i Washington, Bryssel, Moskva och Peking samt vidare i Mariehamn och Reykjavik. De arbetar gemensamt för samtliga byråer.

Utrikesredaktionen får dagligen ett nyhetsmaterial på mellan 100 000 och 120 000 ord. Efter urval, översättning och redigering sänds cirka 15 000 ord utlandsnyheter vidare till den svenska pressen och till Sveriges Radio.

Det speciella lokalmaterialet, som ingår i den allmänna nyhetstjänsten, är en typ av material som har intresse bara för tidningar inom ett geografiskt begränsat område. Sålunda kan tidningar exempelvis abonnera på ett särskilt stockholms- eller göteborgsmaterial. Speciellt lokalmaterial förekommer även för Skåne.

Verkmaterialet är en specialtjänst som är produkten av en intensiv bevakning av departement och ämbetsverk. Materialet sänds ut till abonnenterna som allmänt nyhetsmaterial eller som lokal/regionalt material för berörda tidningar.

Handelsmaterialet intar en självständig ställning bland TT:s tjänster. Distributionen av aktie-, valuta- och varukurser går till avnämare inom näringslivet samt dessutom till dagstidningar.

Artikeltjänsten, som startades år 1965, är ett försök att konkurrera med andra nyhetsbyråer inom landet om det feature-betonade, icke-tidsbundna, materialet. Tjänsten omfattar främst kultur- och reportageartiklar.

Porträtttjänsten erbjuder abonnenterna aktuella porträttbilder och korta persondata.

Arkivtjänsten är en specialtjänst som förser den aktuella nyhetstjänsten vid TT och tidningarna med bakgrundsmaterial. Den används kontinuerligt av en tidning, Göteborgs-Posten. Dessutom har ett begränsat antal tidningar haft provabonnemang på tjänsten. Under hösten 1974 gjorde TT förnyade försök att få fler tidningar intresserade av abonnemang på denna service.

TT:s nyhetsmaterial distribueras i telesatt form och med hjälp av datateknik till mottagarna. Tekniskt baseras nyhetsförmedlingen på ett linjesystem med fjärrskrift och fasta linjer mellan TT och abonnenterna. De flesta tidningarna har dubbla linjer och vissa tidningar har t. o. m. tre eller fyra mottagningskanaler.

TT:s linje 1 används i huvudsak för det "ordinarie" nyhetsmaterialet medan kompletteringsmaterial, specialtjänster och sport sänds via den andra linjen. Linjerna används i dag inte fullt ut vilket innebär att det finns utrymme för ett ökat utbud av material. En sådan ökning kan även åstadkommas genom en större materialelektering och ändrade utsändningshastigheter.

Telesättning är en teknik som TT började använda år 1954 och som i hög grad underlättar möjligheterna till redaktionell samverkan. Tekniken innebär att nyhetstelegrammen skrivs ut på en särskild "skrivmaskin" som producerar en hålremsa. Varje kombination av hål i remsan representerar en bokstav eller en siffra. Via telekommunikationer överförs hålremsans information till abonnenterna. Dessa kan ta emot materialet på det sätt som bäst passar till respektive tidnings sättnings teknik. I många fall kan hålremsan gå direkt till tidningarnas sättningsmaskiner. Telesättningen innebär en stor rationalisering för många tidningar.

I början av 1970-talet övergick TT till att, i större utsträckning än tidigare, använda datatekniken som hjälpmedel vid informationsöverföringen. Via en dator kan den framställda hålremsan i dag omvandlas till en text som är uppdelad i exakta tidningsrader. Datorn klarar också många andra avancerade uppgifter på kort tid. De olika telegrammen kan förtursordnas, sporttabeller kan räknas ut automatiskt osv. För tidningar med fotosättning är det viktigt att den text som levereras är korrekt. I datorns minne kan nyhetstexten lagras och korrigeras från en bildskärm. Syftet är att tillhandahålla tidningssätterierna en så felfri text som möjligt.

Datatekniken medför även andra fördelar. En dator har kapacitet att styra distributionen, vilket är aktuellt exempelvis i samband med materialelektering. I datorns minne finns arkiv lagrade med färdiga

bakgrunder till aktuella händelser.

Av det material TT sänder ut kan tidningarna välja och kassera efter egna önskemål. Man kan välja ut det som anses vara väsentligt för tidningen och dess läsare. Man kan förändra det och presentera det på ett sätt som överensstämmer med tidningens redaktionella uppläggnig.

1.1.2 Andra nyhetsbyråer

Vid sidan om TT:s verksamhet finns andra nyhetsbyråer som levererar text- och bildmaterial till olika grupper av tidningar. Det är regionala eller politiska tidningsgrupper som på så sätt samverkar om visst nyhetsmaterial. Samverkan mellan tidningarna tillgår så att man dels erhåller ett kontinuerligt material, dels tecknar specialkontrakt för vissa typer av material. I det sistnämnda fallet är det ofta den enskilda tidningen som tar initiativet.

Ett antal landsortstidningar – mestadels förstetidningar inom sitt område – samarbetar sålunda om det material som FLT-Press-Telefoto levererar. Svenska Nyhetsbyrån (SNB) förser främst ett antal borgerliga tidningar med material.

Andra nyhetsbyråer har direkt anknytning till de politiska organisationerna. Hit räknas A-pressens redaktionstjänst, Centerpress och Folkpress. Hit kan också räknas delar av Svenska Nyhetsbyråns verksamhet.

FLT-Press-Telefoto

FLT-Press-Telefoto är ett dotterföretag till Förenade Landsortstidningar AB. Företaget, som startades i sin nuvarande form år 1947, ägs av 38 tidningsföretag som tillsammans utger ett 70-tal borgerliga eller opolitiska landsortstidningar.

Den redaktionella verksamheten är partipolitiskt obunden – man sysslar inte med kommenterande politiskt material. Däremot satsar FLT-Press på den politiska sektorn, bl. a. genom en hårdbevakning av riksdagen. FLT-Press har för närvarande 36 abonnenter. Dessa får tillgång till samtligt textmaterial. Abonnemang är i princip enbart tillgängligt för medlemstidningarna. Utanför medlemsgruppen har FLT-Press en viss textservice till ett fåtal tidningar.

FLT-Press kan betraktas som medlemstidningarnas stockholmsredaktion och som ett komplement till TT. Enskilda medlemstidningar kan också få hjälp med olika bevakningsuppdrag.

Det dominerande utbudet är nyheter från riksdagen, departementen och samhällssektorn i stort dvs. rena nyhetstexter. Dessutom tillhandahålls featuretexter – främst populärvetenskapliga artiklar – och tv-texter dvs. texter kring tv-programmen, förhandsartiklar och liknande. Här till kommer specialpaket, exempelvis från trafik- och motorsektorn, samt sport- och kulturmaterial.

Nyhetsbyrån har tio fast anställda journalister som varje vecka levererar ett 80-tal artiklar. Ett 15-tal av dessa är förhandstexter till kommande tv-program. Under första halvåret 1974 producerades 2 098

artiklar, vilka resulterade i 24 371 införanden.

Inom ramen för FLT-Press-Telefotos verksamhet bedrivs också en omfattande bildservice. Den drivs dels som uppbackning av egna texter, dels fristående i form av telefotoservice. FLT-Telefoto täcker behovet av inrikesbilder genom ett 60-tal sändare runt om i landet. Internationellt sker samarbete med UPI och AP via Pressens Bild och Reportagebild. Bildbevakning anges som en av byråns specialiteter. FLT-Telefoto transmittar årligen cirka 10 000 bilder till FLT-tidningarna.

Svenska Nyhetsbyrån (SNB)

Svenska Nyhetsbyrån är en ekonomisk förening som ägs av 23 borgerliga landsortstidningar. SNB:s material är i princip tillgängligt för alla tidningar. Det finns emellertid ett krav på selektivitet vilket innebär att materialet endast levereras till en tidning inom samma spridningsområde. För närvarande erhåller sammanlagt 76 tidningar olika delar av SNB:s material.

Byråns service omfattar flera typer av material. Man täcker in sådant som för abonnenten inte är av lokal karaktär: kulturartiklar, kåserier, allmänna reportage, aktuella artiklar, utrikes bakgrundsartiklar samt idrottskommentarer. SNB kan sägas vara specialiserad inom featuresektorn även om ett visst nyhetsmaterial av kommenterande slag förekommer i utbudet. De flesta artiklarna är illustrerade, men telefotoservice saknas.

Materialet levereras i fasta abonnemang. Det består av ett s. k. grundpaket utformat med tanke på de medelstora tidningarnas behov. Omkring 45 tidningar använder sig av denna sortering. Det kompletteras med ett antal specialtjänster som inte innefattas i det fasta abonnemanget. Sådana specialtjänster är illustrerad förhandstext för tv-program, översättningar av material ur Observer, aktiekrönika, frågeservice och internationella sportreportage.

En fristående materialgrupp är det politiskt kommenterande materialet till en tidningsgrupp bestående av cirka 30 borgerliga dagstidningar. Det innehåller pressöversikter samt journalistiskt bearbetat stoff av kommenterande natur. Denna specialtjänst ligger utanför abonnemanget och betalas av den nämnda tidningsgruppen. Svenska Nyhetsbyrån har ett 15-tal medarbetare på sin redaktion. Ett antal freelance-medarbetare förstärker ofta redaktionen. År 1973 registrerade totalt 6 524 artiklar (cirka 125 per vecka) och 3 946 bilder. Det resulterade i 130 000 respektive 50 000 införanden i abonnenttidningarna.

A-pressens redaktionstjänst

A-pressens redaktionstjänst tillhör A-pressen AB. Ägare är det socialdemokratiska partiet och fackföreningsrörelsen. Byrån betjänar hela A-pressgruppen dvs. de socialdemokratiska tidningarna med undantag för Aftonbladet

Redaktionstjänsten levererar nyhetstexter företrädesvis om politik,

ekonomi, facklig verksamhet och skolfrågor samt featurematerial från samma områden. En del signerade debattartiklar förekommer samt visst utlandsmaterial.

På redaktionen arbetar fyra fast anställda medarbetare samt ett antal freelance-medarbetare. Varje vecka produceras cirka 25 artiklar. Nyttjandegraden har uppskattats till 65–70 procent.

Centerpress

Centerpress är en del av centerpartiets riksorganisation. Man producerar ett material som främst är avsett för partiets tidningar. Det går, förutom till centerns flerdagartidningar, även till 15 fådagartidningar dvs. totalt 29 tidningar centertidningar. Därutöver distribueras materialet till tidningar och enskilda journalister utanför den centerpartistiska tidningsgruppen. Materialet är kostnadsfritt för mottagaren.

Produktionen är inriktad på politiskt material: ledarkommentarer, debattreferat, bakgrunder till politiska beslut och rent politiskt nyhetsmaterial. Till detta kommer i begränsad utsträckning kulturellt material, reseberättelser och liknande. Verksamheten är dock specialiserad på politiska reportage och kommentarer.

Centerpress har tre fast anställda medarbetare. En genomsnittlig produktion omfattar 35–40 artiklar per vecka, varierande med hänsyn till aktiviteter i riksdagen.

Folkpress

Folkpress startades ursprungligen av folkpartiet. Byrån har i dag 47 abonnenter, i huvudsak tidningar av borgerlig karaktär. Materialet är i princip tillgängligt för alla tidningar som önskar abonnemang. Abonnemangsavgift erläggs oavsett om materialet införts i tidningen eller inte.

Produktionen omfattar ledarkommentarer, pressklipp, debattinlägg samt inrikes- och utrikeskrönikor. Som regel finns ingen bildservice. Under år 1973 producerades drygt 1 000 artiklar med i genomsnitt 10 införanden per artikel. Distributionen sker genom telexsändningar och post.

Tre fast anställda journalister samt freelance-medarbetare levererar varje dag minst en ledarkommentar samt pressklipp. Tidningarnas ledaravdelningar förses med bakgrundsmaterial. Vidare produceras minst en eller två specialartiklar samt en utrikeskrönika i veckan.

1.1.3 Annan form av samverkan

Nyhetsbyråerna utgör den vanligaste formen för redaktionell samverkan. Det sammanhänger med att byråernas material är gemensamt för alla abonnenter, även om specialdestinerat material också förekommer. Andra exempel på samverkansformer är redaktionellt samarbete mellan enskilda tidningsföretag.

Vanligast är ett redaktionssamarbete inom koncernföretag eller till

följd av produktionsteknisk samverkan. Olika tidningar kan också samarbeta exempelvis om gemensamma utrikesmedarbetare som tillfälligt eller mer permanent förser de olika uppdragsgivarna med nyhets- och bakgrundsmaterial.

Det finns flera exempel på redaktionell samverkan mellan enskilda tidningsföretag. I kapitel 2, *Samverkansformer*, beskrivs några fall där redaktionell samverkan ingår som en del av ett mer omfattande samarbete. Det gäller framför allt samarbetet mellan Gotlands Folkblad och Gotlänningen samt samarbetet inom ramen för Mellannorrlands Tidnings AB.¹

På Gotland framställs Gotlands Folkblad och Gotlänningen på ett av tidningarna gemensamt ägt tryckeri. Trots att tidningarna representerar skilda politiska uppfattningar har tidningsproduktionen kunnat samordnas både redaktionellt och tekniskt. I princip skiljer bara förstasidan och ledarsidan tidningarnas utseende åt.

Vid Mellannorrlands Tidnings AB i Härnösand produceras de socialdemokratiska tidningarna Nya Norrland och Dagbladet på samma officin. Man använder gemensamt TT:s material och har varje dag några sidor helt identiska.

Ett annat exempel på redaktionell samverkan är Södra Sverige Tidningar (SST) i Kristianstad, där samarbetet äger rum mellan de liberala tidningarna Kristianstabladet och Mellersta Skåne.

Kronobergaren och Smålands Folkblad har varje dag en sida gemensam. Detsamma gäller Eskilstuna-Kuriren och Katrineholms-Kuriren.

Exempel på gemensamma utrikeskorrespondenter finns bl. a. i samarbetet mellan Göteborgs-Posten och Sydsvenska Dagbladet. Dagens Nyheter respektive Svenska Dagbladet samverkar med andra nordiska tidningar om utrikesmaterial.

Den redaktionella samverkan som förekommer mellan enskilda tidningsföretag är oftast begränsad till särskilda materialgrupper och därmed till bestämda sidor i tidningarna. Tidningarna samverkar i huvudsak om tv-material och övrigt s. k. lätt material samt sportmaterial. Tekniskt tillgår samverkan så att man producerar hela gemensamma tidningssidor för utbyte mellan tidningarna.

1.1.4 *Nyhetsbyråernas utbyggnadsplaner*

Nyhetsbyråernas planer för den framtida utvecklingen omfattar inte några definitivt fastställda utbyggnadsprogram utan representerar snarast allmänt formulerade synpunkter på utvecklingen inom nyhetsförmedlingens område.

TT:s utbyggnadsplaner följer i huvudsak två perspektiv, ett kort och ett långt. Det korta perspektivet gäller planeringen fram till 1980, medan det långa avser ungefär ytterligare tio år.

TT har inga konkreta planer att ändra karaktären på själva nyhetstjänsten. Byråns uppgift skall också i framtiden vara heltäckande. Sannolikt kommer dock bakgrundsartiklar och intervjuer att i ökande omfattning komplettera det vanliga nyhetsstoffet.

¹ En utförligare beskrivning av dessa exempel finns i avsnitt 2.3, *Mellannorrlands Tidnings AB*, s. 53 och i avsnitt 2.4, *Tidningssamverkan på Gotland*, s. 59.

I fråga om redigeringen av materialet hyser TT den uppfattningen att de enskilda tidningarna själva vill svara för den slutliga bearbetningen. Av den anledningen finns det f. n. inga planer på s. k. helredigerat material (hela tidningssidor).

Bildtjänsten är ett område där TT inte är verksam, i motsats till den norska kollegan NTB. Förutsättningar för en bildservice inom ramen för TT:s verksamhet föreligger inte i dagsläget eftersom andra bildbyråer svarar för marknadens behov av bilder och någon konkurrens med dessa är inte aktuell. Det är dock inte förenat med några större svårigheter för TT att bygga upp en bildbyråverksamhet, om behovet så påkallar.

TT:s arkivtjänst är under uppbyggnad och under den närmaste tidsperioden kommer ansträngningar att göras för att öka antalet abonnenter.

På den tekniska sidan använder TT redan i dag datorer och bildskärmsterminaler för att framställa materialet. I det korta perspektivet vill man framför allt genomföra en snabbare överföring och åstadkomma en bättre materialelektering.

TT har hos televerket undersökt möjligheten att höja utsändningshastigheten. I första hand gäller det en ökning av överföringshastigheten från 50 baud till 85 baud. Åtgärden kräver bl. a. byte av reläer i ett antal överföringsstationer och det är osäkert om detta arbete kan genomföras under år 1975. TT har nyligen tillsatt en särskild arbetsgrupp för teknisk planering i vilken grupp ingår två representanter för dagstidningarna.

Materialelekteringen dvs möjligheten att i större utsträckning distribuera nyheter med hänsyn till abonnenternas behov, ligger längre fram i tiden. Önskemål härom har framförts från tidningarna i skilda sammanhang. Det kan underlätta TT:s möjligheter att erhålla fler abonnenter utanför tidningarna och Sveriges Radio.

Vid Ritzaus Bureau i Köpenhamn har man redan möjligheter till selektering. Detta har bl. a. lett till att den danska A-pressen sänder sitt material på Ritzaus linjer. Även om selektering av tekniska skäl är möjlig, skulle ett medgivande från televerket krävas innan någon utomstående tilläts använda TT:s linjer.

I likhet med TT:s utbyggnadsplaner är framtiden för de andra nyhetsbyråerna endast löst skisserad.

FLT-Press-Telefoto har planer på att vidga sitt utbud på featuresidan. Skälet är att kostnadsutvecklingen för redaktionerna på tidningarna kan komma att driva fram ett mer nära samarbete inom den sektorn. Vidare umgås FLT-Press med planer att täcka in de två övriga storstadsregionerna i Sverige, Göteborg och Malmö, samt att vidga det internationella samarbetet med AP (Associated Press). Ett önskemål för framtiden är fasta telex- eller teleprinterförbindelser med abonnenterna. Men med begränsad textmängd, i dag 80-talet artiklar i veckan, kan dock en sådan utbyggnad vara ekonomiskt olönsam.

I Svenska Nyhetsbyråns framtidsplaner ryms tanken på en dubbel produktion av vissa materialgrupper, för att kunna erbjuda materialet till fler tidningar inom samma spridningsområde. I takt med utvecklingen på den tekniska produktionssidan planeras vidare bl. a. separerade fyrfärgs-

bilder och optiskt läsbara manus. Samarbete med utländska byråer kan också bli aktuellt i en nära framtid.

Såväl A-pressens redaktionstjänst som Centerpress planerar för en snabbare överföring av materialet till abonnenterna. Vidare kalkyleras med en vidgning av de materialtyper byråerna idag erbjuder. Folkpress har inte för avsikt att vidga eller ändra sin nuvarande service.

1.1.5 Samverkansmöjligheter

Inom det redaktionella området finns goda möjligheter till en utökad samverkan mellan tidningsföretag. Denna kan dels gälla ett ökat samarbete om textmaterial och nyhetsbilder, dels skapandet av ett gemensamt datorbaserat arkiv för bl. a. bakgrundsmaterial.

En ökad samverkan om *text* har ett rationaliserande syfte. Det innebär dels en ekonomisk besparing, dels att journalisterna frigöres för att ägna sig åt det material som kan ge tidningen dess profil.

Den samverkan som i dag sker på det redaktionella planet mellan enskilda tidningar eller via nyhetsbyråerna berör oftast speciella materialgrupper. Exempel på sådana är radio-tv-program, sportresultat och handelsöversikter. Det gäller även vissa typer av reportage och bakgrundsartiklar. De existerande nyhetsbyråerna med partianknytning svarar för en del av denna nyhetsförmedling. De har emellertid en relativt begränsad kapacitet och därmed begränsade möjligheter att i framtiden utvidga sin verksamhet.

Varje tidning ombesörjer i dag som regel anskaffandet av lokala *nyhetsbilder*. Vad gäller icke-lokala bilder, och bilder av featurekaraktär, är tidningarna hänvisade till i första hand två landstäckande bildbyråer, Pressens Bild och Reportagebild. FLT-abonenterna erhåller bildservice via FLT-Telefoto.

I Norge tillämpas ett annorlunda system. Här finns en riksomfattande central bildbyrå (NTB). Abonnenterna i Norge får dagligen ett stort urval bilder att välja mellan och kostnaderna står i proportion till tidningarnas upplaga. Tjänsten är, inom ramen för det norska presstödet, subventionerad med fria telelinjer mellan NTB-sändare och telestationen på mottagningsorten. Det innebär att tidningar i avlägset belägna delar av landet får samma konkurrensmöjligheter som tidningarna i exempelvis Oslo

Få landsortstidningar i Sverige har i dag ett ändamålsenligt fungerande *arkiv*. Förhållandet är likartat för de vid sidan av TT verksamma nyhetsbyråerna. En central arkivenhet för bl. a. bakgrundsmaterial framstår därför som påkallad ur samverkans- och rationaliseringssynpunkt.

Huvudmannaskapet för ett centralt, datorbaserat arkiv kan diskuteras. Den nationella nyhetsbyrån är emellertid en tänkbar lösning. Ett centralt arkiv bör i huvudsak byggas för en bilddel och en referensdel. Betonas bör dock att ett sådant tänkt arkiv inte bör ersätta utan snarare komplettera de i dag verksamma lokala tidningsarkiven.

Konsekvenserna för tidningarna vid ökad redaktionell samverkan är i huvudsak av positiv karaktär. Tidningarna kan frigöra medel och resurser för att utveckla den egna produkten. Man kan koncentrera resurserna till

områden som bedöms vara väsentliga för tidningen och dess läsekrets. Man gör besparingar när det gäller både investeringar och driftskostnader för bl. a. redaktionell och teknisk personal. På så sätt kan man bidra till att förbättra tidningens allmänna ekonomiska situation.

Informationsmängden i samhället ökar ständigt och konkurrensen mellan medierna blir ofta en konkurrens om tid. Det torde därför i framtiden vara nödvändigt att tidningarna lyfter ut vissa typer av material från konkurrenstänkandet och koncentrerar resurserna på det man egentligen vill konkurrera om, nämligen kommentarer och information om förhållanden i samhället som kräver en mer allsidig och genomträngande belysning.

Det kan ur presspolitisk synvinkel finnas risker med en redaktionell samverkan. En nackdel skulle vara om tidningarna blev alltför lika vilket är tänkbart om man främst tar sikte på att spara utgifter och reducera kostnader. Det kan dessutom vara svårt att välja ut särskilda typer av tidningsinnehåll som bör bli föremål för samverkan respektive konkurrens. Sådana avgörande måste emellertid tidningarna själva fatta utifrån praktiska värderingar i varje enskilt fall. Gränslinjen mellan redaktionell samverkan och redaktionell konkurrens kan inte generellt bestämmas.

1.2 Administrativ samverkan

Det administrativa arbetet på tidningarna följer bestämda rutiner som är desamma oavsett tidningens storlek, utgivningsort eller politiska färg. Den tidningsadministrativa sidan lämpar sig därför ytterst väl för rationalisering och samverkan.

Den rationaliseringsverksamhet som hittills bedrivits på administrationsområdet har i första hand förekommit på de stora tidningarna och gällt dessa tidningars allmänna förutsättningar och problem. Administrativ samverkan är emellertid värdefull även för mindre tidningsföretag inte minst sedan ADB-teknikens införande öppnat nya möjligheter.

I detta avsnitt görs dels en redovisning av de vanligaste administrativa processerna inom ett tidningsföretag, dels en beskrivning av befintlig och planerad samverkan inom den administrativa sektorn.

1.2.1 Administrativa rutiner

Administrativ samverkan kan omfatta ett eller flera av de administrativa rutiner som finns vid ett tidningsföretag. En tidning har dagliga kontakter med grupper och individer utanför själva tidningsföretaget. Det kan gälla annonsörer, abonnenter, leverantörer, myndigheter eller organisationer. Dessa grupper förser tidningen med en rad uppgifter som behandlas administrativt och sedan sänds i retur till avsändaren. En person tecknar exempelvis ett abonnemang och erhåller till följd härav en inbetalningsavi. För kontakt med grupper och individer utanför företaget finns olika rutiner vilka gemensamt kan betecknas som *externa administrativa rutiner*.

En av de viktigaste externa rutinerna är *annonsrutinen*. Annonssörernas beställningar av annonser överförs till s. k. annonsorder och vidarebefordras till den tekniska avdelningen för produktion. Efter införandet i tidningen skall annonsen mätas, prissättas och bokföras i huvud- och reskontrabokföringen. Efter fakturering skall likvid erhållas från annonsörerna.

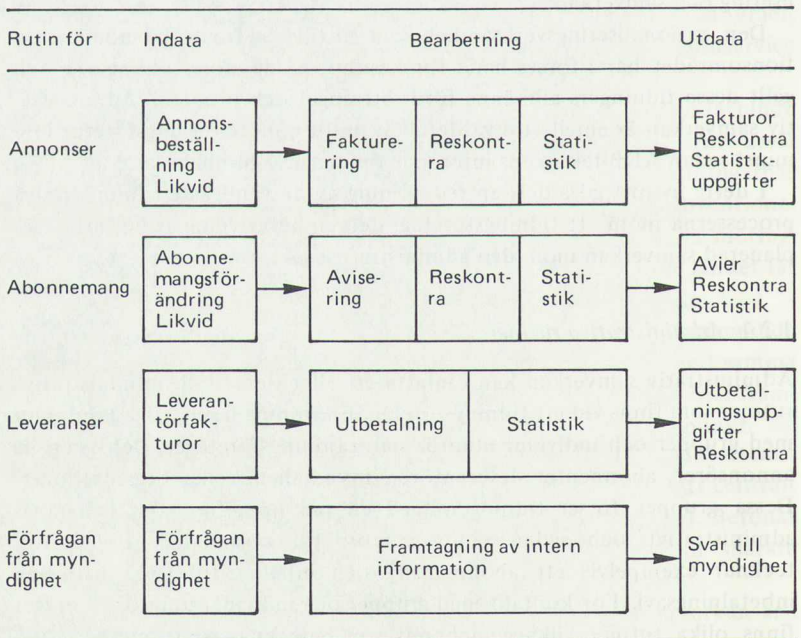
Annonssorderns information systematiseras till olika typer av statistik. Denna används framför allt av företagsledningen och försäljningsavdelningen.

Abonnemangsrutinen i ett tidningsföretag med huvudsakligen abonnerad upplaga handhar olika uppgifter i samband med abonnemangsförändringar. En abonnemangsförändring kan bestå i att en abonnent beställer, avbeställer eller förändrar ett abonnemang. Information om förändringen lämnas till distributionsavdelningen. Vidare skall abonnenten aviseras eller påminnas om abonnemangsvgiften. Likvider från abonnenter skall mottagas och huvud- och reskontra bokföras.

Informationer om abonnenter och antalet abonnemang systematiseras till olika typer av statistik, främst avsett för företagsledningen, försäljnings- och marknadsavdelningen.

För behandling av inkommande fakturor från olika *leverantörer* finns särskilda rutiner. Efter kontroll av mottagna varor och prisuppgifter bokförs fakturorna och likvid sänds till leverantören.

Myndigheternas och *organisationernas* krav och önskemål om information har ökat. Tidningsföretagen har därför särskilda rutiner för

Figur 1.2 Exempel på externa administrativa rutiner vid tidningsföretag.

att kunna besvara de olika förfrågningarna. Vid förfrågan från myndigheter eller organisationer framtas erforderliga uppgifter ur företagens olika register. Informationen systematiseras enligt önskemål och besvaras.

Figur 1.2 ger en schematisk framställning av hur några olika externa rutiner kan fungera.

Det finns även andra administrativa rutiner än de externa inom ett tidningsföretag. Vid en tidning framtas exempelvis information som underlag till prognoser i samband med olika beslut inom företaget. Exempel på sådana är rutiner för redovisning, budgetering, löner och statistik. Dessa kan kallas för *interna administrativa rutiner*.

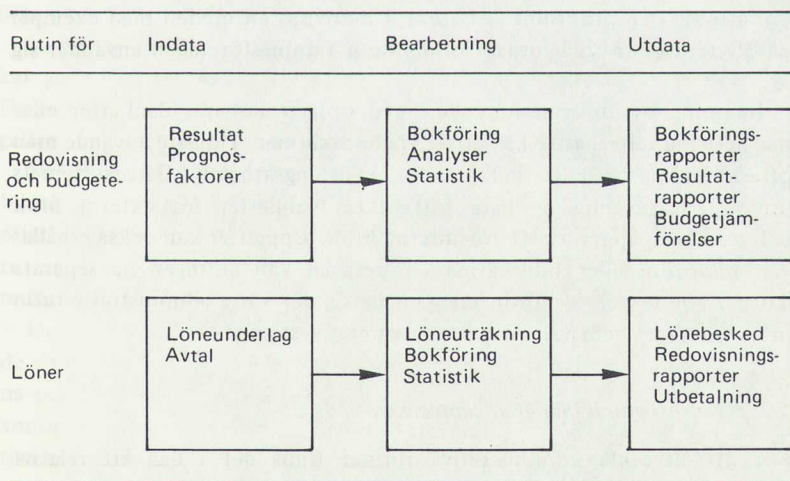
Redovisnings- och budgetrutinen omfattar bokföring och analys av olika bokföringsposter. Med en effektiv rutin har man möjlighet att snabbt få fram information anpassad efter den egna tidningens behov för planering och prognostisering. Som utdata erhålls bokförings- och resultatrapporter samt budgetjämförelser.

Löner och arvoden till anställda och medarbetare utbetalas genom olika *lönerutiner*. Med hjälp av löneunderlag och gällande avtal uträknas lönebeloppen. Dessa bokförs och blir föremål för statistisk bearbetning. Vidare redovisas preliminära och slutliga skatter, samt övriga verkställda avdrag.

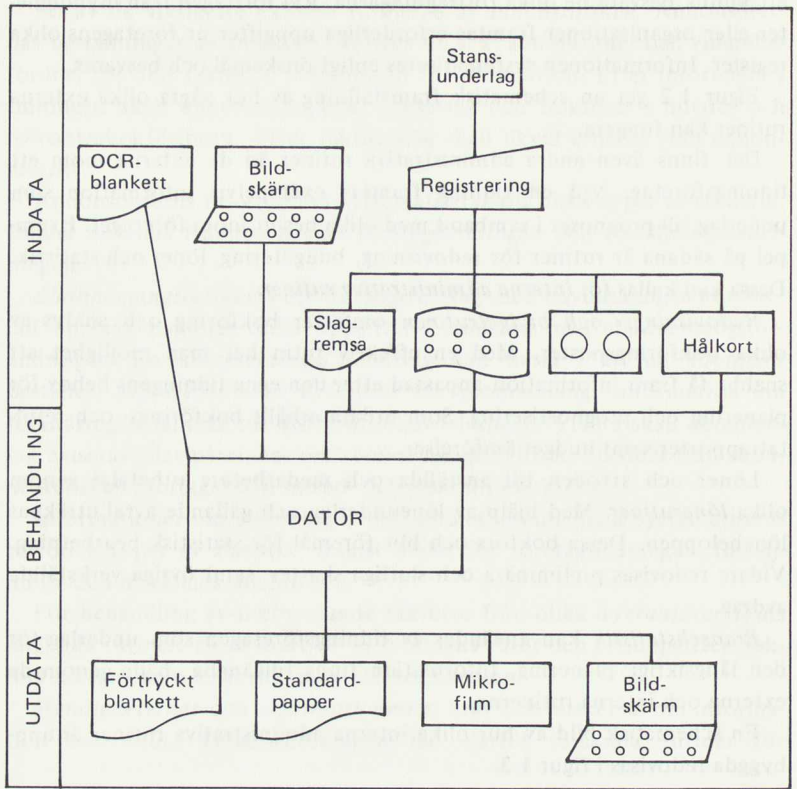
Branschstatistik kan användas av tidningsföretagen som underlag för den långsiktiga planering. Information finns tillgänglig både genom de externa och interna rutinerna.

En schematisk bild av hur olika interna administrativa rutiner är uppbyggda redovisas i figur 1.3.

Sedan mitten av 1960-talet har datorer börjat användas som hjälpmedel vid både externa och interna administrativa rutiner. Datorerna har övertagit många arbetsmoment där det manuella arbetet var särskilt tidskrävande. Genom denna rationalisering har tidningsföretagens kostna-

Figur 1.3 Exempel på interna administrativa rutiner vid tidningsföretag.

Figur 1.4 Exempel på datasystem vid tidningsföretag.

der för administration kunnat minskas.

Tidningarna har valt olika datorsystem beroende på verksamhetens omfattning och inriktning. I figur 1.4 redovisas en modell med exempel på alternativa in- och utdatarutiner som tidningsföretagen använder sig av.

Inläsning av information sker med optiskt läsbara blanketter eller magnetband, alternativt kassetter, via bildskärmar. Tidigare använde man oftast hålkort eller hålkort för inläsningsarbetet. Datorsystemets utdata kan exempelvis bara förtryckta blanketter för externt bruk och standardpapper avsett för internt bruk. Uppgifter kan också erhållas via mikrofilm eller bildskärmar. Företagen kan antingen ha separata datorer för respektive rutin eller en dator där varje administrativ rutin inom företaget behandlas dvs. ett integrerat system.

1.2.2 Befintlig och planerad samverkan

För att utveckla administrativa rutiner finns det i dag ett relativt omfattande samarbete mellan flertalet dagstidningar. Samarbetet är dock av olika omfattning och organiserat på skilda sätt.

Inom branschen finns ett särskilt företag, TUA – Tidningarnas Utvecklingsaktiebolag – som arbetar på olika utvecklingsplaner för tidningsbranschen. TUA bildades år 1970 och är gemensamt ägt av A-pressens Samorganisation, Tidningarnas Arbetsgivareförening och Svenska Tidningsutgivareföreningen. Företaget har utvecklat rutiner för löner och redovisning. F. n. utreder man förutsättningarna för en integrerad abonnemangsbokförings- och distributionsrutin samt arbetar på att utveckla en ny branschstatistik inom dagstidningsområdet.

A-pressen AB har tillsammans med A-presstidningarna utvecklat ett gemensamt administrativt datasystem med rutiner för abonnemang, annonser, löner och redovisning. Rutinerna bearbetas gemensamt på BPA Byggproduktions dataavdelning.

Det finns exempel på grupper av tidningar som startat gemensamma bearbetningar vid en större dataanläggning. Vid Dagens Nyheters dataanläggning utför sedan något år tillbaka även Aftonbladet och Svenska Dagbladet vissa rutiner.

Hos företaget Dataservice i Malmö har ett 30-tal dagstidningar förlagt bearbetningen av sina abonnemangsregister. Detta är ett exempel på hur flera tidningar köper gemensamma tjänster hos ett fristående företag, vilket emellertid innebär att tidningarna inte alltid har ett avgörande inflytande över verksamheten.

Samverkan inom *annonsområdet* kan exempelvis omfatta utveckling av gemensamt datorsystem eller bearbetning på gemensam dator. Några exempel på gemensam utveckling och bearbetning finns.

A-presstidningarna har utvecklat en annonsrutin som omfattar fakturering, reskontra och statistik. Den är uppbyggd så att stora valmöjligheter finns för varje tidning. Den används av nästan samtliga A-presstidningar. Efter överenskommelse mellan A-pressen AB och TUA marknadsförs den idag av TUA som TUA-annonser och används av omkring tio tidningsföretag förutom A-presstidningarna. Det innebär att de tidningar som i dag utnyttjar rutinen representerar drygt 20 procent av den samlade dagspressupplagan.

Gemensamma annonsorderrutiner är möjliga för tidningar som samverkar genom samannonsering och/eller annonsättning. Sålunda faktureras Dagens Nyheters och Expressens annonser på gemensamma fakturor. Det gäller även för exempelvis Dagbladet och Nya Norrland.

Dagens Nyheter utvecklar f. n. en rutin för annonsorderbehandling. På bildskärmsterminaler registreras annonsen och datasystemet formar den efter givna koder och redovisar uppgifter om storlek och pris. Liknande rutiner för samordning av annonssystem bör kunna utvecklas i samverkan mellan flera tidningsföretag.

Det finns även andra områden för samverkan inom annonsområdet än de datorbaserade systemen. En standardisering av annonsorderblanketterna och kodförteckningar mellan tidningarna, och mellan tidningarna och annonsbyråerna, skulle innebära märkbara förenklingar av de administrativa rutinerna.

Gemensamma normer för mätning och klassificering av annonser skulle ge branschen en bättre och mer jämförbar statistik.

Samverkan på *abonnemangssidan* kan – liksom när det gäller annons-sidan – omfattar utveckling av gemensamt datorsystem eller bearbetning på gemensam dator. En av A-pressen utvecklad abonnemangsrutin utnyttjas i dag av sammanlagt sex tidningar.

Aftonbladet och Expressen har gemensamma rutiner för distributionsarbetet. Varje dag framställs distributionsuppgifter vid Dagens Nyheters dataavdelning. Aftonbladets och Expressens upplagor redovisas tillsammans på dessa listor.

Svenska Dagbladets abonnemangsrutiner utförs vid Dagens Nyheters dataanläggning och med samma system som Dagens Nyheter använder. I detta finns inbyggt spärrar som gör att den ena tidningen inte kan få tillgång till information om den andra tidningen.

Den utveckling som skett av samdistributionen i landet har ökat behovet av för varje utgivningsområde gemensamma kodförteckningar och även av standardiserade utdelnings- och indragningskort.

En integrering är abonnemangs- och distributionsrutiner är att vänta i framtiden. Genom bristande samordning uppstår i dag ofta ett kostsamt distributionssvinn, som kan minskas betydligt i ett integrerat system för abonnemang och distribution.

Samverkan mellan Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet visar att tidningsföretag mycket väl kan samarbeta om integrerade abonnemangs- och distributionsrutiner.

I de fall tidningsföretagets interna information är lagrad i en dator finns det möjligheter för företagen att gemensamt utveckla rutiner för att besvara *förfrågningar från myndigheter och organisationer* samt för betalning av *leverantörs fakturor*.

Finns information i stället ”manuellt” lagrad kan gemensamma branschanpassade anvisningar i stället underlätta tidningarnas arbete. Det förekommer också i dag, när det gäller branschens organisationer, att gemensamma branschanpassade anvisningar finns utarbetade.

Stora krav ställs på ett företags *redovisnings- och budgeteringsrutiner*. De skall vara enkla och överskådliga och uppfylla de krav som ställs av lagar och förordningar. De skall också ligga till grund för ledningens planering av hur företagets resurser skall användas. Samverkan inom detta område kan omfatta dels en utveckling av ett gemensamt datorsystem, dels bearbetning vid gemensam datoranläggning.

Svenska Tidningsutgivareföreningen utvecklade för snart 25 år sedan en gemensam kontoplan för tidningsbranschen, den s. k. TU-planen. Flera tidningars kontoplaner har fortfarande sitt ursprung från TU-planen, men behovet av utveckling av en ny normalkontoplan för tidningsbranschen är uppenbart.

A-presstidningarna utvecklade i början av 1970-talet en ny gemensam kontoplan samt en metod för redovisning- och budgetering. Kontoplanen har införts på samtliga A-presstidningar och har ersatt den tidigare kontoplanen, som även den var lika för alla A-presstidningarna. A-prensens kontoplan ger möjligheter till jämförelser mellan olika tidningar.

Inom TUA pågår ett utvecklingsarbete av TUA-bok som är en bransch-anpassad redovisnings- och budgeteringsrutin som bl. a. kan underlätta

framtagande av en jämförbar branschstatistik. Den omfattar bokföring, resultatanalys, automatiska bokningar, kundreskontra, leverantörsreskontra och lageradministration och erbjuds till tidningarna totalt eller som felrutiner.

I ett senare utvecklingsskede kan en redovisnings- och budgeteringsrutin även omfatta modeller för budgetsimulering. Denna utveckling kan lämpligen ske i samverkan mellan tidningsföretag och forskningsinstitutioner.

När det gäller samverkan om *lönerutiner* har TUA konstruerat en branschanpassad lönerutin, som marknadsförs under namnet TUA-lön. Den omfattar beräkning av brutto- och nettolöner samt semesterlöner, redovisning av avdrag, skatter och kontrolluppgifter, kontroll av övertid, personaladministrativ statistik, statistik till Tidningarnas Arbetsgivareförening och statistiska centralbyrån samt underlag för uppgifter till ATP osv. Rutinen används f. n. av ett 10-tal tidningsföretag och databearbetning utförs vid den sparbanksägda servicebyrån Samdata. TUA-lön kan även utnyttjas av företag med egen dator. Således använder Dagens Nyheter denna rutin vid sin dataanläggning.

Samverkan på lönesidan kan även omfatta utarbetande av gemensamma rutiner för framställning av lönestatistik. Ett exempel på sådan samverkan är den lönestatistik som Tidningarnas Arbetsgivareförening framställer hos SAF. Lönerutinen kan vidareutvecklas till att även omfatta exempelvis ATP-service, arvodering av ortmeddelare osv.

Genom skillnader i de olika tidningarnas kontoplaner försvåras framtagandet av adekvat *branschstatistik*. Behovet av att utveckla en ny, eventuellt datorbaserad rutin för branschstatistik är därför stort. Ett utvecklingsarbete har redan startat i TUA:s regi. En rutin för denna typ av statistik kommer, enligt planerna att vara klar tidigast under första halvåret 1975.

Förutom i detta avsnitt nämnda områden för samverkan finns det ytterligare möjligheter till samverkan inom den administrativa sektorn. Exempelvis skulle ett gemensamt telekommunikationssystem för tidningsbranschens administrativa och eventuellt även andra datorsystem ge ett optimalt utnyttjande av telelinjer och reducera kostnaden för de deltagande tidningarna. Tidningarna kan även tänkas samverka vid utvärdering och upphandling av både maskinutrustning och administrativa rutiner.

Redovisningen av möjligheterna till rationaliseringar på det administrativa området inom tidningsbranschen visar att utvecklingen gått snabbt de senaste åren. En rad, oftast datoranpassade rutiner för tidningarnas administrativa arbetsuppgifter har utarbetats. Initiativet till detta rationaliseringsarbete har ofta kommit från enskilda tidningsföretag. Det har nämligen visat sig att den administrativa sektorn lämpar sig väl för såväl samverkan som rationalisering. Fördelarna med en administrativ samverkan är många även om nackdelar också finns. Det stora utbudet av skilda rutiner för samma uppgifter kan lätt skapa förvirring. Ju fler tidningsföretag som kan gå samman om en gemensam administrativ rutin desto större rationaliseringsvinster kan uppnås.

1.3 Teknisk samverkan

I detta avsnitt ges en översikt över tänkbara modeller för tekniskt produktionssamarbete mellan tidningsföretag. I begreppet teknisk produktion innefattas här de operationer, som utförs när redaktionella manuskript resp. annonsmanuskript samt original för bilder lämnat redaktion resp. annonsavdelning. Den tekniska utvecklingen inom tidningsbranschen beskrivs med avseende på såväl konventionell som ny teknik.

Ett tekniskt produktionssamarbete kan antingen vara fullständigt eller avgränsat till vissa delavsnitt av produktionen. Vid fullständigt produktionssamarbete framställs två eller flera tidningar i en gemensam produktionsanläggning – en tidningsfabrik. Den kan ägas av en av tidningarna, av tidningarna gemensamt, av en tidningskoncern eller av ett fristående företag. Förutsättningar för en sådan samverkan diskuteras och några tillämpningar redovisas.

Vidare sker i avsnittet genomgång av produktionssamarbete i delmoment. Ett antal olika modeller presenteras, av vilka några är praktiskt användbara, medan någon åtminstone för närvarande förefaller ha endast teoretisk betydelse.

Tekniskt samarbete mellan tidningsföretag vid sidan av produktionssamarbete förekommer och behandlas i ett avslutande avsnitt där samverkan för teknisk forskning och utveckling berörs.

1.3.1 *Tidningsteknisk utveckling*

De sätt på vilket tidningar i Sverige och i världen i övrigt produceras, genomgår för närvarande snabba och radikala förändringar. De traditionella hantverksmässiga framställningsmetoderna ersätts i snabb takt med en teknik som i stor utsträckning baserar sig på modern elektronik och datamaskinteknik. Verksamheten övergår till att vara industri.

Utvecklingen mot ökad användning av elektronik och datateknik betingas av den gynnsamma prisutvecklingen på apparater och system på dessa områden som skett och synes fortsätta att ske. Den bäddar för rationalisering i produktionsapparaten, speciellt om integration av produktionen med före- och efterliggande steg kan ske. Den nya tekniken inbjuder till sådan integration. Sålunda kan redan nu redaktionens arbete kombineras med satsframställningsoperationer. På samma sätt kan man se på samarbetet mellan annonsavdelningen och produktionen.

Då den nya apparaturen och de nya systemen enkelt kan ges en mycket hög kapacitet, och detta till rimliga kostnader, erbjuds stora möjligheter för produktionssamarbeten.

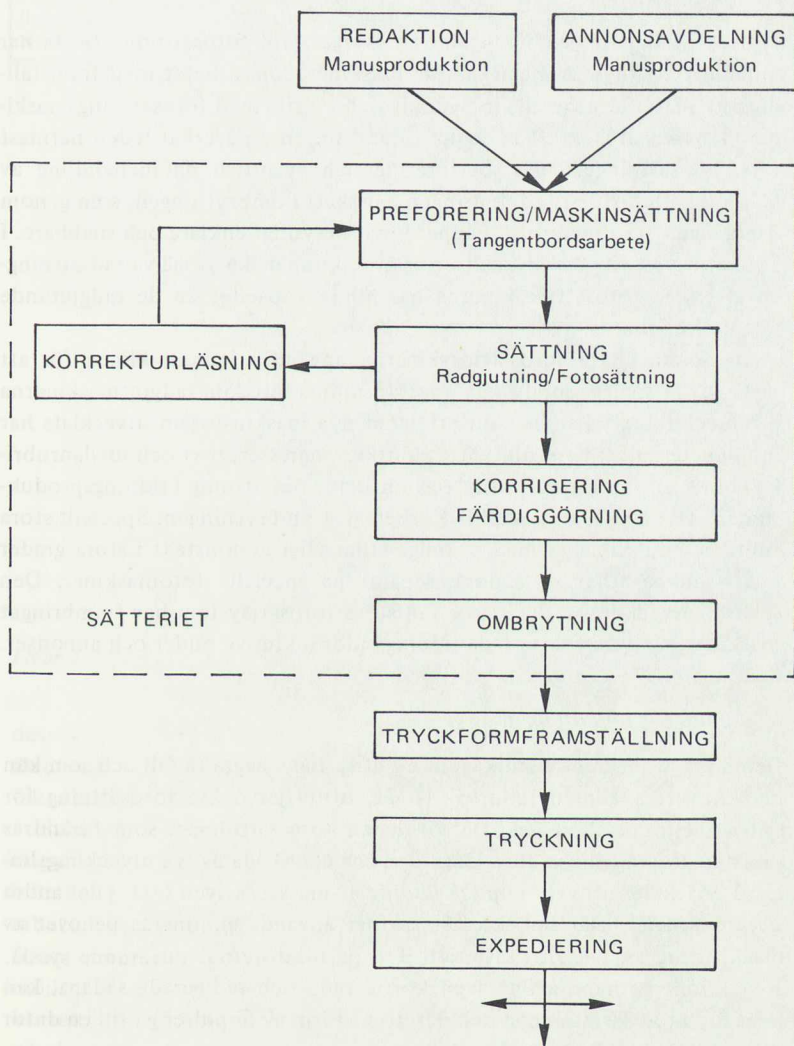
Konventionell teknik

Kännetecknande för den konventionella tekniken har varit och är att allt material har skrivits om minst ett par gånger innan det slutligen står att läsa i tidningen. I första omgången har en journalist på redaktionen eller

en utomstående medarbetare skrivit ett manuskript.

Redan i nästa steg kan en omskrivning i form av renskrivning på skrivmaskin bli nödvändig. Därefter har materialet sänts till sätteriet där nästa omskrivning ägt rum. Denna har då antingen skett vid ett tangentbord för hålremsperforering, utförd av en perforatör, eller direkt vid en radgjutande sättmaskin av en maskinsättare.

Om perforering av hålremsa skett, har på senare tid ofta en dator kommit in som ett mellanled mellan perforatören och sättmaskinen, i detta fall en remsstyrd sådan. Datorns uppgift har varit att utsluta och avstava den råinformation som perforatören producerat på sin s. k. råremsa. Datorn har alltså övertagit vissa besluts- och rutinuppgifter från

Figur 1.5 Konventionell tidningsproduktion.

perforatören som därmed kunnat höja sin arbetshastighet. Oavsett om dator används eller ej har remsan utnyttjats i nästa led för styrning av radgjutande sättmaskiner. Från maskinsatsen har man gjort ett tryck, som därefter lästs av korrekturavdelningen. De fel som påträffats har då påpekats varefter manuskriptet på nytt har gått till en perforatör eller en maskinsättare för omsättning av felaktiga rader.

Den så småningom färdiga, rättade texten har därefter gått till ombrytningsavdelningen i sätteriet, där sättmaskinsrader, rubriker, bildklichéer, ramar och annan utsmyckning samlats till färdiga sidor. Annonproduktionen har i regel tillgått på ett sätt, som i allt väsentligt överensstämmer med det redaktionella materialets.

Fotosättning

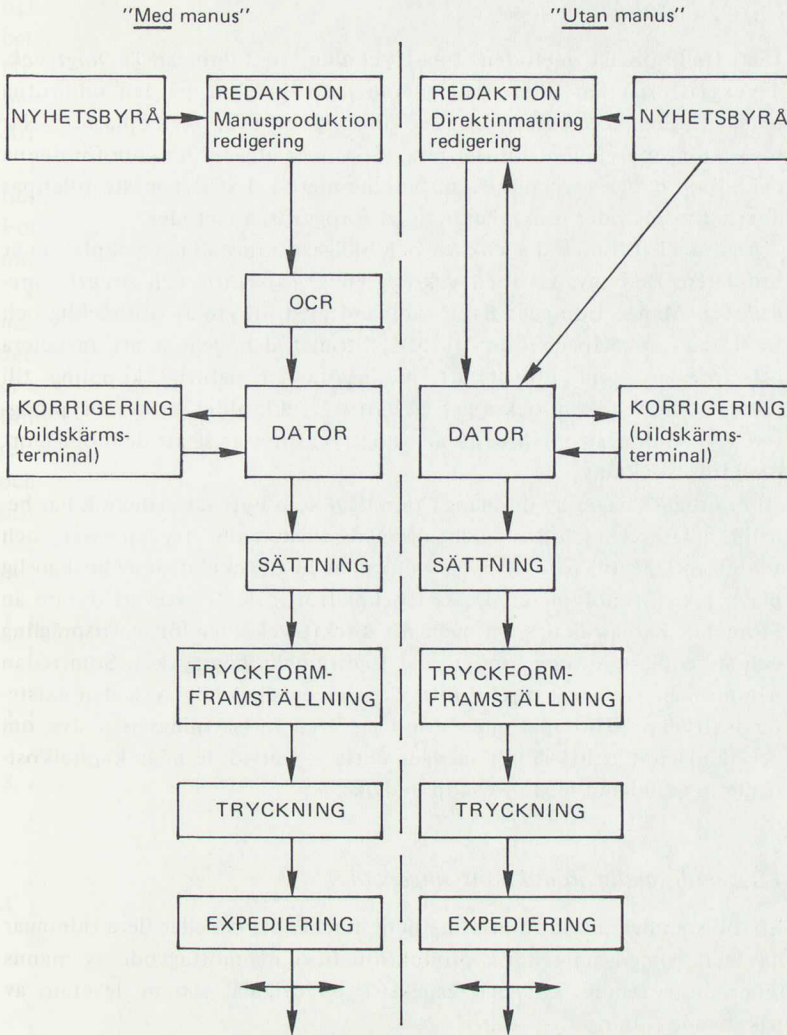
I många fall har man på senare år övergått till fotosättning. Detta har inneburit att blylegeringen och de maskiner, som arbetat med framställning av material i metall, försvunnit och ersatts med fotosättningsmaskiner. I nämnvärd grad har denna förändring inte påverkat leden närmast före textsättningen, dvs. perforering och eventuell databehandling av hålremsa. Den största förändringen har skett i ombrytningen, som genom övergången från metall till papper blivit betydligt enklare och snabbare. I avsevärd grad har en rationalisering även kunnat ske av själva radsättningen eftersom fotosättmaskinerna har högre kapacitet än de radgjutande sättmaskinerna.

De första enkla fotosättmaskinerna användes huvudsakligen för att sätta text i spaltform, dvs. på ungefär samma sätt som radgjutmaskinerna producerar text spaltvis. Allt eftersom nya maskinsystem utvecklats har möjligheterna att i en följd sätta rubriker, ingresser, text och mellanrubriker blivit allt större och utnyttjas nu i stor omfattning i tidningsproduktionen. Därmed sparas åtskilligt arbete vid ombrytningen. Speciellt stora rubriker och rubriker med ovanliga stilar eller annonstext i stora grader och ovanliga stilar sätts dock separat på speciala fotomaskiner. Den senaste utvecklingen av i varje fall stora fotosättsystem har frambringt maskiner, som kan sätta hela tidningssidor inklusive bilder och annonser.

Ny teknik för inmatning av text

Den mera avancerade teknik, som nu utnyttjas i några få fall och som kan beräknas vara allmän inom 5–10 år, utnyttjar också fotosättning för själva satsframställningen. Det är leden före sättningen som förändras kraftigt. Förändringen sker längs den ena eller båda av två utvecklingslinjer. I ena fallet utnyttjas *optisk läsning* av maskinskriven text, i det andra *dataterminaler*. Där optiska läsmaskiner används elimineras behovet av omskrivning av texten i sätteriet, dvs. perforatörernas nuvarande syssla. Redaktionens manuskript, även korrigerade och redigerade sådana, kan läsas direkt av läsmaskinen och därefter i form av impulser gå till en dator direkt eller via hålremsstans och -läsare.

Liknande system kan också användas för annonsproduktionen, företrä-

Figur 1.6 Ny tidningsproduktion.

desvis av småannonser, varvid annonsavdelningens manuskript läses in. Det bör påpekas att även data för administrativa rutiner såsom fakturering och statistik med lätthet kan läsas in och föras vidare.

Som nämnts innebär användning av dataterminaler en annan utvecklingslinje. Med terminaler förstås här elektriska skrivmaskiner och bildskärmsterminaler, som är väl lämpade att användas vid redaktionellt arbete. De möjliggör för redaktörerna att direkt mata in sin text i kodad form i en dators minne. Speciellt bildskärmsterminalerna ger dessutom möjlighet att "kalla ut" valfri information från ett dylikt minne för korrekturläsning, korrigering och redigering, de fungerar som "fönster" på datorns minne. Sedan sådana operationer gjorts är texten i princip färdig för sättning och efterföljande ombrytning.

Offset, direktlito och högtryck

Den traditionella metoden för tryckning av tidningar är *högtryck*. Tryckplattorna har tillkommit genom matrisprägling på den ombrutna plana formen och efterföljande gjutning av s. k. stereoplattor. När blysättningen byts mot fotosättning försvinner utgångspunkten för denna enkla och billiga tryckplattframställningsmetod. I stället måste tillgripas alternativa metoder som arbetar enligt fotografiska metoder.

Den med fotometoder enklast och billigast framställda tryckplattan är litoplåten. Den används för tryckning enligt *offsetlito-* och *direktlitometoderna*. Många tidningar har i samband med utbyte av otillräcklig och föråldrad presskapacitet infört offsetlitometoden genom att installera offsetpressar, som utöver att möjliggöra en naturlig koppling till fotosättningstekniken också ger en bättre tryckkvalitet än stereotypihögtrycket. Andra har modifierat sina högtryckspressar så att de möjliggjort direktlitotryckning.

Ytterligare några av de många tidningar som bytt sätteriteknik har behållit högtrycksmetoden, och därmed existerande tryckpressar, och funnit en länk till fotosättningen i form av högtryckplattor av ljuskänslig plast, s. k. fotopolymerer. Dessa tryckplattor, som är avsevärt dyrare än litoplåtar, kan användas antingen för direkttryck eller för matrisprägling och stereoplattgjutning som vid det traditionella högtrycket. Som redan nämnts kan vid såväl direktlitotryck som behållet högtryck den existerande tryckpressinstallationen utnyttjas även fortsättningsvis – dvs. om dess kapacitet och kvalitet medger detta – varvid de höga kapitalkostnaderna i samband med pressköp undviks.

1.3.2 *Fullständig produktionssamverkan*

Ett fullständigt produktionssamarbete innebär att två eller flera tidningar har helt gemensam teknisk produktion fr. o. m. mottagande av manus (eller motsvarande signaler) respektive bildoriginal t. o. m. leverans av paketerade tidningar.

Den gemensamt utnyttjade produktionsanläggningen kan ägas av en av de samverkande tidningarna, varvid de(n) andra tidningarna(-en) köper resurser. Resurserna kan också ägas gemensamt genom ett samägt speciellt produktionsbolag. Ytterligare varianter av ägarförhållanden kan tänkas, t. ex. produktion på legobasis av tidningar hos ett grafiskt civiltryckeri.

Fullständigt produktionssamarbete är speciellt väl lämpat för kombinationen morgontidning—eftermiddagstidning. Det medför en rationell användning i första hand av installerad maskinell utrustning men även av personella resurser eftersom produktionen sker vid skilda tider på dygnet. Exempel på redan genomförd produktionssamverkan av denna typ är Dagens Nyheter/Expressen, Göteborgs-Posten/Göteborgs-Tidningen och Sydsvenska Dagbladet/Kvällsposten. I dessa fall är också en produktionssamverkan naturlig på grund av ägarförhållandena.

Ett exempel av annan karaktär är legoproduktionen av Aftonbladet

och Expressen hos Arbetet i Malmö. Den kan dock i detta fall i huvudsak betraktas som samtryckning, eftersom större delen av innehållet levereras färdigsatt och ombrutet i form av telefaksimilöverförda sidor från respektive huvudofficin i Stockholm. Viss lokal sättning förekommer dock i Arbetets sätter, varvid speciella regler för sekretessen gäller.

Ett annat diskuterat men ej genomfört samarbetsprojekt mellan tidningar med olika utgivningstider gäller Norrköpings Tidningar och Folkbladet Östgöten. Projektet beskrivs närmare i avsnitt 2.2, Dagstidningssituationen i Norrköping.

Produktionssamverkan mellan tidningar med mer eller mindre sammanfallande utgivningstid på dygnet kan i vissa fall vara tänkbar. Här är det dock inte möjligt att fördela användningen av produktionsresurserna så väl över dygnet som i föregående fall. Stordriftsfördelar torde dock finnas bl. a. genom möjlighet till investering i utrustning med hög kapacitet och måttligt personalbehov, genom bättre utnyttjande av arbetsledare och till arbetsledningen hörande administration samt genom gemensamt utnyttjande av en fastighet.

Utslagsgivande för om fullständig produktionssamverkan är genomförbar och motiverad är bl. a. följande punkter:

1. De deltagande tidningarnas utgivningstid och upplagornas storlek vilka bl. a. är avgörande för dimensionering av en gemensam produktionsanläggning med avseende på resurser och utnyttjandegrad.
2. Spridningsområdenas inbördes lägen för de deltagande tidningarna och möjligheterna att arrangera samtransport respektive enskild transport.
3. Avstånd mellan de deltagande tidningarnas redaktioner/annonsavdelningar och möjligheterna att ordna transporter (fysiska såväl som kabelbundna) från dem till produktionsanläggningen av manus, bildoriginal, sättnings- och ombrytningsanvisningar m. m.
4. Befintlig användbar eller utbyggbar produktionsanläggning med resurser i form av personal och utrustning hos en av deltagartidningarna i samarbetet eller hos annat grafiskt företag.

eller

Möjlighet att finna lämplig plats – i förhållande till redaktioners/annonsavdelningars och spridningsområdets läge – där personalresurser finns och där en produktionsanläggning kan byggas.

5. Möjlighet att träffa avtal om ekonomiska engagemang, antingen i form av äganderätt till produktionsresurserna för en part och köp av tjänster för övriga parter eller i form av gemensamt produktionsbolag.

Ett antal tillämpningar av produktionssamverkan mellan tidningar med i stort sett sammanfallande utgivningstider förekommer i Sverige och utomlands. Ett svenskt exempel är Mellannorrlands Tidnings AB i Härnösand, som framställer de båda A-presstidningarna Nya Norrland (utgivningsort Sollefteå) och Dagbladet (Sundsvall).¹ Detta samarbete innefattar också viss redaktionell och administrativ samverkan.

Flera fall av produktionssamverkan mellan tidningar inom en koncern förekommer. I regel är samverkan i sådana fall utvecklad så långt att visst redaktionellt material är gemensamt och att administrationen i stor ut-

¹ Detta samarbete beskrivs i avsnitt 2.3, Mellannorrlands Tidnings AB, s. 53.

sträckning är densamma. Det är ofta fråga om en huvudtidning med flera avläggare. Sådana exempel är:

- Borlänge Tidning
Ludvika Tidning
Mora Tidning
Säters Tidning
Södra Dalarnes Tidning
- Sala Allehanda
Fagersta-Posten
Avesta Tidning
- Kristianstadsbladet
Mellersta Skånes Tidning

Ett annat exempel är Gotlands Tidningar, som är ett samproduktionsbolag för Gotlands Folkblad och Gotlänningen med så långt drivet samarbete att de två tidningarna i det närmaste är identiska. Det är enbart förstasidan och ledarsidan som skiljer tidningarna år.¹

Ett fall, där samarbete diskuterats men inte kunnat förverkligas, är örebrofallet Nerikes Allehanda/Örebro-Kuriren. Det beskrivs i avsnitt 2.1, Dagstidningssituationen i Örebro. En av orsakerna till att produktionssamverkan inte kom till stånd i Örebro var problemen med pressläggnings- och manusstopptider. Dessa kunde inte lösas på ett för båda parter tillfredsställande sätt och Örebro-Kuriren inledde i stället förhandlingar med tryckeriföretaget Evangeliipress som resulterade i ett avtal om lego-produktion på Evangeliipress' officin från och med den 1 juli 1975.

1.3.3 *Begränsad produktionssamverkan*

Bara för att fullt utbyggt produktionssamarbete av olika skäl ej kan komma till stånd är inte samarbete uteslutet. Motiv kan finnas för teknisk samverkan om deloperationer. Ett antal varianter av dylikt samarbete kan tänkas beroende på var i produktionskedjan samarbete etableras. Här skall några olika alternativ beskrivas, varvid för- och nackdelar anges och tillämpningsexempel redovisas.

En gemensam *datoranläggning* kan användas av flera tidningsföretag tillsammans för såväl tekniska applikationer som för administrativa rutiner. När en dator används för textbehandling gemensamt av två eller flera tidningar krävs goda telekommunikationer mellan datorn och tidning(ar) på annan ort. Kostnaderna för dylika teleförbindelser, även deras kvalitet och televerkets servicemöjligheter, måste beaktas. Vidare tillkommer terminalapparatur i teleförbindelsens ändpunkter. De relativt sett allt lägre priserna på datorer och kringutrustning och utvecklingen mot allt större inbyggd "datakraft" i fotosättmaskiner gör en omfattande tillämpning av denna samverkansform allt mindre sannolik. Ett specialfall av datorsamarbete är de förberedda möjligheterna till teleöverföring och textbehandling vid annan dator när en tidnings egen dator havererat. Ett antal förberedda dylika beredskapsreserv-förbindelser existerar i landet. Gemensam användning av datorer har tillämpats och tillämpas ännu av

¹ Detta samarbete behandlas i avsnitt 2.4, Tidningssamverkan på Gotland, s. 59.

ett antal A-presstidningar men samarbetet är på avskrivning.

Sammanfattningsvis gäller om datorsamarbete:

- **Fördel:** Möjlig lägre investeringskostnad för en gemensam dator (inklusive telekommunikationssystem) än för två eller flera separata datorer tillsammans.
- **Nackdel:** Avsevärda initial- och driftskostnader för teleförbindelser med tillräcklig kapacitet och kvalitet samt för terminalapparater.

Ett annat exempel på begränsad produktionssamverkan är *gemensam sats- och sidoproduktion* i samband med användandet av gemensam dator utbyggd med fotosätter och ombrytning. Den kan i vissa fall vara en ekonomiskt och tekniskt försvarbar samverkansform för tidningar som av utgivningstids- och geografiska skäl inte kan tryckas gemensamt. Den tekniska utvecklingen på textbehandlings- och sidsättningsområdena talar för att denna variants möjligheter skall beaktas. Avancerade system, som för måttligt stora investeringar och med lågt personalbehov ger hög kapacitet, stor flexibilitet och producerar färdiga sidor, exklusive bilder, finns på marknaden.

Inkommande data till en anläggning av detta slag kan vara manus per post eller andra fysiska transporter, manus per telefaksimil eller signaler per kabel från decentraliserade inkodningsstationer samt instruktioner för ombrytning av sidor. Output är färdiga sidor (exklusive bilder), som sänds per telefaksimil till de i förhållande till spridningsområdena väl utplacerade tryckerierna.

Såvitt känt är denna form av samarbete ännu inte utnyttjad. A-pressen planerade i slutet av 1960-talet en samarbetslösning för sina tidningar i Götaland enligt en mer avancerad variant av denna modell. Den kännetecknades bl. a. av att även bildproduktionen skulle ske centralt. Projekteringen nedlades dock efter inledande undersökningar.

Det planerade produktionssamarbetet mellan tidningarna i Stockholm innebär bl. a. att Aftonbladet skall sättas hos Svenska Dagbladet. Planeringsarbetet befinner sig ännu så länge på ett principiellt plan varför det blivande samarbetets omfattning och tekniska detaljer ännu inte är kända.

Generellt finns följande för och nackdelar med gemensam sats- och sidoproduktion:

- **Fördelar:** Troligen lägre kapitalkostnader för centraliserat högkapacitativt sätteri än för två eller flera mindre sätterier.
Klart lägre personalkostnader.
- **Nackdelar:** Avancerat sätterisystem som kräver speciella kunskaper av drifts- och underhållspersonal.
Dyra teleförbindelser, främst för faksimilöverföring av färdigsatta sidor.

Ett specialfall av sätterisamarbete föreligger när ett tidningsföretag etablerar samverkan med exempelvis ett civiltryckeri. Det innebär ofta att den ena parten – vanligen tidningen, som har relativt sett större

textmängder att sätta – åtar sig att producera sats även för den andra. Härigenom ernås dels god användning av installerad maskinkapacitet dels möjlighet att bättre utnyttja dagskiftsarbete sätteripersonal. Ett exempel är samarbetet i Falköping mellan Falköpings Tidning och Gummessons Grafiska Grupp.

Hit hör kanske också den civiltrycksproduktion i egen regi eller som beställningsarbete som förekommer vid många tidningsföretag.

Två eller flera företag på samma eller näraliggande orter kan ha fördelar av att inköpa samma typ av textbehandlings- och sätterisystem. Maskin- och programunderhåll, service, reservdelshållning osv. förenklas och förbilligas samtidigt som fördelen av alltid tillgänglig reservkapacitet vid driftstörningar föreligger. Denna samverkansform förefaller inte ha nyttjats i den omfattning som borde vara möjlig och önskvärd.

Gemensam användning av en *reproanstalt* för flera tidningar, som har skilda sätterier och tryckerier, är inte motiverad annat än för tidningar på en och samma ort eller med endast korta avstånd mellan officinerna. Anledningen härtill är att input- och outputmaterial knappast kan transporteras annat än fysiskt, dvs. med post eller bud. För tidningar på samma ort kan dock gemensam repro vara fördelaktig med hänsyn till bl. a. möjlighet till god användning av kvalificerade resurser i form av utrustning och personal samt de skärpta miljövårdsregler för reproverksamhet som kan väntas. Ett utvecklat reprosamarbete mellan tidning och civiltryckerier kan självfallet också vara motiverat.

Gemensam tryckformframställning och tryckning syftar i första hand till förbättrad användning av den stora investering som en tryckpress alltid medför. Liksom vid fullständigt produktionssamarbete kan fastslås att speciellt gynnsamma omständigheter för samtryckning föreligger när tidningarna i fråga har skilda tryckningstider. För tidningar med samma eller näraliggande tryckningstider måste fastställas om tidningarna behöver tryckas samtidigt eller om tryckning kan ske av en tidning i sänder. En press som är dimensionerad efter en större tidnings behov torde i regel vara otillräcklig för samtidig produktion av ännu en produkt. Samtryckning nödvändiggör alltså vanligen överdimensionering av tryckpressen eller eventuellt installation av ytterligare en press. Tryckning av två tidningar efter varandra i samma press är naturligtvis det mest lönsamma sättet. En förutsättning är dock att problemen med manusstopp- och trycktider kan lösas. Detta behandlas närmare i kapitel 2.

När även tryckformframställningssteget ingår i den gemensamma anläggningen är input till anläggningen präglade matriser vid konventionell varmsats/högtrycksteknik respektive sidmontage eller sidnegativ vid kallsatsteknik. Dessa inputformer förutsätter fysisk transport. Sidor kan dock även överföras per telefaksimil och mottagas i form av negativ för direkt kopiering på tryckplatta.

Följande förhållanden för de deltagande tidningarna bör särskilt beaktas när samtryckning övervägs:

- deras upplagor och sidantal.
- deras utgivningstider.

- deras spridningsområdets inbördes lägen och möjligheterna att arrangera samdistribution och/eller separat distribution.
- deras sätteriernas belägenhet och möjligheterna att ordna intransporter, fysiska såväl som kabelbundna, av input till tryckeriet.
- förekomsten av en produktionsanläggning som är lämplig, eller kan byggas ut, för samtryckning.
- möjlighet att träffa avtal om parternas ekonomiska engagemang.

Flera exempel på samtryckning finns. Ett är den redan nämnda legotryckningen av Aftonbladet och Expressen hos Arbetet i Malmö och Örebro-Kurirens planerade tryckning hos Evangeliipress i Örebro. Ett annat är NWT-koncernens till Karlstad centraliserade tryckning av flera tidningar, som framställs lokalt fram till och med sidmontage. Utländska exempel är bl. a. tryckning av B. T.:s och Ekstra-Bladets jyllandsupplagor hos Jydske Tidende i Kolding och samtryckning av Borgå-Bladet och Uusimaa i Finland.

Sammanfattningsvis kan följande för- och nackdelar för samtryckning uppställas:

- **Fördelar:** I regel bättre användning av tryckpress och kringutrustning.
Bättre utnyttjande av personalresurser.
Samtryckning naturlig inledning till samdistribution.
- **Nackdelar:** Vid samtryckning av tidningar med samma eller näraliggande trycktid måste antingen en tidning tryckas i sänder eller kapaciteten byggas ut för samtryckning.

1.3.4 Samverkan för teknisk forskning och utveckling

I stor utsträckning bedrivs forskning och utveckling inom grafisk teknik av leverantörssidan, som därvid naturligen i första hand beaktar sina intressen. Men även användarsidan satsar resurser för forskning och utveckling (FoU), även om omfattningen är blygsammare än i många andra industrigrenar.

I avsikt att tillvarata medlemmarnas intressen har branschorganisationer av skilda slag och i många länder tagit upp FoU-verksamhet på sitt program. Några av dem representerar tidningarna.

De svenska tidningarnas talan förs i FoU-sammanhang av Nordisk Avisteknisk Samarbetsnämnd (NATS), som regelbundet sammanställer "önskelistor" över tidningarnas FoU-behov. Ur Tidningarnas Utvecklings- och Forskningsfond (TUFF), till vilken alla nordiska tidningar bidrar årligen, kan NATS anslå medel till FoU-projekt, som för tidningarnas räkning utförs av existerande FoU-institut. Rapporter från dessa projekt görs allmänt kända och tillgängliga.

I Europa verkar INCA-FIEJ Research Association (IFRA) med ett stort antal medlemmar främst i Västtyskland, Frankrike, Holland, Belgien och Storbritannien. Några svenska tidningar är också medlemmar. IFRA har ett samarbetsavtal med NATS omfattande bl. a. samordning av organisationernas aktiviteter på FoU-området.

I USA verkar ANPA Research Institute på analogt sätt. Samarbete förekommer med såväl NATS som IFRA.

Här bör tilläggas att även enskilda tidningsföretag, i regel stora sådana, i Sverige såväl som ute i världen i egen regi bekostat och utfört utvecklingsarbete vars resultat så småningom kommit hela branschen till nytta.

1.4 Sammanfattning

I detta kapitel har redovisats ett antal områden där samverkan mellan tidningsföretag antingen redan har etablerats eller där samverkan är tänkbar. Av de olika avsnitten framgår vilka potentiella samverkans- och rationaliseringsmöjligheter som finns inom berörda sektorer av tidningsföretagens verksamhetsfält.

Redaktionell samverkan måste alltid ses i relation till samhällets presspolitiska målsättning: att upprätthålla en differentierad dagspress. Det innebär emellertid inte att redaktionell samverkan är omöjlig. Det förhåller sig snarast på det sättet att en ökad redaktionell samverkan på vissa områden, frigör resurser som kan användas för ökad konkurrens på andra områden. Vilka områden som bör bli föremål för redaktionell samverkan måste tidningarna själva avgöra. Exempel från redan etablerat redaktionssamarbete kan här vara vägledande.

En ökad redaktionell samverkan kan avse både text-, bild- och bakgrundsmaterial. Formerna för hur en lönsam och effektiv rationalisering skall åstadkommas kan diskuteras. En ökad användning av vissa delar av det byråproducerade materialet är kanske en möjlig utväg. Stimulansåtgärder för den samverkan som i dag bedrivs inom olika tidningsgrupper är en annan tänkbar lösning. Generellt gäller att bättre överföringsmöjligheter för denna typ av material bör skapas.

Möjligheterna till *samverkan och rationalisering på det administrativa området* är stora. Till skillnad från vad som är fallet med redaktionell samverkan finns inte några direkta begränsningar i samverkansmöjligheterna som motiveras av presspolitiska målsättningar. I stället lämpar sig den administrativa sektorn, som består av en rad rutiner vilka är likartade mellan olika tidningsföretag oberoende av storlek, utgivningsort och politiska färg, ytterst väl för samarbete mellan tidningar.

Det finns också flera exempel på genomförd administrativ samverkan. Ett sådant är bildandet av Tidningarnas Utvecklingsaktiebolag (TUA). Det utvecklingsarbete som inlett befinner sig fortfarande i sin begynnelse. Mycket återstår att göra och många problem skall lösas. Svårigheterna finns bl. a. på grund av bristen på en modern, enhetlig normalplan och avsaknaden av en utbyggd och fungerande branschstatistik.

Även det *tekniska området* lämpar sig synnerligen väl för samverkan mellan tidningsföretag. Avsevärda rationaliseringsvinster är möjliga att ernå framför allt vid en fullständig produktions-samverkan men även vid en mer begränsad teknisk samverkan. Vanliga exempel på produktions-samverkan är mellan tidningar med skilda utgivningstider. Det gäller

exempelvis det samarbete som förekommer mellan morgon- och eftermiddagstidningarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. En fullständig produktionssamverkan mellan tidningar med samma utgivningstid innebär vissa problem med tryck- och distributionstiderna. Dessa svårigheter bör emellertid kunna lösas på ett för alla parter tillfredsställande sätt. Flera exempel på produktionssamverkan mellan olika tidningsföretag visar att detta är fullt möjligt.

2 Samverkansformer – några fallstudier

I föregående kapitel redovisades några områden där samverkan mellan tidningsföretag är tänkbar. I detta kapitel kommer några typexempel på redan genomförda former av tidningssamverkan att presenteras. Dessutom granskas två fall där samverkan kan förefalla möjlig men inte kommit till stånd. Syftet är att närmare belysa hur olika former av samverkan kan konstrueras, vilka problem och möjligheter som finns samt vilka resultat som kan uppnås.

Avsikten är att genom en tämligen detaljerad beskrivning av existerande samverkansformer underlätta en bedömning av möjligheterna till och resultatet av samverkan tidningsföretag emellan även på andra håll inom landet. De redovisade typpfallen utgör däremot inte en fullständig eller respektativ dokumentation av tidningssituationen i Sverige för närvarande.

Kapitlet inleds med en beskrivning av dagstidningssituationen i *Örebro*. Örebro är en s. k. konkurrensort med två morgontidningar: Nerikes Allehanda och Örebro-Kuriren. Någon samverkan mellan tidningarna förekommer inte. Man har diskuterat möjligheterna till en produktions-samverkan dock utan att något resultat uppnåtts. I stället har Örebro-Kuriren inlett samtryckning med tryckeriföretaget Evangelii-press (fr. o. m. den 1 juli 1975).

Avsnitt två redovisar förhållandena i *Norrköping*, även den en ort där två tidningar utges men där Norrköpings Tidningar utkommer som morgontidning och Folkbladet Östgöten som eftermiddagstidning. Produktionen av de båda tidningarna sker i dag i helt separata officiner, ehuru betingelserna "teoretiskt" borde vara ideala för produktions-samverkan.

Avsnitt tre ger ett exempel på mycket långt gående produktionssamverkan. De båda A-presstidningarna Nya Norrland i Sollefteå och Dagbladet i Sundsvall har bildat ett gemensamt företag, Mellannorrlands Tidnings AB, som producerar de båda tidningarna i *Härnösand*.

I det fjärde avsnittet presenteras ett exempel på en ännu mer utvecklad form av samverkan. Medan de båda norrlandstidningarna redaktionellt är helt fristående produkter har Gotlands Folkblad och Gotlänningen i *Visby* förutom gemensam produktion även gemensam redaktion. Tidningarna har dock skilda chefredaktörer. Tidningarna är med undantag för vinjetten på förstasidan samt ledarsidan och i vissa fall ytterligare

någon sida helt identiska. I avsnittet presenteras också de diskussioner som förts om en samverkan med Gotlands Allehanda.

Avsnitt fem beskriver en form av redaktionell samverkan, som i delar liknar situationen på Gotland. Arbetet och Skånska Dagbladet utger i *Malmö* en i huvudsak gemensam söndagstidning. Arbetets söndagstidning distribueras efter vissa förändringar även till Skånska Dagbladets läsare. Produktionen äger rum på tidningen Arbetets officin. På vardagarna är däremot tidningarna helt skilda produkter och produceras på respektive företags officiner. I avsnittet presenteras även ett exempel på annons-samverkan. Genom Sydpolen erbjuder de båda tidningarna riksannonserna samannonsering på vardagar.

I avsnitt sex ges en sammanfattning av det utredningsarbete, som hittills genomförts som förberedelse för produktionssamverkan i *Stockholm* mellan Aftonbladet, Dagens Nyheter och Expressen. Detta exempel är dock bl. a. genom sin storlek unikt och torde endast i begränsad omfattning kunna utnyttjas som typexempel för andra tidningar.

2.1 Dagstidningssituationen i Örebro

Örebro är i dag en av de orter där lokal tidningskonkurrens råder. Här utkommer två dagstidningar: Nerikes Allehanda och Örebro-Kuriren. I detta avsnitt lämnas dels en redovisning av de båda tidningarnas upplaga, spridning, ekonomi och tekniska produktion, dels en närmare beskrivning av diskussionerna om en produktionssamverkan mellan tidningarna. Dessutom redogörs kortfattat för förhandlingarna mellan Evangeliipress och Örebro-Kuriren som resulterat i ett avtal om samtryckning.

2.1.1 *Nerikes Allehanda och Örebro-Kuriren*

Nerikes Allehanda/Nerikes-Tidningen utges av Länstidningens Tryckeri-aktiebolag. Företaget utger även Motala Tidning med Vadstena-Skänninge Tidning samt Bergslagsposten-Bergslagernas Tidning. Den politiska tendensen är liberal. Tidningen utkommer som morgontidning sex dagar i veckan. Tidningskoncernen är privatägd.

Örebro-Kuriren med Karlskoga-Kuriren utges av Tryckeri AB Örebro-Kuriren. Den politiska tendensen är socialdemokratisk och tidningen ägs av LO och det socialdemokratiska partiet genom A-pressen AB. Tidningen utkommer som morgontidning sex dagar i veckan.

Nerikes Allehandas *medelnettoupplaga* under första halvåret 1974 uppgick till 63 114 exemplar. Under motsvarande period var Örebro-Kurirens medelnettoupplaga 16 425 exemplar. Det innebär att Nerikes Allehanda har en upplaga som är nästan fyra gånger så stor som Örebro-Kurirens.

Tidningarnas huvudsakliga *spridningsområde* är A-region 45 som omfattar kommunerna Askersund, Hallsberg, Kumla, Laxå och Örebro. Nerikes Allehanda har 81,1 % av sin upplaga spridd inom detta område. Motsvarande siffra för Örebro-Kuriren är 54,9 %. Det innebär att andra-

tidningen har en inte obetydlig del av sin upplaga spridd utanför utgivningsregionen. Örebro-Kurirens upplaga sprids framför allt även till A-regionerna Karlskoga och Lindesberg där tidningen främst konkurrerar med Karlskoga Tidning och Bergslagsposten.

Tidningarnas hushållstäckning i utgivningsregionens olika kommuner redovisas i tabell 2.1. Av tabellen framgår att Nerikes Allehandas hushållstäckning är väsentligt högre än Örebro-Kurirens. Sammanlagt inom A-region 45 har Nerikes Allehanda en hushållstäckning som uppgår till 77 exemplar per 100 hushåll. Totalsiffran för Örebro-Kuriren i samma region är 14 exemplar per 100 hushåll. Den högsta hushållstäckningen (44 exemplar per 100 hushåll) har Örebro-Kuriren i Degerfors kommun (A-region 46).

En *ekonomisk analys* för tidningarna i Örebro visar att Nerikes Allehanda för verksamhetsåret 1973 hade ett överskott före skatt på cirka 1,4 mkr. Örebro-Kuriren hade för samma period och före extraordinära intäkter en förlust på cirka 2,2 mkr.

Omsättningen för Läns tidningens Tryckeriaktiebolag i Örebro med Nerikes Allehanda/Nerikes-Tidningen inklusive begränsad civiltrycksverksamhet uppgick för räkenskapsåret 1973 till 32 411 tkr. Hela koncernomsättningen var 70 729 tkr. Häri ingår även Motala Tidning med Vadstena-Skänninge Tidning som första halvåret 1974 hade en medelnettoupplaga på 11 735 exemplar. Dessutom ingår i koncernen Bergslagsposten-Bergslagernas Tidning med en medelnettoupplaga första halvåret 1974 på 18 019 exemplar.

Rörelseöverskottet för moderbolaget, Läns tidningens Tryckeriaktiebolag, var efter kalkylmässiga avskrivningar men före bokslutsdispositioner och skatt 1 958 tkr. De kalkylmässiga avskrivningarna baserade på återanskaffningsvärden och med 33 års avskrivningstid för byggnader, 15 år för maskiner och inventarier hörande till byggnader, 12 år för pressar, 5 år för bilar och 7 år för övrig utrustning, var 2 693 tkr. Överskottet före skatt redovisades till 1 397 tkr.

Tryckeri AB Örebro-Kurirens omsättning uppgick för verksamhetsåret 1973 till 7 883 tkr. Årets förlust, före extraordinära intäkter, uppgick till

Tabell 2.1 Nerikes Allehandas och Örebro-Kurirens hushållstäckning i A-region 45 första halvåret 1974 (ex./100 hushåll).

Kommun	Antal hushåll	Hushållstäckning	
		Nerikes Allehanda	Örebro-Kuriren
Askersund	4 400	70	12
Hallsberg	6 100	77	19
Kumla	6 300	75	15
Laxå	3 200	63	20
Örebro	46 800	79	12
Totalt	66 800	77	14

Källa: TS-boken 1975.

2 211 tkr. De bokföringsmässiga avskrivningarna på fastighet, bilar, maskiner och inventarier uppgick till 334 tkr. Företaget erhöll som andratidning statligt produktionsbidrag med 2 195 tkr. och ett annat vederlagsfritt tillskott på 350 kr.

Den *tekniska produktionen* hos Nerikes Allehanda sker med modern teknik. År 1969 installerades ett fotosätteri med datorstyrd remsproduktion. Tryckningen sker i en offsetpress.

Nerikes Allehandas sätteriproduktion görs via hålrämsperforering på tio Datek perforatorer. I en dator, IBM 1130, radplaneras texten varefter sättning sker i någon av fotosättmaskinerna av typ Photon 713 eller Photon 532. Korrekturläsning med korrigering görs i redan satt text. Sidmontagen transporteras till tidningens tryckeri för produktionsarbetet. En omfattande civiltrycksproduktion sker integrerat med tidningsarbetet.

Tryckningen sker i en tryckpress av typ Nohab. Det är en dubbelbred, dubbelrund offsetpress med ett satellitverk, sex gummi-mot-gummi-verk, en enkelfals och fem automatrullställ. Vid paketering och buntning används IDAB-stackers, IDAB krympfoliemaskiner och Freundling buntmaskiner.

Örebro-Kurirens produktionsmetod är helt konventionell med blysättning och stereotypihögtryck. För radplanering används emellertid data-teknik via en telefonförbindelse till datorn hos Folkbladet Östgöten i Norrköping.

Tryckningen sker i en tryckpress från år 1950. Den är bl. a. utrustad med två tryckverk, fals och enkla rullställ. Pressen är så placerad att en utbyggnad eller ombyggnad ej kan ske. Ej heller finns annan lokal där en press kan ställas upp.

2.1.2 *Samverkansplaner*

Nerikes Allehanda och Örebro-Kuriren har vid ett flertal tillfällen diskuterat möjligheterna för en produktionssamverkan. Diskussionen har gällt en produktion av Örebro-Kuriren på Nerikes Allehandas officin. Man har emellertid kommit fram till att en dylik produktionssamverkan, med bibehållandet av rådande pressläggningstider, för närvarande inte är ekonomiskt genomförbar.

Nerikes Allehanda och Örebro-Kuriren är båda morgontidningar. Det är därför inte möjligt att trycka bägge tidningarna på Nerikes Allehandas press, om nuvarande pressläggningstider och distributionstider skall hållas. Nerikes Allehanda har pressläggning kl. 00.15. Örebro-Kuriren måste vid produktionssamverkan vara sluttryckt före denna tidpunkt. Detta skulle för Örebro-Kuriren innebära ett praktiskt manusstopp omkring kl. 21.00 med sista form omkring kl. 21.30. Denna trycktid har Örebro-Kuriren erbjudits men avvisat. Att trycka så tidigt skulle innebära att man missade lokala sportnyheter och lokal kommunalpolitik. Det är områden som från lokal informationssynpunkt värderas högt.

Ett alternativ för att undanröja problemet med tidigare pressläggnings-

tider skulle vara att Örebro-Kuriren övergick till eftermiddagsutgivning. På så sätt klarade man pressläggningstiderna. Alternativet betraktas emellertid av Örebro-Kuriren som helt orealistiskt. Det skulle innebära att tidningens konkurrenssituation försämrades och att distributionskostnaderna ökade mycket kraftigt.

Nerikes Allehanda har möjligheter att bygga till sin press så att två tidningar kan tryckas samtidigt. En dylik lösning skulle medföra, att båda tidningarna kunde bibehålla nuvarande pressläggningstider. En tillbyggnad av Nerikes Allehandas press skulle dock bli en dyrare lösning för Örebro-Kuriren än köp av en ny mindre press uteslutande avsedd för tidningens eget behov.

Differensen mellan investering i en egen mindre press och utbyggnad av Nerikes Allehandas press för tryckning av två tidningar samtidigt är beroende på de krav som kan ställas på tidningsproduktens utformning. Beräkningar kan här göras för två olika alternativ: ett "lågalternativ" som innebär att Örebro-Kuriren framställs utan flerfärg och med formatet begränsat till 24 sidor och ett "högalternativ" där tidningen har möjlighet att framställas i 32 sidor varav åtta kan produceras i fyrfärg.

En egen press för Örebro-Kuriren skulle enligt "lågalternativet" kräva en investering på cirka 1,5 mkr. En påbyggnad av pressen för Nerikes Allehanda med en fals, ett tryckverk, två rullställ, två vändstänger och elutrustning skulle innebära en investering av cirka 3,25 mkr.¹ Det innebär att en produktionssamverkan skulle medföra ett investeringsbehov i storleksordningen 1,75 mkr. mer än investering i egen press. Resultatet skulle också bli en årlig kapitalmerkostnad på cirka 250 tkr.

"Högalternativet" skulle för Örebro-Kuriren innebära en investering på cirka 2 mkr. vid köp av en egen press. Motsvarande investering för en påbyggnad av Nerikes Allehandas press med en fals, två tryckverk, en satellit, två rullställ, två vändstänger och elutrustning uppgår till cirka 4,55 mkr. Det innebär att investeringen vid produktionssamverkan enligt "högalternativet" skulle uppgå till storleksordningen 2,55 mkr. mer än en investering i egen press. Resultatet skulle också bli en årlig kapitalmerkostnad på cirka 375 tkr.

De olika alternativen sammanfattas i tabell 2.2.

¹ Utbyggnaden skulle ge ett maximalt format av 32 sidor då sidantalsstegen för varje tryckverk i denna press är 16 sidor.

Tabell 2.2 Investeringensvolym och årliga kapitalkostnader för produktionssamverkan mellan Nerikes Allehanda och Örebro-Kuriren.

Alternativ	Påbyggnad av Nerikes Allehandas press		Ny press vid Örebro-Kuriren	
	Investeringensvolym mkr.	Kapitalkostnad tkr.	Investeringensvolym mkr.	Kapitalkostnad tkr.
"Lågalternativet" Maximum 24 sidor Ingen flerfärg	3,25	475	1,5	225
"Högalternativet" Maximum 32 sidor Flerfärg möjlig	4,55	675	2,0	300

Tabell 2.2 utvisar bl. a. att en påbyggnad av pressen för Nerikes Allehanda ställer sig dyrare för Örebro-Kuriren än investering i egen press. Det gäller vid såväl en begränsning av Örebro-Kurirens produktmöjligheter ("lågalternativet") som vid bättre möjligheter till varierande produktutformning ("högalternativet"). Slutsatsen blir att en samtryckning under rådande förutsättningar inte skulle vara ekonomiskt lönsam.

När det gäller ägandeproblematiken kan Nerikes Allehanda tänka sig att Örebro-Kuriren skulle ingå som delägare i produktionsanläggningen. Nerikes Allehanda redovisar inga principiella betänkligheter inför en dylik lösning. Med hänsyn till att Nerikes Allehanda ändå skulle ha aktiemajoriteten kvar, ser man dock ingen större skillnad mellan ett samägande och en legoproduktion. Man anser dock inom Nerikes Allehanda, att företaget vid ett fortsatt helägande skulle sköta driften mer effektivt än vad som skulle bli fallet vid ett samägande.

Ägandefrågorna vid en produktionssamverkan med Nerikes Allehanda upplevs inte av Örebro-Kuriren som besvärande. Örebro-Kuriren anser att det är kontraktsskrivningen som är det väsentliga. Ett riktigt utformat kontrakt med relativt långa uppsägningstider garanterar den trygghet som man anser sig behöva. Några ideologiska problem upplever man inte i detta sammanhang. Det primära är att överleva och göra en bra produkt.

Någon produktionssamverkan mellan Nerikes Allehanda och Örebro-Kuriren kom inte till stånd. Det stora problemet gällde pressläggningstiderna. Dessa betraktas som fasta vilket innebar att tidningarna måste tryckas samtidigt. En produktionssamverkan skulle därför kräva antingen investeringar i ytterligare en press hos Nerikes Allehanda eller i en ny press hos Örebro-Kuriren. Båda dessa alternativ är kostnadskrävande. En produktionssamverkan med skilda trycktider (och pressläggningstider) kräver däremot inga investeringar. Man kan då i stället utnyttja redan befintlig utrustning. Diskussionerna om en sådan samverkan ledde emellertid inte till några resultat.

2.1.3 *Samtryckning med Evangeliipress*

Örebro-Kurirens tekniska utrustning måste förnyas inom några år. En förnyelse på egen hand är inte ekonomiskt genomförbar. Planerna på en tryckning hos såväl Folket i Eskilstuna som Värmlands Folkblad i Karlstad har därför undersökts. Med hänsyn framför allt till de höga teleöverföringskostnaderna har inte heller dessa alternativ visat sig vara realistiska.

Av diskussionerna med Nerikes Allehanda framgick att förutsättningar för en produktionssamverkan saknades. Örebro-Kuriren inledde då i stället förhandlingar med tryckeriföretaget Evangeliipress. Evangeliipress är ett privatägt familjeföretag med frireligiös anknytning. Företaget har både civiltrycksverksamhet och högtryck- och offsetutrustning för tryckning av tidningar. I dag framställs dels tidningen Dagen (5-dagarsutgivning), dels ett antal centerpartistiska fådagars tidningar vid Evangeliipress' officin i Örebro.

Hösten 1974 resulterade förhandlingarna i ett avtal om legotryckning.

Fr. o. m. den 1 juli 1975 kommer Örebro-Kuriren att tryckas vid Evangeliipress' anläggning. Avtalet innebär att Evangeliipress svarar för tryckningen medan Örebro-Kuriren själv handhar sätteriproduktionen. Örebro-Kuriren kommer att framställa tidningssidorna i eget fotosätteri. De färdiga tidningssidorna transporteras sedan till Evangeliipress där reproarbetet, tryckningen och distributionen kommer att ske.

Personalen på Örebro-Kurirens tekniska avdelning och fotosätteriet, kommer att vara anställda av Örebro-Kuriren. Personalen på reproavdelningen, tryckeriet och distributionsavdelningen kommer att tillhöra Evangeliipress.

Tanken på ett samarbete mellan Örebro-Kuriren och Evangeliipress var inte helt ny. Redan i slutet av 1960-talet förekom diskussioner om en produktionsamverkan. En kalkyl, som då omfattade både tryckning och sättning, visade emellertid att produktionsamverkan ej var lönsam.

De kalkyler som i dag ligger till grund för den planerade samtryckningen visar att verksamheten sannolikt blir lönsam. Örebro-Kuriren har beviljats lån i pressens lånefond för investeringar i fotosätteri. Inklusiv utbildningskostnader och installationskostnader kommer investeringen att uppgå till cirka 1,3 mkr. Några problem med tryckningstiderna är inte aktuella. Tidningen Dagen och Örebro-Kuriren har olika pressläggnings-tider.

Genom rationaliseringsåtgärder på Evangeliipress har företaget inget större behov av att öka antalet anställda. För Örebro-Kuriren och dess personal har diskussionerna om övergång till ny teknik pågått en längre tid. De vakanser som uppstått under senaste året har ersatts med tidsbestämda anställningar. De tidsbestämda anställningarna upphör vid övergången till ny teknik, och detta tillsammans med naturlig avgång, gör att endast några få man behöver friställas.

Förutsättningarna för en produktionsamverkan mellan dagstidningarna i Örebro saknades inte. Både Nerikes Allehanda och Örebro-Kuriren är emellertid morgontidningar. Det största problemet vid diskussionen om en produktionsamverkan gällde därför pressläggnings-tiderna. Örebro-Kuriren skulle vid en produktionsamverkan med Nerikes Allehanda tryckas före denna tidning med åtföljande tidigare manusstopp. Detta bedömde man på Örebro-Kuriren som helt oralistiskt.

Med ett bibehållande av de nuvarande pressläggnings- och distributionstiderna fanns det två alternativ för en produktionsamverkan. Det första alternativet var en utbyggnad av Nerikes Allehandas press så att båda tidningarna kunde tryckas samtidigt. Det andra alternativet var att Örebro-Kuriren investerade i en egen press. En ekonomisk kalkyl visade att det sistnämnda alternativet var det minst kapitalkrävande för Örebro-Kuriren. När det stod klart att förutsättningar för produktionsamverkan med Nerikes Allehanda saknades inledde Örebro-Kuriren förhandlingar med Evangeliipress som har resulterat i ett avtal om legotryckning fr.o.m. den 1 juli 1975.

2.2 Dagstidningssituationen i Norrköping

Dagstidningssituationen i Norrköping liknar i många avseenden den i Örebro. Norrköping är liksom Örebro en konkurrensort. Här utkommer två 6-dagars-tidningar: Folkbladet Östgöten och Norrköpings Tidningar. Den väsentliga skillnaden är emellertid att en av tidningarna i Norrköping, Folkbladet Östgöten, utges som eftermiddagstidning vilket alltså innebär skilda pressläggningstider. I detta avsnitt redovisas dels tidningarnas upplaga, spridning, ekonomi och tekniska produktion, dels beskrivs närmare förutsättningarna för en samverkan mellan tidningarna.

2.2.1 *Folkbladet Östgöten och Norrköpings Tidningar*

Folkbladet Östgöten utges av Östgötatryck AB. Den politiska tendensen är socialdemokratisk och tidningen ägs av LO och det socialdemokratiska partiet genom A-pressen AB. Tidningen utkommer som eftermiddagstidning sex dagar i veckan.

Norrköpings Tidningar utges av Norrköpings Tidningar AB. Företaget utger dessutom Västerviks-Tidningen. Norrköpings Tidningar ägs av en stiftelse. Den politiska tendensen är moderat. Tidningen utkommer som morgontidning sex dagar i veckan.

Det föreligger stora skillnader i *medelnettopplaga* mellan de båda norrköpingstidningarna. Under det första halvåret 1974 var medelnettopplagan för Folkbladet Östgöten 19 280 exemplar och för Norrköpings Tidningar 52 599 exemplar. Det innebär att "förstatidningen" Norrköpings Tidningar har en upplaga som är i storleksordningen 2 ½ gånger Folkbladet Östgötens upplaga.

Tidningarna uppvisar också skillnader när det gäller *spridningen*. Norrköpings Tidningar har 94,3 % av sin upplaga spridd inom A-region 10 dvs. kommunerna Norrköping, Finspång, Söderköping och Valdemarsvik. Motsvarande siffra för Folkbladet Östgöten är 63,2 %. Det innebär att Folkbladet Östgöten även har en regional spridning till områden utanför den egentliga utgivningsregionen. Tidningen utges också i tre editioner för respektive Norrköping, Linköping och Finspång. Här konkurrerar Folkbladet Östgöten förutom med Norrköpings Tidningar även med Östgöta Correspondenten och Motala Tidning.

Tidningarnas hushållstäckning i A-region 10 redovisas i tabell 2.3. Av denna framgår att Norrköpings Tidningar har en väsentligt större hushållstäckning än Folkbladet Östgöten. Det gäller framför allt i Norrköping och Söderköping. Dessa kommuner svarar tillsammans för 80 procent av regionens samtliga hushåll. Den högsta hushållstäckningen uppnår Folkbladet Östgöten i Finspång. Totalt inom A-region 10 är Norrköpings Tidningars hushållstäckning 79 exemplar per 100 hushåll och Folkbladet Östgötens 19 exemplar per 100 hushåll.

Den *ekonomiska situationen* för Folkbladet Östgöten och Norrköpings Tidningar framgår delvis av verksamhetsberättelserna för år 1973. Folkbladet Östgöten uppvisar förlust, Norrköpings Tidningar ett rörelseöverskott.

Tabell 2.3 Folkbladet Östgötens och Norrköpings Tidningars hushållstäckning i A-region 10 första halvåret 1974 (ex./100 hushåll).

Kommun	Antal hushåll	Hushållstäckning	
		Folkbladet Östgöten	Norrköpings Tidningar
Finspång	9 000	34	64
Norrköping	47 200	17	81
Söderköping	3 600	10	87
Valdemarsvik	3 300	20	77
Totalt	63 100	19	79

Källa: TS-boken 1975.

AB Östgötatryck, som trycker Folkbladet Östgöten, hade en omsättning för verksamhetsåret 1973 som enligt årsberättelsen uppgick till 10 700 tkr. Årets förlust, före extraordinära intäkter var 2 364 tkr. De bokföringsmässiga avskrivningarna på maskiner var 185 tkr. Företaget har för Folkbladet Östgöten erhållit statligt produktionsstöd med 2 216 tkr. och ett annat vederlagsfritt tillskott på 333 tkr.

Norrköpings Tidningar AB utger förutom Norrköpings Tidningar även Västerviks-Tidningen med en medelnettoupplaga under första halvåret 1974 på 12 417 exemplar. Företaget har dessutom en omfattande civiltrycksverksamhet i såväl Norrköping som Västervik. Omsättningen för hela koncernen år 1973 uppgick till 37 495 tkr. Av denna summa svarade Norrköpings Tidningar för 25 191 tkr. Rörelseöverskottet efter finansiella intäkter och kostnader var 3 675 tkr. De bokföringsmässiga avskrivningarna på maskiner och inventarier var 3 359 tkr. Nettoresultatet före skatt redovisas till 225 tkr.

Även på den *tekniska* sidan finns skillnader mellan norrköpingstidningarna. Folkbladet Östgötens produktion sker med blysättning och stereotypihögtryck. Norrköpings Tidningar produceras sedan år 1970 med modern teknik i fotosats och offset.

Sätteriproduktionen hos Folkbladet Östgöten görs med perforering av hålremsor på icke-räknande perforatorer. Radplanering sker med hjälp av en dator IBM 1130. Datorn är placerad i Norrköping men utnyttjas även av andra A-presstidningar. Radplanerade hålremsor används i remsstyrda radgjutmaskiner. Sättning, färdiggöring, korrekturläsning, korrigering och ombrytning sker med konventionell teknik. Klichéer framställs i en klichéanstalt med ett par gravérmaskiner som reserv. Matrisprägling och gjutning av tryckplattor sker med konventionell utrustning. Tryckningen äger rum i en tryckpress med tre tryckverk levererad i slutet av 1940-talet.

Norrköpings Tidningar framställs genom fotosättning och tryckning i offset. Sätteriets datorsystem har hittills varit ett Compritesystem med PDP-8 dator och radplaneringsprogram. Ett Comtec CRT-13-system installeras under åren 1974–75. Det kommer i utbyggt skick att innefatta förutom radplanering, moduler för redigering och korrekturläsning/korrigerigering via bildskärm, sortering av annonser, etc. Sätteriproduk-

tionen äger rum via remsperforering i sju Kode-perforatorer.

Sättning av text sker i två fotosättningsmaskiner av typ Photon 713 och för blandsats i en Photon 532. Rubriker i stora grader sätts i en Hadego-anläggning. Omfattande sättning av civiltrycksarbeten sker integrerat i samma produktionssystem. Ombrytning av annonser och sidor sker enligt vanliga kallsatsmetoder. Rasterbilder, streckbilder och sidnegativ tages i en med moderna kameror utrustad reproavdelning där även utrustning för färgseparering finns. Även reproavdelningen arbetar i stor utsträckning med civiltrycksproduktion.

Tryckning sker i en dubbelbred, dubbelrund offsetpress från Koenig & Bauer, bestående av två omställbara 4-färgsverk, ett monoverk, ett intrycksverk, två enkelfalsar och fyra helautomatiska och ett halvautomatiskt rullställ. I packsalen har installerats två Ferag stackers och två Freundling buntmaskiner.

2.2.2 *Samverkansplaner*

Folkbladet Östgöten utkommer som eftermiddagstidning och Norrköpings Tidningar som morgontidning. Det innebär att förutsättningarna "teoretiskt" är ideala för en produktionssamverkan. Några tidsmässiga hinder för en produktionssamverkan föreligger således inte eftersom tidningarna har olika pressläggningstider. Det var därför naturligt att de båda tidningarna upptog diskussioner om samverkan.

Folkbladet Östgöten fick en första offert från Norrköpings Tidningar rörande fullständig produktionssamverkan i oktober 1971. Offerten visade, att Folkbladet Östgöten vid produktionssamverkan med Norrköpings Tidningar skulle få en produktionskostnad som var 5 000 kronor lägre per år än vad man då hade vid egen produktion. Offerten ledde inte till att några samverkansplaner realiserades.

I december 1972 inträffade på Folkbladet Östgöten ett haveri i gjutverket. Detta resulterade i att Folkbladet Östgöten under sammanlagt elva dagar kring årsskiftet 1972–73 trycktes på Norrköpings Tidningars tryckeri. Härigenom fick man en praktisk erfarenhet av hur produktionssamverkan fungerade. I samband med detta aktualiserades åter tankegången om permanent samverkan. Norrköpings Tidningar lämnade i februari 1973 en förnyad offert. Även denna offert låg på en nivå, som skulle ge Folkbladet Östgöten ungefär samma kostnader som vid produktion i egen officin.

Principerna för den offert om produktionssamverkan som Norrköpings Tidningar lämnade till Folkbladet Östgöten var följande: i första hand belastades Folkbladet Östgöten för merkostnaderna. I andra hand gjordes en proportionell fördelning av de gemensamma kapitalkostnaderna. I tredje hand bedömdes alternativkostnaden. Norrköpings Tidningar har vid vissa tider under dygnet en överkapacitet i anläggningen. Det innebär att man har tekniska möjligheter till civiltrycksproduktion. Om Folkbladet Östgöten tar överkapaciteten i anspråk uppstår ett bortfall av eventuellt överskott från civiltryckningen. Detta upptogs i offerten av Norrköpings Tidningar som en alternativkostnad.

Avskrivningarna beräknades i offerten efter 10 års livslängd på pressarna och 5 års livslängd på övrig utrustning. Kalkylräntan beräknades till 10 %. Kapitalkostnaderna beräknades som summan av avskrivningsbeloppet och räntan på halva anskaffningskostnaden. Någon indexering eller uppräknig gjordes inte. Detta betraktades i stället schablonmässigt genom val av kortare avskrivningstid än vad som eljest vore tekniskt betingat. Kostnaderna för pressutrustningen fördelades efter en kombination av körtid och respektive tidnings format. Kostnaderna för kapitalutrustningen i övrigt fördelades efter användningstiden.

Anskaffningsvärdet för pressutrustningen uppskattades till 9 500 tkr. Den på Folkbladet Östgöten förda kapitalkostnaden för pressutrustningen uppgick till 225 tkr. per år (ränta + avskrivning). Inklusiv övrig utrustning antages uppskattningsvis kalkylens kapitalkostnadsdel totalt ha uppgått till drygt 500 tkr. per år.

Personalkostnaderna beräknades efter en faktisk kostnad per avlönad timme med påslag för sociala kostnader och särskilda tillägg. Offerten utgick från principen att personalkostnadsdebiteringen skall vara lika stor som den faktiska merkostnaden för personal.

Materialkostnaderna uppgick till mellan 5 och 8 % av den totala offertkostnaden. Dessa kostnader avsåg faktiska merkostnader för Norrköpings Tidningar.

Inga kapitalkostnader debiterades för utnyttjande av lokalytorna. Däremot beräknades en faktisk antagen merkostnad för energiförbrukning och lokalunderhåll.

Ingen ersättning ingick i offerten för ianspråkstagande av företagets administrativa resurser.

Folkbladet Östgöten hade vid offertgranskningen främst tre frågeställningar att beakta, nämligen produktionskostnaderna, behovet av friställningar samt ägandeproblematiken.

Folkbladet Östgöten räknade i sin motkalkyl inte med några kapitalkostnader vid fortsatt egen produktion. Man har f. n. en föråldrad utrustning med en teknisk livslängd som torde löpa ut inom tre–fyra år. Detta innebär, att motkalkylen rimligen inte borde avse kostnaderna i nuläget utan i en situation, där Folkbladet Östgöten har förnyat den maskinella utrustningen. Denna förnyelse kan ske i nuvarande anläggning. Sålunda krävs ingen byggnadsinvestering av mer omfattande slag.

En nyinvestering innebärande en övergång till ny teknik – kallsats och offset – kräver en kapitalinsats i storleksordningen 3,5 mkr. Det innebär med årsannuiteten 0,15 för tryckeriutrustning och årsannuiteten 0,20 för övrig utrustning (14 respektive 8 års avskrivning, 12 procents kalkylränta) en merkostnad per år i förhållande till nuläget på cirka 650 tkr. Övergången till ny teknik skulle å andra sidan kunna reducera personalkostnaderna med ungefär 300 tkr. per år. Totalt skulle således införandet av ny teknik medföra en årlig merkostnad på cirka 350 tkr. eller cirka 17 % av nuvarande produktionskostnader. Om kalkylräntan reduceras från 12 % till 8 % sjunker kostnadsökningen från 17 % till 11 %, vilket måhända är ett rimligare värde med hänsyn till den faktiska kostnad för kapital som Folkbladet Östgöten skulle få betala. Produk-

tionskostnaderna, räknat efter investering i ny teknik, kan således uppskattas till 11 % högre än i nuläget. Denna ökning skulle man undvika vid en produktionsamverkan.

Kravet på friställningar upplevde Folkbladet Östgöten som mycket besvärande. För närvarande finns 38 man i produktionen exklusive civiltrycksverksamheten. Norrköpings Tidningar garanterade i offerten anställning av fem stycken tryckare. Vid behov av övrig personal var man beredd beakta personalsituationen på Folkbladet Östgöten men lämnade inga garantier om möjligheten att bereda ytterligare personal anställning.

Folkbladet Östgöten krävde att båda företagen skulle ta ett gemensamt ansvar för personal som skulle beröras av friställningar. Man hävdade därför, att 18–20 personer skulle föras över till Norrköpings Tidningar vid produktionsamverkan. Detta accepterades dock inte av Norrköpings Tidningar. Någon kostnad för eventuella friställningar var inte inkalkylerade i offerten.

Ägandeproblematiken framskyttade i Folkbladet Östgötens diskussion om den eventuella samverkan. Folkbladet Östgöten förklarade att man var principiellt ovillig att ingå i en situation där man inte ägde någon del av produktionsapparaten. Man ansåg det vara olustigt att helt utelämnas till en konkurrent i detta avseende.

Norrköpings Tidningar å andra sidan ansåg att friställningsproblemet var en fråga som Folkbladet Östgöten måste lösa utan medverkan av Norrköpings Tidningar. Man var inte beredd att för egen del friställa personal till följd av produktionsamverkan. Kostnaderna för detta måste till fullo föras på Folkbladet Östgöten.

Vad gäller ägandeproblematiken anser företagsledningen att ett formellt hinder för samägande föreligger. *Norrköpings Tidningar* har en testamentarisk stiftelse som ägare. Det skulle sannolikt krävas beslut av regeringen för att ändra den situationen. Därutöver anser man att även andra hinder för samägande föreligger. *Norrköpings Tidningar* har byggt upp en ändamålsenlig anläggning. "Ett samägande med begränsat inflytande över produktionsapparaten skulle kunna uppfattas som ett svek mot de människor som utgör tidningens läsekrets."

Norrköpings Tidningar ansåg vidare att produktionsamverkan med Folkbladet Östgöten skulle innebära att *Norrköpings Tidningar* avhänder sig ett konkurrensmedel som en tekniskt bättre produkt innebär.

Planerna på en produktionsamverkan mellan *Norrköpings Tidningar* och Folkbladet Östgöten realiserades inte. Folkbladet Östgöten avböjde offerten med hänsyn till den ekonomiska kalkylen. Några ytterligare förhandlingar om behovet av friställningar och ägandeproblematiken fördes därför inte.

I Norrköping var förutsättningarna för en produktionsamverkan mycket goda beroende på att *Norrköpings Tidningar* utges som morgontidning och Folkbladet Östgöten som eftermiddagstidning. Förhandlingar fördes också om att trycka Folkbladet Östgöten på *Norrköpings Tidningar*s officin till likvärdiga kostnader med produktion i egen officin. Att förhandlingarna inte resulterade i någon överenskommelse om pro-

duktionssamverkan berodde på flera orsaker. Folkbladet Östgöten avböjde offerten med hänvisning till att den ekonomiska kalkylen var alltför ogynnsam för tidningen. Dessutom rådde det svårigheter att nå en uppgörelse i frågan om kravet på friställningar. Ägandefrågan var också ett svårlöst problem.

Diskussionerna om produktionssamverkan i Norrköping blev därför i varje fall i en första omgång resultatlösa. I följande avsnitt redovisas exempel på orter där produktionssamverkan mellan tidningsföretag realiserats.

2.3 Mellannorrlands Tidnings AB

Örebro och Norrköping är konkurrensorter där planerna på produktionssamverkan mellan Nerikes Allehanda och Örebro-Kuriren respektive Folkbladet Östgöten och Norrköpings Tidningar av olika skäl inte kunde förverkligas. I andra fall har diskussionerna om en samverkan resulterat i ett långtgående samarbete. Mellannorrlands Tidnings AB är ett sådant exempel. Företaget svarar i dag för tryckningen av de båda A-presstidningarna Nya Norrland och Dagbladet Nya Samhället vid en nybyggd officin i Härnösand.

2.3.1 Samarbetet Nya Norrland – Dagbladet

Nya Norrland utkommer som 6-dagartidning i Sollefteå. Tidningen hade under första halvåret 1974 en medelnettopplaga på 17 997 exemplar. Det huvudsakliga spridningsområdet är kommunerna Härnösand, Kramfors, Sollefteå och Örnsköldsvik. Tidningen konkurrerar inom detta område med Västernorrlands Allehanda¹ och Örnsköldsviks Allehanda.² Nya Norrland har den högsta hushållstäckningen i Sollefteå med 64 exemplar per 100 hushåll. Hushållstäckningen i övriga kommuner inom A-regionerna 60–62 framgår av tabell 2.4.

Dagbladet Nya Samhället utkommer som 6-dagartidning i Sundsvall. Medelnettopplagan under första halvåret 1974 var 10 672 exemplar.

Tabell 2.4 Nya Norrlands, Västernorrlands Allehandas och Örnsköldsviks Allehandas hushållstäckning i A-regionerna 60–62 första halvåret 1974 (exemplar/100 hushåll).

A-region	Kommun	Antal hushåll	Hushållstäckning		
			Nya Norrland	Västernorrlands Allehanda	Örnsköldsviks Allehanda
60	Härnösand	10 400	19	79	1
60	Kramfors	11 100	44	54	3
61	Sollefteå	10 200	64	30	1
62	Örnsköldsvik	21 400	12	5	86
Totalt		53 100	30	34	35

¹ Tryckort Härnösand, medelnettopplaga första halvåret 1974 19 582 exemplar

² Tryckort Örnsköldsvik, medelnettopplaga första halvåret 1974 19 604 exemplar

Spridningsområdet är i huvudsak Medelpad dvs. kommunerna Sundsvall, Timrå och Ånge. Tidningen konkurrerar här med Sundsvalls Tidning.¹ Dagbladets hushållstäckning inom utgivningsregionen, dvs. A-region 59, är i genomsnitt 22 exemplar per 100 hushåll. Fördelningen på de olika kommunerna framgår av tabell 2.5.

Nya Norrland och Dagbladet är båda socialdemokratiska tidningar. De ägs av LO och det socialdemokratiska partiet genom A-pressen AB.

Det har sedan lång tid tillbaka funnits planer på en produktionssamverkan mellan Nya Norrland och Dagbladet. Under 1950- och början av 1960-talen verkade dock de långa avstånden hindrande för en närmare samverkan. Utvecklingen av offsettekniken samt nya metoder för överföring av text- och bildmaterial skapade mot slutet av 1960-talet nya möjligheter för produktionssamverkan. Vid denna period upplevde också såväl Nya Norrland som Dagbladet allt starkare krav på förändringar av produktionsapparaten. Det gällde att reducera kostnaderna och möta konkurrensen från övriga tidningar. Antalet hushåll inom Nya Norrlands spridningsområde minskade till följd av en kraftig utflyttning från området. Med hänsyn till Nya Norrlands höga hushållstäckning – nära 65 procent i Sollefteå – innebar detta bl. a. att upplagan minskade. Dagbladet, vars upplaga är mindre än en tredjedel av Sundsvalls Tidnings, upplevde andratidningens alla svårigheter.

Västernorrlands Allehanda och Örnsköldsviks Allehanda övergick år 1964 till offsettryckning och tabloidformat. Sundsvalls Tidning beslutade år 1967 att också övergå till offsetteknik. Nya Norrlands och Dagbladets produktionsanläggningar var däremot i hög grad omoderna. Dagbladets ekonomi var också sådan, att en nedläggning inom en nära framtid skulle kunna bli en realitet eftersom man inte hade någon möjlighet att på egen hand genomföra en teknisk förnyelse. Situationen för Nya Norrland var något ljusare.

På våren 1968 påbörjades inom A-pressen AB en principutredning om hur ett tekniskt samarbete mellan Nya Norrland och Dagbladet skulle kunna vara uppbyggt. En lokal arbetsgrupp på fyra personer, två från vardera tidningen, tillsattes. År 1969 framlades utredningsmaterialet för styrelserna i de båda tidningarna och personalen informerades. För att granska detta material tillsattes flera utredningsgrupper. I dessa ingick representanter från företagsledningen och de fackliga organisationerna

¹ Tryckort Sundsvall, medelnettopplaga under vardagar första halvåret 1974 34 584 exemplar.

Tabell 2.5 Dagbladet Nya Samhällets och Sundsvalls Tidnings hushållstäckning i A-region 59 vardagar första halvåret 1974 (exemplar/100 hushåll).

Kommun	Antal hushåll	Hushållstäckning	
		Dagbladet	Sundsvalls Tidning
Sundsvall	33 900	20	73
Timrå	6 500	30	59
Ånge	5 500	24	57
Totalt	45 900	22	69

Källa: TS-boken 1975

inom företagen. Efter ytterligare ett år, 1970, fattade styrelserna i respektive företag beslut om att genomföra produktionssamverkan.

Från början planerades enbart ett tekniskt samarbete mellan företagen i form av ett samägt produktionsbolag. Under utredningsarbetet kom man dock underfund med att ett särskilt produktionsbolag skulle innebära en administrativ omväg. Man skulle inte tillfullo kunna tillvarata alla rationaliseringsmöjligheter. Som en första grundprincip i beslutet om produktionssamverkan fastställdes därför, att all tidningsverksamhet efter projektets genomförande skulle bedrivas inom ramen för ett enda företag. Det skulle innebära rationaliseringsvinster även inom administration och redaktion. För detta ändamål bildades ett särskilt bolag: *Mellannorrlands Tidnings AB*.

En andra grundprincip i beslutet om produktionssamverkan var, att de båda tidningarna även i fortsättningen skulle vara självständiga tidningar för sina respektive utgivningsområden. Däremot skulle visst redaktionellt material vara gemensamt t.ex. delar av utrikesmaterialet, radio- och tv-program, serier samt vissa specialsidor.

Slutligen bestämdes som en tredje grundprincip, att den nya tekniska officinen skulle placeras i Härnösand, dit även företagsledningarna skulle lokaliseras. Utgivningsorterna för de båda tidningarna skulle dock förbli oförändrade, dvs. Sollefteå och Sundsvall.

Utredningsarbetet om produktionssamverkan mellan Nya Norrland och Dagbladet sammanföll i tiden med planerna på förnyelse av fastighet och teknik för Dala-Demokraten i Falun. Såväl på fastighets- som på maskinsidan utvecklades därför ett intimt samarbete mellan Härnösand och Falun. Resultatet av detta är att det i dag i Härnösand och Falun finns två nästan identiskt lika tidningshus, med i stort sett likartad teknisk utrustning.

Upphandlingen av den maskinella utrustningen till den nya officinen i Härnösand påbörjades under våren 1970. Den första leveransen skedde i januari 1971 till en provisorisk lokal i Sollefteå. Denna var främst avsedd för utbildningsändamål. Ett omfattande utbildningsarbete skedde också under åren 1970–71.

Byggstarten skedde i september 1970, och inflyttningen ägde rum etappvis under år 1971. Pressen installerades i april 1971 och provkörningarna påbörjades i augusti. Tryckstarten för Nya Norrland ägde rum den 6 september 1971. En månad senare, den 5 oktober, startades även produktionen av Dagbladet på den nya officinen.

2.3.2 Teknisk produktion och utrustning

Nya Norrland och Dagbladet produceras i dag med modern teknik. Det innebär att sättningen sker i fotosättningsmaskiner och tryckningen i en offsetpress.

Tidningarna trycks i tabloidformat med ett sidantal som i genomsnitt är 28–32. Tre eller fyra av dessa sidor är dagligen gemensamma. Presstart för Dagbladet är kl. 24.00 och trycktiden ungefär 30 minuter. Presstart för Nya Norrland är kl. 01.00, och trycktiden uppgår till en knapp

timme.

Manuskript och bilder överföres via telelinjer (s. k. dokumentfax och telefoto) till Härnösand. Redigeringen av Nya Norrland görs helt i Härnösand, medan Dagbladet i huvudsak redigeras i Sundsvall.

Den tekniska utrustningen vid Mellannorrlands Tidnings AB består i korthet av följande: i sätterutrustningen ingår åtta klarskrivarande perforatorer för 8-kanalsremsor, en dator IBM 1130, en terminal Vistatype för överföring av remsor till Falun vid fel på den egna datorn, tre fotosättmaskiner Photon 713-5 B, två rubrikmaskiner Compugraphic 7200 samt sju ljusbord.

Reproutrrustningen består av två Kenro vertikalkameror, en Pismon färgsepareringskamera, en framkallningsmaskin Pako, två ljusbord, två kopieringsramar Turn Around för plåtkopiering samt en plåtframkallningsmaskin Howson-Algraphy.

Pressutrustningen består av en press med sju tryckverk för maximalt 48 tabloidsidor. Den maximala kapaciteten är 35 000 exemplar/timme. Pressen är utbyggbar till 12 verk. Fabrikatet är Goss, typ Suburban med Urbanite-fals, sex rullställ av fabrikat Witton-James med automatisk rullväxling och flygande klistring.

Distributionsutrustningen består av en stacker fabrikat Ferag, maskiner för buntning och packning samt transportband, rullbanor osv.

2.3.3 *Företagsform och finansiering*

Ursprungligen ägdes Nya Norrland av Tryckeri AB Nya Norrland i Sollefteå och Dagbladet av Tryckeriföreningen Nya Samhället i Sundsvall. Dessa bolag ägdes i sin tur av A-pressen AB samt lokala fackliga organisationer. A-pressen AB hade majoritet i Tryckeriaktiebolaget Nya Norrland men ej i Tryckeriföreningen Nya Samhället. Vid bildandet av Mellannorrlands Tidnings AB överfördes all tidningsverksamhet till det nya bolaget. Däremot behöll de gamla bolagen den äldre utrustningen, som inte kunde utnyttjas i den nya anläggningen. Samtliga befintliga skulder kvarstod i de båda gamla bolagen. All personal sades upp och erbjöds anställning i det nya bolaget. För den tekniska personalen innebar detta flyttning till annan ort, vilket medförde vissa problem. En del av personalen kunde av olika skäl inte flytta utan lämnade företaget. De begränsade avvecklingskostnaderna för detta lades på de gamla bolagen.

Båda företagen bedrev tidigare civiltrycksverksamhet. Civiltryckningen vid Tryckeri AB Nya Norrland var dock avvecklad när flyttningen till Härnösand ägde rum, medan civiltryckningen vid Dagbladet, som f. n. sysselsätter drygt 12 personer, fortfarande bedrivs inom ramen för det ursprungliga bolaget i Sundsvall. Civiltrycksverksamheten i Mellannorrlands Tidnings AB är mycket begränsad.

De gamla bolagen inlämnade en gemensam ansökan till pressens lånefond för investeringar i maskiner och inventarier samt utbildning. Ett lån beviljades på 4 450 tkr. Därutöver begärdes och beviljades ytterligare ett lån på 250 tkr. för marknadsföring. Räntebefrielsen från pressens

lånefond på tre år löpte till april 1973. I november 1973 beviljades dock räntebefrielse i ytterligare två år, dvs. till april 1975. Från denna tidpunkt skall lånet amorteras på 10 år, samt räntebelastas. Räntan är f. n. (januari 1975) 7,25 procent.

Investeringen i fastigheten uppgick till cirka 4 mkr. För fastigheten har bildats ett dotterbolag som har finansierat investeringen via lån från LO. Mellannorrlands Tidnings AB betalar till dotterbolaget för täckande av kapitalkostnaderna "marknadsmässig" hyra på 300 tkr. per år. Driftkostnaderna för fastigheten – cirka 200 tkr. per år – svarar Mellannorrlands Tidnings AB för.

2.3.4 Produktionssamverkan eller separatproduktion

Omsättningen för Mellannorrlands Tidnings AB uppgick för räkenskapsåret 1973 till 13 619 tkr. Avskrivningar på maskiner och inventarier samt organisationskostnader var 744 tkr. Förlusten uppgick till 2 202 tkr. vilket täckes av ett statligt produktionsbidrag för Dagbladet på 1 096 tkr. samt ett vederlagsfritt tillskott från intressenterna på 1 850 tkr. De kalkylmässiga avskrivningarna uppskattas till cirka 550 tkr. Lånemedlen på 4,7 mkr. från pressens lånefond är fortfarande räntefria. Eljest skulle räntekostnaden för detta lån under år 1973 uppgått till cirka 320 tkr.

Mellannorrlands Tidnings AB erhöll år 1973, som framgår av ovanstående, en inte obetydlig förlust på rörelsen. Inklusivt kalkylmässiga avskrivningar och beräknade räntekostnader uppgår förlusten till cirka 3 mkr. Mot bakgrund av detta resultat kan det vara intressant att analysera, vilket utfallet skulle ha blivit om de båda tidningarna var för sig förnyat sin anläggning i stället för att genomföra produktionssamverkan. En dylik bedömning grundar sig på antagandet att fortsatt separatproduktion hade varit möjlig. Dessutom måste antaganden göras om vilken typ av utrustning som de båda tidningarna skulle ha anskaffat vid fortsatt separatproduktion.

Mellannorrlands Tidnings AB:s investeringar i maskinell produktionsutrustning uppgick till cirka 4 150 tkr. Av detta var cirka 2 400 tkr. investeringar i pressutrustning inklusive kringutrustning och installationer. Cirka 1 750 tkr. gällde övrig utrustning (sätteri cirka 1 140 tkr., repro cirka 250 tkr. samt distributionsutrustning cirka 360 tkr). Om Nya Norrland och Dagbladet skulle ha förnyat sin utrustning på egen hand, bedöms investeringsvolymen för dessa tidningar ha uppgått till sammanlagt cirka 5 100 tkr., fördelat med cirka 1 600 tkr. per tidning för pressutrustning inklusive kringutrustning och installation samt cirka 950 tkr. per tidning för övrig utrustning (sätteri cirka 660 tkr., repro cirka 170 tkr. samt distributionsutrustning cirka 120 tkr). Detta innebär, att investeringsvolymen för maskinell utrustning vid produktionssamverkan har reducerats med cirka 950 tkr. Med 14 års avskrivning och 7 procent ränta för pressutrustningen och 8 års avskrivning och 7 procent ränta för den övriga utrustningen innebär detta en årlig kapitalkostnadsinbesparing på cirka 115 tkr.

Såväl Nya Norrland som Dagbladet hade kunnat förnya sin pressutrust-

ning i befintliga fastigheter. Dagbladet sålde efter flyttning fastigheten för 3 225 tkr. Om fastigheten hade utnyttjats vid separatproduktion skulle en ombyggnadsinvestering på cirka 1 mkr. krävs. Även Nya Norrland skulle vid fortsatt separatproduktion behövt göra en ombyggnadsinvestering på cirka 1 mkr. Den totala investeringen i fastigheten i Härnösand uppgick till 4 mkr. Med antagande om att summan av löpande reparations- och driftkostnader skulle varit något högre sammanlagt i Sollefteå och Sundsvall än vad de f. n. är i Härnösand bedöms fastighetskostnaderna vid separatproduktion till cirka 75 tkr. högre än nuvarande fastighetskostnader vid produktionssamverkan.

Mellannorrlands Tidnings AB har f. n. teleöverföringskostnader på 35 tkr. Vid separatproduktion skulle Dagbladet ha haft teleöverföringskostnader på 14 tkr. medan Nya Norrland inte skulle ha haft några sådana kostnader. Detta innebär, att teleöverföringskostnaderna vid produktionssamverkan överstiger motsvarande kostnader vid separatproduktion med cirka 20 tkr.

Mellannorrlands Tidnings AB sysselsätter i produktionen 40,5 årsanställda. Med genomsnittskostnaden 48 000 kronor per person inklusive lönekostnadspåslag innebär detta en årlig lönekostnad på 1 944 tkr. Vid separatproduktion beräknas Dagbladet ha sysselsatt 26 personer och Nya Norrland 30 personer, dvs. sammanlagt 56 personer eller 15,5 personer fler än vad som f. n. sysselsätts vid produktionssamverkan. Detta innebär, att personalkostnadsinbesparingen vid produktionssamverkan uppgår till cirka 750 tkr. per år.

Investeringsvolymen och kostnader vid produktionssamverkan respektive fortsatt separatproduktion sammanfattas i tabell 2.6.

Tabell 2.6 Investeringsvolym och kostnader vid produktionssamverkan respektive fortsatt separatproduktion av Nya Norrland och Dagbladet (tkr.)

	Produktions- samverkan Mellannorrlands Tidnings AB	Fortsatt separatproduktion med ny teknik	
		Nya Norrland	Dagbladet
<i>Investeringar</i>			
<i>Utrustning:</i>			
Tryckeri	2 400	1 600	1 600
Sätter	1 140	660	660
Repro	250	170	170
Distribution	360	120	120
Summa maskinell utrustning	4 150	2 550	2 550
Fastighet	4 000	1 000 ^a	1 000 ^a
<i>Personalkostnader</i>	1 944 ^b	1 400 ^c	1 248 ^d
<i>Teleöverföringskostnader</i>	35	–	14

^a Härtill kommer befintlig fastighet.

^b 40,5 personer.

^c 30 personer.

^d 26 personer.

Den årliga besparingen vid en produktionssamverkan jämfört med fortsatt separatproduktion med ny teknik uppgår till cirka 920 tkr. Kostnaderna för maskinell utrustning minskar med 115 tkr., fastighetskostnaderna med 75 tkr. och personalkostnaderna med 750 tkr. Kostnaderna för överföring beräknas öka med 20 tkr. Årsinbesparingen uppgår till storleksordningen 20 procent av nuvarande produktionskostnader. Därutöver tillkommer rationaliseringsvinster inom redaktion och administration.

Bildandet av Mellannorrlands Tidnings AB var resultatet av planer om samverkan mellan Nya Norrland och Dagbladet som funnits under lång tid. Det kärva ekonomiska klimatet för tidningarna i slutet av 1960-talet – åtminstone Dagbladet stod inför hotet om en nedläggning – ledde till att planerna realiserades. Tidningarna kunde med hjälp av lån från pressens lånefond skapa en helt ny produktionsanläggning i Härnösand. En produktionssamverkan mellan tidningarna, bl.a. i syfte att förbättra konkurrenspositionen, visade sig också vara ekonomiskt fördelaktigare än fortsatt separatproduktion.

Mellannorrlands Tidnings AB är inte bara ett exempel på produktions-samverkan. Inom ramen för det gemensamma bolaget har de båda A-presstidningarna etablerat ett omfattande samarbete som även gäller den administrativa och redaktionella sidan.

2.4 Tidningssamverkan på Gotland

Mellannorrlands Tidnings AB är ett exempel på regional samverkan med ekonomiska motiv och utan ideologiska hinder. Två socialdemokratiska tidningar samproduceras vid en nybyggd officin i Härnösand. På Gotland finns ett exempel på lokal tidningssamverkan. Två tidningar, Gotlands Folkblad och Gotlänningen, har inom ramen för Gotlands Tidningar AB etablerat ett omfattande samarbete. Tidningarna, som representerar olika politiska riktningar, är med undantag för vinjetten på första sidan samt ledarsidan helt identiska. I detta avsnitt beskrivs tidningssituationen på Gotland och hur planerna på en samverkan succesivt vuxit fram.

2.4.1 *Upplaga och spridning*

På Gotland utkommer i dag tre dagstidningar: Gotlands Allehanda, Gotlands Folkblad och Gotlänningen. Samtliga utkommer som morgontidningar sex dagar i veckan. Tidningarnas huvudsakliga spridningsområde är A-region 21 dvs. Gotlands kommun. Mer än 85 procent av tidningarnas upplagor sprids inom detta område. Antalet hushåll inom spridningsområdet uppgår till cirka 18 100, varav cirka 10 000 hushåll inom tätorter samt cirka 8 100 hushåll på landsbygden. Tidningarnas utgivningsort är Visby med cirka 7 300 hushåll.

Gotlands Allehanda trycks vid Gotlands Allehandas Tryckeri AB och ägs sedan år 1954 av stiftelsen Gotlandspresen. Tidningen var tidigare

privatägd. Den politiska linjen är moderat. Medelnettoppulan första halvåret 1974 uppgick till 12 015 exemplar. Tidningens hushållstäckning på Gotland är totalt 56 procent. Spridningen är störst i tätorterna där 65 procent av hushållen abonnerar på Gotlands Allehanda. Hushållstäckningen på Gotlands landsbygd är 45 procent.

Gotlands Folkblad och *Gotlänningen* produceras av ett samägt bolag, Gotlands Tidningar AB. Tidningarna trycks i lokaler, som ägs av Gotlandstryck AB, ett företag som i övrigt bedriver civiltrycksverksamhet och som har samma styrelse och företagsledning som Gotlands Tidningar AB.

Gotlands Folkblads medelnettoppula första halvåret 1974 uppgick till 6 124 exemplar. Hushållstäckningen på Gotland är totalt 31 procent, varav 37 procent inom tätorter och 23 procent på landsbygden. Gotlands Folkblad är således i likhet med Gotlands Allehanda främst en tätortstidning. Den politiska linjen är socialdemokratisk. Tidningen ägs av LO och det socialdemokratiska partiet genom A-pressen AB.

Gotlänningens medelnettoppula första halvåret 1974 uppgick till 6 062 exemplar. Hushållstäckningen på Gotland är totalt 30 procent, varav 44 procent på Gotlands landsbygd och 19 procent inom tätorter. Gotlänningen är således främst en landsbygdstidning. Den politiska linjen är center- och folkpartistisk. Tidningens ägs av mer än 2 000 olika aktieägare. Den största aktieposten (1/3 av aktierna) innehas av folkpartiets riksorganisation.

Den sammanlagda upplagan för Gotlands Tidningar (Gotlands Folkblad och Gotlänningen) är ungefär lika stor som upplagan för Gotlands Allehanda. Differensen första halvåret 1974 var 171 exemplar till Gotlands Tidningars förmån. Gotlands Tidningar har under år 1974 upplagemässigt passerat Gotlands Allehanda.

Medelnettopplogarna och hushållstäckningen för Gotlands Allehanda, Gotlands Folkblad och Gotlänningen under första halvåret 1974 sammanfattas i tabell 2.7.

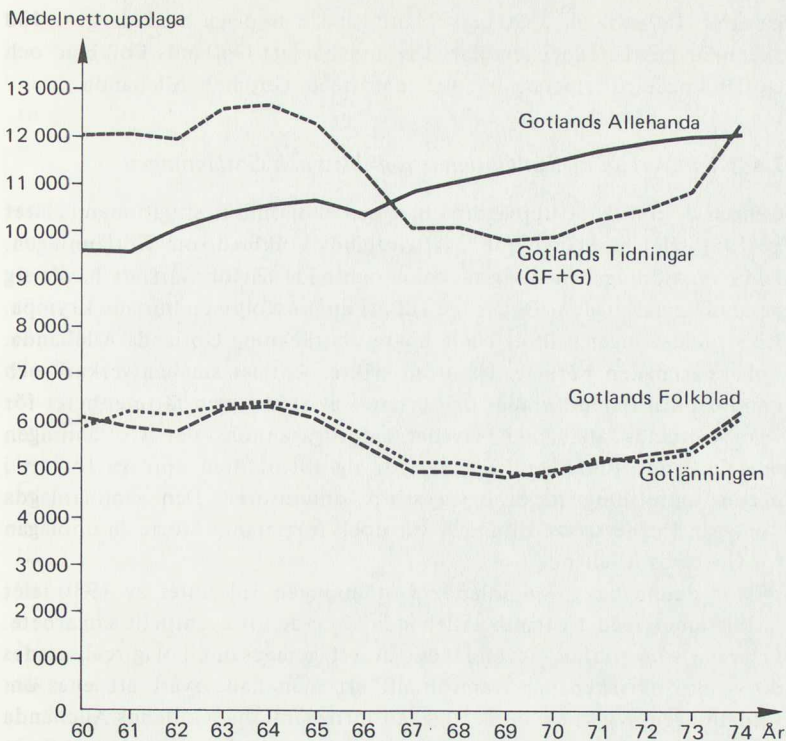
Upplageutvecklingen för gotlandstidningarna framgår av figur 2.1. I denna redovisas medelnettopplogarna under första halvåren 1960–1974.

Gotlands Allehanda var under 1950-talet på stark frammarsch. Denna fortsatte, som framgår av figuren, även under 1960-talet. År 1960 var

Tabell 2.7 Medelnettopplogor och hushållstäckning för dagstidningarna på Gotland första halvåret 1974. (ex. per 100 hushåll).

Tidning	Medelnettoppula	Hushållstäckning på Gotland		
		Tätorter	Landsbygd	Totalt
<i>Gotlands Allehanda</i>	12 015	65	45	56
<i>Gotlands Tidningar</i>	12 186	56	67	61
Gotlands Folkblad	6 124	37	23	31
Gotlänningen	6 062	19	44	30

Källa: TS-boken 1975

Figur 2.1 Medelnettopplaga första halvåret 1960–1974 för Gotlands Allehanda, Gotlands Folkblad och Gotlänningen.

Källa: TS-boken 1975.

upplagan 9 613 exemplar och år 1974 12 015 exemplar. Det innebär en ökning med cirka 25 procent.

För Gotlänningen och Gotlands Folkblad reducerades upplagorna under 1950-talet. Gotlänningens upplaga var år 1955 cirka 6 200 exemplar och år 1960 cirka 5 900 exemplar. För Gotlands Folkblad sjönk under motsvarande period upplagan från cirka 6 400 exemplar till cirka 6 100 exemplar.

Den samlade upplagan för Gotlands Folkblad och Gotlänningen var tämligen stabil i början av 1960-talet. År 1964 började emellertid upplagan att sjunka. Samma år gick Gotlands Allehanda som första tidning i landet över till offset. Upplagenedgången torde delvis kunna förklaras av att Gotlands Allehanda därmed presenterade en redaktionellt slagkraftig produkt. Gotlands Folkblad och Gotlänningen kunde med sin konventionella teknik inte möta denna konkurrens. År 1967 var den samlade upplagan för Gotlands Folkblad och Gotlänningen lägre än upplagan för Gotlands Allehanda. Detta år bildades Gotlands Tidningar AB. Den kraftiga upplageminskningen under åren 1964–1967 upphörde. Den sammanlagda upplagan var år 1967 cirka 10 000 exemplar.

Gotlands Tidningars upplaga sjönk ytterligare till något under 10 000 exemplar åren 1969–1970. Därefter har en återhämtning ägt rum. Första

halvåret 1974 ökade Gotlands Tidningar sin upplaga med drygt 1 400 exemplar till 12 186 exemplar. Det innebär att Gotlands Folkblad och Gotlänningen tillsammans på nytt är större än Gotlands Allehanda.

2.4.2 *Samverkan mellan Gotlands Folkblad och Gotlänningen*

Genom de minskade upplagorna blev den ekonomiska situationen i slutet av 1950-talet ansträngd för såväl Gotlands Folkblad som Gotlänningen. Båda var tidningar med låg täckning och hade därför svårt att hävda sig på annonsmarknaden. Det ledde till att annonsvolymen började krympa. Riksannonseringen tillföll i allt högre utsträckning Gotlands Allehanda. Lokalk marknaden började dessutom svikta. Antalet småhanverkare och mindre butiker reducerades och ersattes av större men färre enheter för vilka Gotlands Allehanda blev det naturliga annonsvalet. Gotlänningen och Gotlands Folkblad hade var för sig alltför liten upplaga för att i någon omfattning locka dessa större annonsörer. Den sammanlagda upplagan för dessa två tidningar var dock fortfarande större än upplagan för Gotlands Allehanda.

Mot denna bakgrund inledde Gotlänningen vid slutet av 1950-talet diskussioner med Gotlands Allehanda rörande ett eventuellt samarbete. Planerna som omfattade bildandet av ett gemensamt bolag realiserades dock inte. Orsaken var framför allt att man hade svårt att enas om fördelningen av aktiekapitalet mellan intressenterna. Gotlands Allehanda befarade också, att ett eventuellt samarbete skulle kunna leda till att tidningens många centerpartistiska läsare övergick till Gotlänningen.

Gotlänningen diskuterade under 1950-talet också möjligheterna av ett samarbete med Gotlands Folkblad. Inte heller dessa diskussioner resulterade i någon samverkan. Förnyade kontakter mellan Gotlänningen och Gotlands Folkblad upptogs dock år 1961. Vid denna tidpunkt hade den ekonomiska situationen för båda tidningarna blivit ytterst allvarlig, och mot denna bakgrund enades parterna. Resultatet blev ett samarbete på annonsackvisations-, annonsadministrations- och annonsproduktionsidan. Ett gemensamt annonsbolag, *Gotlandsannonser*, bildades.

Inom ramen för Gotlandsannonser byggdes en gemensam annonsavdelning upp. Samannonsering erbjöds till 65 öre per mm mot separatpriset 46 öre per mm i vardera tidningen. Introduktionen i samband med en intensiv marknadsföring riktad bl. a. till riksannonsörerna ägde rum i december 1962. Annonspriset i Gotlands Allehanda var 46 öre per mm. Medelnettoupplagan för Gotlands Allehanda var vid denna tid – första halvåret 1962 – cirka 10 100 exemplar. Gotlands Folkblad hade vid samma tidpunkt en medelnettoupplaga på cirka 5 800 exemplar och Gotlänningen en medelnettoupplaga på cirka 6 100 exemplar. Tillsammans hade således dessa tidningar en större upplaga än Gotlands Allehanda.

Resultatet av samannonseringskombinationen blev gynnsamt redan första året. De samlade meritintäkterna år 1963 uppgick till cirka 150 tkr. jämfört med det sista separatåret 1962. Tidningarna hade övergett den inbördes konkurrensen om annonspengarna, som hotade

utgivningen för båda.

Möjligheten till separatannonsering i endera av tidningarna Gotlänningen och Gotlands Folkblad kvarstod till år 1971. Denna var dock av ringa omfattning. Exempel på separatannonsering i Gotlänningen var en del av jordbruksannonseringen samt vissa familjeannonser.

Samannonseringsprojektet gjorde ett utvidgat samarbete till andra områden naturligt. År 1962 utvecklades också samarbetet mellan Gotlänningen och Gotlands Folkblad till produktionsidan. Gotlands Folkblads produktionsanläggning var i det närmaste utsliten och tidningen kunde inte trycka i färg. Den hade ett ovanligt format med spaltbredden 12 cicero medan Gotlänningens spaltbredd var 11 cicero dvs. gängse standardbredd.

Resultatet blev, att Gotlands Folkblad började legoproduceras på Gotlänningens officin. Gotlands Folkblad överförde även sin civiltrycksverksamhet till Gotlänningen. Under förhandlingarna lämnade först Gotlänningen ett anbud, som Gotlands Folkblad förkastade. I nästa förhandlingsomgång, då offerten från Gotlänningen reducerades från 700 till 600 kronor per dag för sättning och tryckning, accepterade dock Gotlands Folkblad.

All personal vid Gotlands Folkblads produktionsanläggning sades upp. Några anställdes vid Gotlänningens officin, andra vid Gotlänningens civiltryckeri. Fyra tjänster rationaliserades bort.

Legoproduktionen var fördelaktig för båda parter. Särkostnaderna för Gotlänningens produktion av Gotlands Folkblad var lägre än 600 kronor per dag. Kostnaderna reducerades även för Gotlands Folkblad. Den stora vinsten låg framför allt på sätterisidan. Dessutom fanns inte några väsentliga sekretessproblem, då Gotlänningen var en morgontidning och Gotlands Folkblad fortfarande en eftermiddagstidning.

Det samarbete som etablerades år 1962 motiverades främst av förhållandena på annonsmarknaden. De sjunkande annonsvolymerna framför allt på rikssidan men även vad gällde den lokala annonseringen tvingade tidningarna till samverkan. Produktionssamverkan blev en naturlig följd av annonsamverkan och innebar samtidigt en kostnadsbesparing. Redan året efter det då samarbetet påbörjades, dvs. år 1963, upptogs de första diskussionerna om ett fördjupat samarbete. Dessa diskussioner måste dock även ses mot bakgrund av att tidningarna fortfarande var i ett mycket svårt ekonomiskt läge. Nedläggning hotade både Gotlänningen och Gotlands Folkblad.

Annonssamarbetet fördjupades succesivt med ett samarbete även på redaktionssidan. Gradvis kom viss text att användas av båda tidningarna. De årliga kostnadsbesparingarna till följd av detta samarbete uppskattas till cirka 500 tkr.

Det redaktionella samarbetet försvårades av att Gotlands Folkblad var en eftermiddagstidning. Möjligheterna för Gotlands Folkblad att ändra i det gemensamma materialet var mot mitten av 1960-talet en tvistefråga. Även andra skäl talade för en övergång till morgonutgivning av Gotlands Folkblad. Tidningen kom i kläm mellan rikspressens kvällstidningar och tv. Produktionen var besvärlig med talrika leveransförseningar. Cirka 500

abonnenter kunde inte få tidningen förrän nästa dag.

Denna gradvisa ökning av det redaktionella samarbetet resulterade år 1967 i att de båda tidningsföretagen bildade *Gotlands Tidningar AB*. Detta innebar att tidningarna inom ramen för ett bolag fick all verksamhet gemensam med undantag för respektive chefredaktör-ansvarig utgivare. Tidningarna är i dag helt identiska utom vad gäller förstasidan och ledarsidan. Undantagsvis kan även ytterligare någon sida vara olika mellan tidningarna. Detta har dock blivit alltmera sällsynt.

Förhandlingarna om ett fastare samarbete pågick under fem år innan de resulterade i bildandet av *Gotlands Tidningar AB*. Orsaken till denna långa förhandlingstid var främst två förhållanden. För det första hävdade *Gotlands Folkblad* att det nya bolaget skulle ges ett betydande aktiekapital medan *Gotlänningen* hade svårt att skaffa dessa medel. För det andra hade parterna svårigheter att enas om värderingen av den befintliga utrustningen. *Gotlands Folkblad* hade genom ingripanden från A-pressen under 1960-talet fått en tämligen solid ställning medan *Gotlänningens* ekonomiska resultat var betydligt svagare.

Gotlands Tidningar AB blev samägt med 50 procent av aktiekapitalet på 250 tkr. ägt av *Vixby Tryckeri AB* som moderbolag för *Gotlands Folkblad* och med 50 procent ägt av *Gotlänningens Tryckeri AB* som moderbolag för *Gotlänningen*. *Gotlandstryck AB* var tidigare helägt av *Gotlänningen* och svarade för denna tidnings civiltrycksverksamhet. *Gotlänningen* behöll 2/3 av aktiekapitalet i *Gotlandstryck AB*, medan *Gotlands Folkblad* erhöll 1/3. Den 1 juli 1970 förändrades majoritetssituationen så att vardera parten erhöll 50 procent. Styrelse och företagsledning är densamma som för *Gotlands Tidningar AB*. Vardera moderbolaget tillsätter tre styrelserepresentanter. Ordförandeposten kan skifta om endera parten så påfordrar.

I samband med bildandet av *Gotlands Tidningar* år 1967 förändrades utgivningen för *Gotlands Folkblad* från eftermiddagsutgivning till morgnutgivning. Samma år övertog dessutom folkpartiet 1/3 av ägarintresset i *Gotlänningen*.

För att möta konkurrensen med *Gotlands Allehanda*, som år 1964 gått över till offset, införde även *Gotlands Tidningar* år 1971 ny teknik med fotosättning och offset. Övergången skedde samtidigt med nybyggnation. Den nya anläggningen ägs av *Gotlandstryck AB*, som hyr ut lokalerna till *Gotlands Tidningar AB*. Maskinutrustningen ägs däremot av *Gotlands Tidningar AB*. Tidningen sätts och monteras i de gamla lokalerna, där redaktion och administration är belägen, medan reproverksamhet och tryckning sker i den nya anläggningen. Reproarbeten för bilder görs dock i den gamla anläggningen.

Annonssamarbetet inom ramen för *Gotlandsannonser* och legoproduktionen av *Gotlands Folkblad* vid *Gotlänningens* officin under perioden 1962–1967 innebar en sammanlagd kostnadsbesparing på cirka 500 tkr. per år. Efter bildandet av *Gotlands Tidningar AB* beräknas kostnadsbesparingarna uppgå till cirka 1 000 tkr. per år. De väsentliga besparingarna utgjordes av minskade personalkostnader. Transportkostnaderna för utkörning av tidningar reducerades med knappt 100 tkr. när *Gotlands*

Folkblad övergick till morgonutgivning. Fr.o.m. år 1971 har man även en kostnadsinbesparande samdistribution med Gotlands Allehanda.

Omsättningen för Gotlands Tidningar AB uppgick år 1973 till 4 mkr., medan kostnaderna uppgick till drygt 4,5 mkr. Förlusten blev 536 tkr. exklusive avskrivningar. I samband med övergången till ny teknik lånade företaget från pressens lånefond 1 150 tkr. För dessa medel, som belastas med ränta fr.o.m. den 1 mars 1974, har någon kalkylmässig kostnad inte belastat resultatet för år 1973.

De båda moderbolagen Visby Tryckeri AB och Gotlänningens Tryckeri AB erhöll tillsammans år 1973 875 tkr. i presstöd. 700 tkr. av detta stöd fördes vidare till Gotlands Tidningar AB, medan resterande medel behölls av respektive moderbolag. Företaget kunde således före avskrivningar och ränta redovisa en bokföringsmässig vinst på cirka 165 tkr. Med hänsyn till ett beräknat avskrivningsbehov på cirka 200 tkr. och kalkylmässig ränta på 80 tkr. på lånet från pressens lånefond uppgår den kalkylmässiga förlusten till cirka 125 tkr. De genomförda mycket långtgående samverkansaktiviteterna tillsammans med det ökade presstödet (år 1974 1 478 tkr) har möjliggjort en viss sanering av ekonomin för dessa tidningar.

2.4.3 *Samverkansdiskussioner med Gotlands Allehanda*

Redan tidigt fanns planer på ett samarbete mellan Gotlands Allehanda och Gotlänningen. Under såväl 1940- som 1950-talen gjorde dåvarande ekonomichefen på Gotlänningen Martin Englund utredningar rörande förutsättningarna för en sammanslagning av tidningarna. Planerna blev resultatlösa främst beroende på problem vad gäller ägandeförhållandena.

Samarbetsplaner aktualiserades åter år 1966, dvs. före bildandet av Gotlands Tidningar AB. Såväl Gotlänningen som Gotlands Folkblad gjorde framställningar till Gotlands Allehanda rörande möjligheterna till samverkan i någon form. Med Gotlands Folkblad kom man inte längre än till förberedande sonderingar. Däremot ägde överläggningar rum i flera omgångar mellan Gotlänningen och Gotlands Allehanda.

Gotlands Allehanda var positiv till ett samarbete med Gotlänningen. Tanken var att etablera ett omfattande samarbete av typ Gotlands Tidningar AB. Samarbetsplanerna ledde emellertid inte till något resultat bl. a. beroende på ägandeproblematiken. Gotlänningen ansåg dessutom att Gotlands Allehandas förhandlingsbud var för högt. Man kunde inte heller acceptera de föreslagna pressläggningstiderna.

En ny framställning om samverkan med Gotlands Allehanda, denna gång från Gotlands Tidningar AB, kom i slutet av år 1968. Syftet var att inför beslutet om övergång till ny produktionsteknik undersöka, om produktionssamverkan av alla tre tidningarna på Gotland skulle vara ett billigare alternativ. Genom legoproduktion skulle Gotlands Folkblad och Gotlänningen framställas på Gotlands Allehandas officin. Med hänsyn till de tidigare resultatlösa förhandlingarna var Gotlands Allehanda tveksam. Efter flera fördröjningar inleddes dock realförhandlingar i mars 1969. Gotlands Tidningar AB begärde ett skriftligt besked från Gotlands

Allehanda i april 1969.

Gotlands Allehanda lämnade ett positivt besked. Man var intresserad av förslaget om legotryckning på den egna officinen. Tryckningen skulle för Gotlands Folkblad och Gotlänningen påbörjas kl. 24.00. De sista sidorna skulle vara redigerade kl. 23.45.

Gotlands Allehanda påbörjade ett detaljerat utredningsarbete tillsammans med representanter för olika personalgrupper. I oktober presenterades Gotlands Tidningar ett förslag vilket rubricerades som ett diskussionsunderlag för vidare förhandlingar. Detta förslag omfattade följande punkter:

- Det var tekniskt möjligt att legoproducera Gotlänningen och Gotlands Folkblad. Den tidsmässiga målsättningen skulle vara att distribution till fastlandet kunde ske med nattpostflyg.
- Gotlands Allehanda accepterade samdistribution om så vore önskvärt. Detta hade man tidigare inte gjort.
- Den eventuella produktionsamverkan skulle innebära minsta möjliga ingrepp i Gotlands Allehandas produktionsapparat. Den var en väl fungerande organisation som man inte var beredd ändra på. Gotlands Allehanda önskade bibehålla sina nuvarande rutiner. Det innebar att tidningen skulle vara ombryten kl. 01.00.
- Gotlands Allehanda skulle tryckas efter övriga tidningar, vilket innebar en trycktid kl. 03.00–05.00. Gotlands Allehanda ansåg, att det var vanskligt att exakt fixera trycktiderna för Gotlands Tidningar AB:s editioner. Sluttrycktiden borde dock vara senast kl. 02.30, eventuellt kl. 02.15, om rengöring av valsarna erfordrades. Detta innebar, att Gotlands Allehanda fixerade tryckstarten till kl. 24.00. Om erfarenheterna skulle bli gynnsamma kunde det vid ett senare läge vara tänkbart med tryckstart kl. 00.30.

Detta innebar leverans av sidnegativ successivt under dagen med sista leverans på fyra sidor senast kl. 23.45. För att uppfylla detta måste Gotlands Tidningar vara färdiga i sätteriet senast kl. 23.15. Det var en känslig tidpunkt för tidningarna med hänsyn till de risker ur sekretessynpunkt som föreligger vid skilda pressläggningstider.

- Ingen personal från Gotlands Tidningar AB, med undantag för distributionspersonal, skulle under produktionen få vistas i Gotlands Allehandas produktionslokaler.
- Företagen måste två dagar före tryckning komma överens om färgsidorna.
- Om förseningar skulle uppstå vid tryckningen av Gotlänningen och Gotlands Folkblad skulle tryckningen ändå avbrytas kl. 02.30 och återupptas efter färdig tryckning av Gotlands Allehanda kl. 05.00.
- Erbjuden avtalstid var fem år, gärna längre. Uppsägning kunde ske endast ett år före avtalstidens utgång. Om så ej skett skulle avtalet anses förlängt med ytterligare fem år.
- Prismässigt begärde Gotlands Allehanda ett fast pris för kapitalkostnader på 190 kronor per timme för en 12-sidig tidning, 220 kronor per timme för en 14-sidig tidning och 250 kronor per timme för en

- 16-sidig tidning. Därutöver tillkom lönekostnader med 123 kronor per utgivningsdag. Färgkostnader och kostnader för förbrukningsmaterial tillkom. Ett administrationstillägg skulle debiteras med 3 % av fakturerade kostnader. Övertid till följd av förseningar skulle debiteras separat. Gotlands Tidningar AB skulle själva svara för inköp av papper. Med 2,5 timmars trycktid innebar detta 475 kronor per dag för en 12-sidig tidning och 550 kronor per dag för en 14-sidig tidning i ersättning för kapitalkostnaderna. Med 300 utgivningsdagar skulle detta ge en årlig intäkt för Gotlands Allehanda på 142,5 tkr. respektive 165 tkr. Detta svarar mot en kapitalinvestering på cirka 900 tkr. respektive 1 000 tkr. vid 10 procents ränta och 10 års avskrivning. Mot detta skall dock ställas dels ett intäktsbortfall på alternativa legoprodukter, dels reparations- och underhållskostnader.
- Lönekostnaderna skulle regleras samtidigt och i enlighet med lönerrevisionerna för Gotlands Allehandas personal. Övriga kostnader skulle regleras årsvis i efterhand efter kommerskollegiums partiprisindex.

På denna offert kom ett mycket snabbt svarsbrev daterat den 6 november 1969. Gotlands Tidningar meddelade mycket kort, att "det för närvarande icke förefinnes någon plattform för vidare förhandlingar i samarbetsfrågan".

Förhandlingarna blev resultatlösa främst av två skäl. För det första ansåg Gotlands Tidningar att det presenterade förslaget till prisoffert var alldeles för högt. En intern utredning visade att fortsatt separatproduktion skulle bli billigare. Dessutom tillkom pressens lånefond, vilket finansiellt möjliggjorde för Gotlands Tidningar AB att investera i en ny anläggning. För det andra bedömde man de olika villkoren i fråga om tider för redaktioner och sätterier som helt oacceptabla. Att gå miste om sina nyheter och att ständigt ha misstankar om bristande sekretess var uppenbarligen så avgörande faktorer, att man från Gotlands Tidningars AB:s sida inte var intresserad av fortsatta diskussioner rörande de ekonomiska villkoren.

2.4.4 Framtida samverkan

Gotlands Tidningar har i dag en mycket begränsad samverkan med Gotlands Allehanda. Förutom predikoturerna, som produceras varannan vecka av respektive tidning samt sättning av en del annonser, finns ingen samverkan vare sig inom produktion eller redaktion. I framtiden kan man hos Gotlands Tidningar tänka sig en ökad samverkan när det gäller exempelvis sportmaterial. För övrigt anser man att möjligheterna till samverkan på det redaktionella planet är begränsade. På produktionsidan kan man tänka sig att bygga ut den nu delvis existerande back-up-beredskapen samt den ömsesidiga hjälpen vid sjukskrivningar bland personalen.

Gotlands Tidningar AB ser positivt på ett utökat samarbete med produktionssamverkan i form av ett gemensamt driftbolag. Den lämpligaste lösningen skulle i så fall vara produktionssamverkan i Gotlandstryck

AB:s nyanläggning. Speciellt ser man här möjligheter till rationaliseringsvinster vid sätterisamverkan. Sekretessen måste dock kunna lösas på ett tillfredsställande sätt.

Inom Gotlands Allehanda anser man, att det f. n. finns mycket litet att vinna på ett redaktionellt samarbete med Gotlands Tidningar. För den tekniska produktionen pågår inom Gotlands Allehanda en successiv förnyelse av tryckpressen. Även övrig produktionsutrustning förnyas och underhålls kontinuerligt.

För ett par år sedan diskuterades möjligheten för Gotlands Allehanda att flytta ut verksamheten från Visby. Gotlands kommun försöker dock bibehålla så många verksamheter som möjligt i Visby innerstad. Detta har bl. a. påverkat företagets beslut att stanna kvar. Motiven för en förnyad anläggning är flera. Dels ställer miljöaspekterna krav på en mindre bullrig presshall och lämpligare lokaler för distributionen. Dels behövs av formatskäl en utökning med ett tryckverk göras. Detta kan inte inrymmas i nuvarande lokaler. Gotlands Allehandas genomsnittsformat är f. n. 14 sidor, och möjligheter finns att producera maximalt 20 sidor. Vid formatet 20 sidor saknas dock färgmöjligheterna helt.

År 1971 inleddes samdistribution på Gotland. Detta har dock enligt Gotlands Allehanda inte inneburit någon lägre distributionskostnad. Skälet för deltagande i samdistributionen angavs i stället vara politiskt. Om presstödet skulle fortsätta för Gotlands Tidningar måste även Gotlands Allehanda få del av denna stödform. Man bedömde att sannolikheten för detta skulle vara mycket liten, om man inte deltog i samdistributionen.

Inom Gotlands Allehanda anser man, att det nuvarande ekonomiska jämviktsläget mellan Gotlands Allehanda och Gotlands Tidningar AB kommer att bestå i åtminstone ytterligare några år. Oron gäller framför allt om skillnaderna i presstöd skall fortfara på nuvarande nivå. Gotlands Tidningar AB erhöll år 1974 presstöd med sammanlagt 1 478 tkr. Mot detta har Gotlands Allehanda erhållit ett presstöd på 750 tkr. Man anser, att denna differens på sikt omöjliggör en konkurrens på lika villkor. Gotlands Allehandas omsättning under år 1973 uppgick till 5 353 tkr. Den redovisade nettovinsten före skatt var 4 tkr. efter bl. a. bokföringsmässiga avskrivningar på maskiner och inventarier med 112 tkr.

Med hänsyn till parternas olika uppfattning i pressläggningsfrågan samt att å ena sidan Gotlands Tidningar AB har en ny anläggning och å andra sidan Gotlands Allehanda successivt förnyar sin anläggning torde förutsättningarna för ett långtgående utökat samarbete mellan samtliga tidningar på Gotland vara mycket begränsade.

Den tidningssamverkan som har etablerats på Gotland var ytterst ekonomiskt betingad och syftade till att stärka konkurrenspositionen. Gotlands Folkblad och Gotlänningen hade båda låg täckning och svårigheter att hävda sig på annons- och upplagemarknaderna. Bildandet av Gotlandsannonser år 1962 och senare Gotlands Tidningar AB år 1967 ledde omgående till en rad rationaliseringsvinster. De största besparingarna utgjordes av minskade personalkostnader. Även transportkostnaderna

reducerades kraftigt.

Att diskussionen mellan Gotlands Tidningar och Gotlands Allehanda om produktionssamverkan blev resultatlösa berodde främst på två förhållanden. Dels ansåg Gotlands Tidningar att prisofferten var för hög och att fortsatt separatproduktion skulle bli billigare, dels kunde Gotlands Tidningar inte acceptera de föreslagna pressläggningstiderna. I dagsläget är således förutsättningarna för en samverkan mellan samtliga dagstidningar på Gotland begränsade.

2.5 Samverkan mellan Arbetet och Skånska Dagbladet

Gotlands Tidningar är inte det enda exemplet på samverkan mellan tidningar som representerar olika politiska uppfattningar. I Malmö slöts i januari 1974 ett samarbetsavtal mellan Arbetet och Skånska Dagbladet. Det innebär att de båda tidningarna partiellt inledde såväl redaktionell och teknisk samverkan som annons-samverkan.

Skånska Dagbladet övergick till 7-dagarsutgivning genom att med vissa utbytes- och ändringssidor till sina abonnenter och lösnummerköpare distribuera Arbetets ordinarie söndagstidning. Söndagstidningens tekniska produktion sker på Arbetets officin. Genom annonskombinationen "Sydpolen" erbjuds riksannonsörerna samannonsering på vardagar i Arbetet och Skånska Dagbladet. På söndagarna är samannonseringen total.

I detta avsnitt redovisas bakgrund, utformning och hittillsvarande erfarenheter av denna samverkan mellan andra- och tredjetidningarna i Malmö.

2.5.1 *Arbetet och Skånska Dagbladet*

Malmö är en konkurrensort med tre morgontidningar och en kvällstidning. Samtliga tidningar har 7-dagarsutgivning. Arbetet och Skånska Dagbladet är andra- respektive tredjetidning. Förstatidning i Malmö är Sydsvenska Dagbladet. Malmötidningarnas upplageutveckling under åren 1941–1974 framgår av tabell 2.8.

År 1941 var Skånska Dagbladet den största tidningen med en upplaga på cirka 43 500 exemplar. Arbetet hade den minsta upplagan med cirka 30 200 exemplar. Under första hälften av 1940-talet ökade Sydsvenska Dagbladet snabbt sin upplaga och är sedan år 1945 den största av de tre tidningarna. År 1955 hade Skånska Dagbladet passerats även av Arbetet.

Under perioden 1941–1965 ökade Sydsvenska Dagbladet snabbare än Arbetet. I slutet av detta år fusionerades dock Nyheterna i Hälsingborg med Arbetet och år 1966 övertog Arbetet Ny Tids upplaga i Göteborg. Detta gav Arbetet en språngvis kraftig upplageutveckling. Under 1970-talet har Arbetet ökat något mer än Sydsvenska Dagbladet, men ökningarna har under senare år varit mycket begränsade. Skånska Dagbladet har alltsedan början av 1950-talet redovisat vikande upplagesiffror.

För hela perioden 1941–1974 har såväl Sydsvenska Dagbladet som

Tabell 2.8 Upplageutveckling för morgontidningar utgivna i Malmö under perioden 1941–1974 (medelnettopplaga i 1 000 ex. under vardagar).

År	Skånska Dagbladet	Arbetet	Sydsvenska Dagbladet
1941	43,5	30,2	38,4
1945	41,4	34,7	54,1
1950	48,7	46,6	67,8
1955	45,8	46,2	74,7
1960	43,5	54,4 ^a	83,7
1965	41,0	65,0	94,5
1970	35,3	102,6 ^b	114,5
1973	30,4	106,2	117,4
1974	29,0	106,4	117,5

^a Aurora (s) i Ystad och Kristianstads Läns-Demokraten (s) i Kristianstad lades ner 31/12 1957.

^b Nyheter (s) i Helsingborg fusionerades med Arbetet i slutet av 1965; upplageredovisningen för Arbetet i tabellen avser första halvåret 1965. Under 1966 övertog Arbetet tidningen Ny Tids upplaga i Göteborg.

Arbetet mer än tredubblat sin vardagsupplaga, Skånska Dagbladets upplaga under samma tid har reducerats med cirka en tredjedel. Medelnettopplagan under vardagar första halvåret 1974 är för Sydsvenska Dagbladet 117 510 exemplar, för Arbetet 106 354 exemplar och för Skånska Dagbladet 29 018 exemplar.

Samtliga tre tidningar har sin huvudsakliga spridning inom Malmöhus län. Av Sydsvenska Dagbladets totala vardagsupplaga 1974 gick cirka 88 procent till detta område. Motsvarande siffror för Arbetet och Skånska Dagbladet var 71 procent respektive 94 procent.

Sydsvenska Dagbladet är mycket kraftigt koncentrerad till A-region 28 dvs. Malmö-Lund-Trelleborgs-området. I detta område sprids nära 80 procent av den totala upplagan. För Arbetet och Skånska Dagbladet är motsvarande siffra drygt 50 procent. Dessa tidningar har således en större regional spridning. Hushållstäckningen för tidningarna i Malmö under åren 1941–1974 framgår av tabell 2.9.

Tabell 2.9 Malmötidningarnas hushållstäckning i A-region 28 under perioden 1941–1974 (ex. per 100 hushåll).

År	Skånska Dagbladet	Arbetet	Sydsvenska Dagbladet
1941	42	29	28
1945	40	29	34
1950	33	31	39
1955	29	30	42
1960	23	26	44
1965	20	32	46
1970	12	33	53
1973	9	31	51
1974	8	32	51

Anm. Arbetet 7-dagarstidning 1945. Skånska Dagbladet morgontidning 1958.
Skånska Dagbladet 7-dagarstidning 1949. Arbetet morgontidning 1962.
Skånska Dagbladet 6-dagarstidning 1955.

Arbetet har i Malmöregionen haft ungefär 30 procents hushållstäckning under hela perioden. Skånska Dagbladet, som år 1941 hade över 40 procents hushållstäckning, har gradvis förlorat sin marknad och är sedan år 1973 nere under 10 procent. Sydsvenska Dagbladet har ständigt ökat sin hushållstäckning och denna är f. n. över 50 procent.

En analys av den *ekonomiska situationen* för Arbetet och Skånska Dagbladet visar att tidningarna i hög grad är beroende av det statliga produktionsbidraget.

Skånska Dagbladet utges av AB Skånska Dagbladet. Omsättningen för räkenskapsåret 1973 uppgick till 20 745 tkr. Vinst- och förlusträkningen uppvisar en vinst efter avskrivningar på cirka 4 tkr. Detta inklusive det statliga produktionsbidraget på cirka 5 600 tkr. och efter avskrivningar på maskiner och inventarier på 115 tkr. Avskrivningarna uppgick till cirka 2,5 procent av utrustningens brandförsäkringsvärde.

Arbetet utges av Tryckeriaktiebolaget Framtiden i Malmö. För år 1973 uppgick omsättningen till 77 140 tkr. Produktionsbidraget var 8 000 tkr., och "extraordinära" intäkter drygt 5 200 tkr. Bruttovinsten på cirka 1 200 tkr. utnyttjades till fullo för avskrivningar på maskiner och inventarier. Avskrivningarna uppgick till cirka 3,8 procent av utrustningens brandförsäkringsvärde. I relation till anskaffningsvärdet var avskrivningarna i storleksordningen 7 procent.

För Skånska Dagbladet uppgick det statliga produktionsbidraget till cirka 27 procent av omsättningen. För Arbetet var motsvarande siffra cirka 10 procent. Dessutom utgjorde de vederlagsfria tillskotten cirka 7 procent, dvs. totalt för produktionsbidrag och vederlagsfria tillskott på ungefär 17 procent av omsättningen.

Det är mot bakgrund av de sedan lång tid vikande upplagesiffrorna och den ekonomiska situationen som Skånska Dagbladets övergång till 7-dagarsutgivning skall ses.

2.5.2 *Gemensam söndagstidning*

Som framgår av föregående avsnitt har Skånska Dagbladets upplageutveckling under en lång följd av år varit vikande. Inom tidningen fanns uppfattningen, att en av orsakerna till denna utveckling var avsaknaden av en söndagstidning. Skånska Dagbladet hade under år 1949 påbörjat 7-dagarsutgivning men redan år 1955 tvingats lägga ner söndagstidningen främst till följd av den dyrbara och praktiskt komplicerade distributionen.

Under åren 1968–1969 sökte Skånska Dagbladet utröna huruvida det bland de övriga 6-dagars tidningarna i Skåne (utanför Malmö) fanns ett intresse för att gemensamt med Skånska Dagbladet producera en söndagstidning. Av de lokala skånetidningarna är det endast Helsingborgs Dagblad som utkommer 7 dagar i veckan. Man fann dock, att det bland lokal tidningarna inte fanns något intresse för ett dylikt projekt.

År 1968 övergick Skånska Dagbladet till offset. Innan man fattade detta beslut fördes förhandlingar med Arbetet rörande samtryckning på Arbetets officin. Arbetet hade redan år 1966 beslutat om införskaffande

av en offsetpress, vilken togs i bruk år 1968. Förhandlingarna ledde dock inte till några konkreta resultat. Enligt en offert från Arbetet skulle Skånska Dagbladet tryckas före Arbetet och få tryckstart mellan kl. 20.30 och kl. 21.00. För Skånska Dagbladet var det oacceptabelt bl. a. av redaktionella skäl. Dessutom innebar Arbetets offert att Skånska Dagbladets produktionskostnader vid produktions-samverkan skulle bli högre än vid fortsatt separatproduktion. Detta berodde dels på att Arbetets press var överdimensionerad för Skånska Dagbladets behov, dels på att Skånska Dagbladet hade en egen civiltrycksverksamhet, som kunde bära delar av den egna utrustningens kostnader.

Inom Skånska Dagbladet hade också övervägts den alternativa möjligheten att söka samarbete med Sydsvenska Dagbladet. Man gjorde dock den bedömningen, att produktionskostnaderna tillsammans med Sydsvenska Dagbladet skulle bli högre än tillsammans med Arbetet. Man ansåg också att Sydsvenska Dagbladet inte skulle ha samma intresse som Arbetet att genom en utökad söndagsupplaga attrahera nya annonsörer. Det ansågs ur många synpunkter vara rimligare att få till stånd ett samarbete mellan de två ekonomiskt svagare tidningarna i Malmö. Inga kontakter togs därför med Sydsvenska Dagbladet i detta ärende.

Överväganden om Arbetet som lämplig samarbetspart för en gemensam söndagstidning hade under en längre tid ägt rum inom företags- och redaktionsledningarna på Skånska Dagbladet. År 1972 gavs vid ett sammanträde med representanter för de båda tidningsföretagen, som avsåg helt andra ärenden, ett lämpligt tillfälle för Skånska Dagbladets företagsledning att för Arbetet presentera samsarbetsidéerna.

På Arbetet blev reaktionen på projektet blandad. Delar av redaktionsledningen var spontant negativ men insåg samtidigt de ekonomiska fördelar, som Arbetet skulle få om projektet genomfördes. Journalistklubben visade inget större engagemang i frågan. Arbetet kunde också antaga, att en viss del av Skånska Dagbladets abonnenter lösnummerköpte Arbetets söndagstidning, och att denna upplaga skulle falla bort, om Skånska Dagbladet övergick till 7-dagarsutgivning.

För Arbetet innebar projektet en möjlighet att bättre utnyttja de fasta produktionsresurserna. Företagsledningen fann det också ur presspolitisk synpunkt vara riktigt att underlätta för Skånska Dagbladet att finna en lösning, som skulle kunna innebära större möjligheter till fortsatt existens. Arbetet avgav därför snabbt ett positivt svar på Skånska Dagbladets förhandlingsinvt.

På Skånska Dagbladet bildades en samsarbetsgrupp med företagsledningen och representanter för de tekniska avdelningarna och redaktionen. Antalet personalledamöter i gruppen var dock mycket begränsat. Inte någon på Skånska Dagbladet utanför denna grupp – och styrelsen, som i början av år 1973 gav gruppen uppdraget att söka slutföra förhandlingarna – kände till samsarbetsplanerna. På Arbetet informerades fackklubbarna tidigare men med sekretesskrav, vilket också upprätthölls.

Förhandlingsarbetet var under våren 1973 färdigt för presentation i respektive styrelser och företagsnämnder. Först vid denna tidpunkt informerades fackklubbarna på Skånska Dagbladet. Där önskade själv-

klart journalisterna helst själva framställa hela söndagstidningen. Man accepterade dock projektet mot bakgrund av företagets ekonomiska situation.

Projektet var fortfarande sekretessbelagt utanför berörda tidningar. Ytterligare ett antal frågor återstod att lösa. Parterna var överens om, att samarbetet skulle offentliggöras och också inledas först efter 1973 års val. Vidare var man inom Skånska Dagbladet osäker om start borde ske före eller efter årsskiftet, då många abonnemang står i begrepp att förnyas. Med start före årsskiftet skulle söndagstidningen kunna utnyttjas som argument för fortsatt prenumeration. Å andra sidan skulle priset på ett abonnemang bli högre. För Arbetet återstod ett antal smärre tekniska utredningar och installationer. Vidare var inte den definitiva ekonomiska uppgörelsen klar.

Offentliggörandet av projektet påskyndades något av att sekretessen i början av år 1974 bröts. I januari 1974 slöts samarbetsavtalet. Det första söndagsnumret för Skånska Dagbladet utkom den 3 mars 1974.

Skånska Dagbladets målsättning i samtalen med Arbetet var att man skulle producera en söndagstidning som helt oförändrad kunde användas av båda tidningarna. Parterna kunde dock snabbt konstatera att en dylik modell inte var acceptabel för Arbetet. Arbetet utkom redan med en söndagstidning och var inte beredd att ändra på den tidningens utformning. Skånska Dagbladet fick acceptera Arbetets söndagstidning, men gör för egen del vissa ändringar.

Med utgångspunkt från Arbetets söndagstidning gör Skånska Dagbladet om huvuddelen av första sidan (med bl. a. egen vinjett). Dessutom producerar Skånska Dagbladet egen text på sidorna två och tre samt på ytterligare en nyhetssida. Vidare sker en del smärre förändringar på ytterligare ett antal sidor. Totalformatet är i storleksordningen 28–32 sidor. Tidningen produceras i två lokaleditioner vilket innebär att utöver de 28–32 sidorna ytterligare 5–6 sidor produceras till varje nummer. Av dessa sidor är uppemot 15 sidor mer eller mindre ändrade i Skånska Dagbladet.

T. o. m. torsdag skall Skånska Dagbladet till Arbetets officin leverera drygt hälften av det egenproducerande materialet. Detta avser sidorna två och tre (exklusive ledarna). Den ytterligare nyhetssidan utväljs i samråd mellan Skånska Dagbladet och Arbetet på fredagar. Material till denna sida, plus första sidan samt ledarmaterialet har manusstopptider vid varierande klockslag under lördagarna. För de sista 1,5 spalterna text är manusstoppet kl. 22.30.

Manuskript till det tidiga materialet framställs under veckan på Skånska Dagbladets redaktion. Där arbetar också på lördagar ledarskribenten. På Arbetets officin finns på lördagar efter kl. 17.00 två medarbetare från Skånska Dagbladet. Dessa arbetar främst med första sidan samt omgörningar på övriga sidor i tidningen. Sådana omgörningar kan vara av varierande slag. Dels finns det i Arbetets text uttryck som ”...enligt vad Arbetet erfar...” osv., dels kan Skånska Dagbladet ha annan nyhetsvärdering än Arbetet.

Skånska Dagbladet kan sålunda inom vissa ramar göra ingrepp i

Arbetets redaktionella text (eller helt lyfta ut texten). Skånska Dagbladets redaktörer på Arbetet har tillgång till TT-material, Arbetets telefoner, telefonmottagning för bildleveranser samt bildarkiv. Detta gäller även AP-bilder, som kommer till Arbetets telefonmottagning. Skånska Dagbladet har även rätt att följa ombrytningen av tidningen och granska sidmontagen. För att inte tidningarna skall få likalydande löpsedlar får Skånska Dagbladet även tillgång till löpsedelsinnehållet innan man skriver de egna löpsedlarna.

Arbetets redaktion har i viss utsträckning fått anpassa sig till den ändrade situationen. Insändare, politiskt nyhetsreportage och ekonomiskt-fackliga nyheter placeras i största möjliga utsträckning på motsvarigheten till den av Skånska Dagbladet egenproducerade nyhetssidan. Man försöker undvika publicering av kontroversiella lokala reportage i söndagstidningen (medan givetvis ingenting hindrar att dylika återfinns i vardagsnumren). Om man inför en kontroversiell artikel i söndagsnumret informeras Skånska Dagbladet för att ges tillfälle till utbyte. Omnämmandet av Arbetet i artiklar undviks. Vissa vinjettannonser och markeringar har också förändrats.

Arbetet trycker sin förstaedition kl. 22.00–24.00, varefter Skånska Dagbladets förstaedition trycks kl. 00.10–00.30. Efter byte av lokalsidorna trycks Skånska Dagbladets andraedition kl. 00.40–01.20, varefter Arbetets andraedition trycks kl. 01.25–03.45. Det innebär bl. a. att manusstopptiderna för Arbetet har tidigarelagts.

För Arbetet innebär avtalet att tidningen bättre utnyttjar sin fasta kapacitet – såväl i maskiner som i personal och administration – med de ekonomiska vinster detta medför. Skånska Dagbladet erlägger till Arbetet en fast framställningskostnad per nummer fördelat på följande poster:

- Arbetskostnad och goodwill, inklusive lönekostnadspåslag.
- Färg, klister, fuktvatten, repromaterial, distributionsmaterial m. m.
- Maskinkostnader, reparation och underhåll, elkraft, lokalkostnader.
- Overheadkostnader och handelsvinst.

Dessutom debiteras Skånska Dagbladet tidningspapper efter förbrukning, inklusive svinn, till gällande dagspris med tillägg för frakter, TU-provision osv.

Materialkostnaderna är beräknade efter faktisk förbrukning. Arbetskostnaderna är till viss del en följd av nyanställningar och fördelas efter utnyttjandegrad. Liknande principer gäller vid fördelningen av kostnaden för den maskinella utrustningen. För pressutrustningen har kalkyle-rats med 15 års avskrivningstid, för elektronisk utrustning 5 års avskrivningstid och för övrig utrustning 10 års avskrivningstid, beräknat på de ursprungliga anskaffningsvärdena. Goodwill är en post avsedd att markera, att Arbetet genom avtalet "sålt bort" en viss del av sin söndagsupp-laga.

Dessutom betalar Skånska Dagbladet, enligt gängse praxis, ersättning till journalister och bildleverantörer enligt lagen om upphovsrätt. För bilder betalades ursprungligen 5 kronor per införande. Denna summa har senare höjts till 30 kronor för vissa bildleverantörer och 1,5 x införings-

kostnaden i Arbetet för andra bildleverantörer. Till Arbetets journalistklubb erläggs 40 000 kronor per år. Journalistklubben skall fördela denna summa bland sina medlemmar i form av stipendier.

Varken på Arbetet eller Skånska Dagbladet upplever man sekretessfrågorna som besvärliga. Parterna planerade att i likhet med Expressen och Aftonbladet, som båda också till delar sätts och trycks på Arbetets officin, upprätta ett sekretessavtal. Ett dylikt har dock inte kommit till stånd, främst beroende på de goda erfarenheter man har i relationerna mellan de båda kvällstidningarna. Man anser det tillräckligt, att parterna är överens om att ingendera parten onödigtvis skall uppehålla sig i varandras ombrytnings- och redaktionslokaler.

Ingendera tidningen är beredd att ännu redovisa utfallet av projektet. Arbetet räknade med ett upplagebortfall på mellan 4 000 och 8 000 exemplar. Uppskattningsvis har resultatet blivit ett bortfall på endast omkring 2 000 exemplar. Det kompenseras dock av en ökad försäljning utanför Skånska Dagbladets primära försäljningsområde. Enligt prognoserna kunde antagas, att Sydsvenska Dagbladet skulle förlora ännu något mer än Arbetet på Skånska Dagbladets söndagsutgivning. Inte heller för denna tidning har dock effekten blivit så kraftig. På Skånska Dagbladet har man märkt, att nyförsäljningen av abonnemang går lättare, men man är dock inte beredd att ännu bedöma upplageeffekten.

2.5.3 Annonssamverkan

Mot slutet av 1960-talet förhandlade Skånska Dagbladet med ett antal lokaltidningar om möjligheten att starta ett annonssamarbete. Planerna realiserades dock inte. I samverkansdiskussionerna med Arbetet om en gemensam söndagstidning återkom tanken på annonssamarbete. Denna gång ledde diskussionerna till ett positivt resultat. Det samarbetsavtal som upprättades mellan Skånska Dagbladet och Arbetet i januari 1974 omfattade även annonssamverkan för riksannonsering. Annonssamverkan skulle ske genom en samannonseringskombination med namnet Sydpolen. Verksamheten inleddes i februari 1974.

Ett väsentligt syfte med Sydpolen är givetvis att försöka öka andelen riksannonser i Arbetet och Skånska Dagbladet. Ju större upplaga en tidning har desto större sannolikhet finns för att den skall komma i fråga för riksannonsering.

Arbetets medelnettopplaga under vardagar första halvåret 1974 uppgick i Malmöhus län (A-regionerna 27–30) till cirka 75 700 exemplar. Motsvarande siffra för Skånska Dagbladet var 27 200 exemplar. Det innebär att tidningarna tillsammans i Malmöhus län har en upplaga på 102 900 exemplar. Sydsvenska Dagbladets upplaga i Malmöhus län var under samma period 103 100 exemplar. Upplageskillnaden i tidningarnas huvudsakliga spridningsområde är en väsentlig förklaring till att Sydsvenska Dagbladet har en betydligt större riksannonsering. Upplagesituationen sammanfattas i tabell 2.10.

Annonssamverkan i Sydpolen medför att Arbetet och Skånska Dagbladet ökar den sammanslagna totalupplagan i Malmöhus län till samma nivå

Tabell 2.10 Medelnettopplagor vardagar första halvåret 1974 för Sydpolen (Arbetet och Skånska Dagbladet), Sydsvenska Dagbladet och Kvällsposten (per 1 000 ex.).

Område	Sydpolen (Arbetet och Skånska Dagbladet)	Sydsvenska Dagbladet	Kvällsposten
Malmöhus län	102,9	103,1	77,8
Skåne	108,0	108,1	94,6
Total upplaga	135,4	117,5	119,4

som Sydsvenska Dagbladet.¹ Det innebär nya möjligheter att konkurrera med förstetidningen på riksannonsmarknaden. Totalt sett är upplagan inom Sydpolen större än Sydsvenska Dagbladets.

Den 1 februari 1975 bildades dock en samannonseringskombination, Skånepress, med en större totalupplaga än Sydpolens. Skånepress består av Sydsvenska Dagbladet, Helsingborgs Dagblad och Södra Sveriges Tidningar. Den sammanlagda upplagan för dessa tidningar under första halvåret 1974 var 195 300 exemplar.

Sydsvenska Dagbladets dominans på annonsmarknaden har inneburit, att tidningens annonsintäkter kan uppskattas vara ungefär dubbelt så stora som Arbetets annonsintäkter (cirka 50 mkr. mot cirka 25 mkr.). Av skillnaden bedömer Arbetet att Sydsvenska Dagbladet har riksannonser för mer än 10 mkr., vilka saknas i Arbetet. Detta är den presumtiva marknad, som samannonseringskombinationen Sydpolen strävar efter.

Ehuru totalupplagorna inom Malmöhus län är ungefär lika stora för Sydsvenska Dagbladet och Sydpolen avviker de väsentligt inom olika lokalområden. Tabell 2.11 redovisar hushållstäckningen per kommun i Malmöhus län första halvåret 1974.

Av tabellen framgår att Sydsvenska Dagbladet har en dominerande täckning inom A-region 28 dvs. Malmö-Lund-Trelleborgsområdet. Sydpolen har däremot en genomgående bättre täckning i området än Kvällsposten. Sydpolen är större än Sydsvenska Dagbladet i övriga delar av Malmöhus län. I 17 av 21 kommuner är Sydpolens hushållstäckning större än Sydsvenska Dagbladets.

Prissättningen vid annonsering rymmer ett flertal olika problem. Samannonserpriset kan som regel inte sättas lika med summan av tidningarnas separatannonspriser. För att kunna konkurrera om riksannonserna måste mm-priset i relation till upplagan läggas ungefär i nivå med förstetidningens priser. Det medför normalt en kraftig rabattering som måste uppvägas av ökade riksannonsintäkter samt ökad attraktivitet på annonsmarknaden. Ett annat problem gäller fördelningen av totalintäkterna mellan de tidningar som ingår i annonsverket.

Sydpolen har anpassat sin prissättning så, att mm-priserna i relation till totalupplagorna (inklusive dubbeltäckning) är något lägre än priserna för Sydsvenska Dagbladet och Kvällsposten. Detta innebär en betydande rabatt – i storleksordningen 25 procent – i relation till det sammanlagda separatpriset. Fördelningen av intäkterna mellan tidningarna regleras i

¹ I den sammanlagda totalupplagan för Arbetet och Skånska Dagbladet ingår även eventuell dubbeltäckning.

Tabell 2.11 Antal hushåll och hushållstäckning per kommun i Malmöhus län vardagar första halvåret 1974 (ex. per 100 hushåll).

A-region	Antal hushåll	Hushållstäckning		
		Sydpolen	SDS	KvP
<i>A-region 27</i>				
Helsingborg	40 900	13	4	22
Höganäs	7 400	17	4	16
Klippan	5 900	13	5	20
Landskrona	15 300	20	9	27
Svalöv	4 500	47	13	17
Åstorp	4 000	14	3	24
Bjuv	4 800	22	3	21
<i>A-region 28</i>				
Malmö/Lomma	120 200	39	53	30
Lund	29 100	43	63	24
Trelleborg	13 000	31	17	26
Vellinge	6 200	35	58	19
Kävlinge	6 100	62	34	19
Staffanstorps	4 500	38	44	15
<i>A-region 29</i>				
Ystad	9 500	19	11	23
Tomelilla	4 900	13	7	17
Skurup	4 300	55	13	18
Sjöbo	5 200	38	10	17
Simrishamn	7 800	17	8	19
<i>A-region 30</i>				
Eslöv	9 700	64	25	21
Hörby	4 400	42	12	16
Höör	3 600	35	27	19
Summa	311 300	33	33	25

Källa: TS, dagspressens detaljspridning 1975.

samarbetsavtalet. Arbetet, som har en betydligt större upplaga än Skånska Dagbladet svarar därvidlag för den mindre delen av rabatten, medan Skånska Dagbladet, som hade tämligen begränsad riksannonsering och därvid mest att vinna på samannonseringsprojektet belastas med en större del. Den exakta fördelningen av annonsintäkterna är parterna inte beredda att redovisa.

Annonsförsäljningen inom Sydpolen sköts genom Arbetets annonsavdelning med hjälp av två personer från Skånska Dagbladet. Fakturering och övrig administration handhas av Arbetets administrativa avdelning. Den tekniska produktionen sker på Arbetets officin.

Parterna är ännu inte beredda att redovisa något resultat av projektet. Klart är dock, att Sydpolen för Skånska Dagbladet inneburit en väsentlig relativ ökning av annonsvolymen och att denna satt sin prägel på produkten. Målsättningen är, att projektet skall ha fått "vind i seglen" år 1975, men det är först år 1976, som parterna förväntar sig någon betydande resultatpåverkande insats.

Tidningssamverkan i Malmö mellan Arbetet och Skånska Dagbladet är en samverkan mellan andra- och tredjetidningen på en konkurrensort.

Det samarbetsavtal som slöts i januari 1974 resulterade i att Skånska Dagbladet blev en 7-dagarstidning som, efter vissa förändringar, distribuerar Arbetets söndagsnummer till sina läsare. Åtgärden måste ses mot bakgrund av dels Skånska Dagbladets vikande upplaga, dels tidningens ekonomiska situation.

Etablerandet av samannonseringskombinationen Sydpolen är ett försök från Arbetet och Skånska Dagbladet att konkurrera med Sydsvenska Dagbladet på riksannonsermarknaden. Det är ännu för tidigt att bedöma vilken betydelse denna samverkan kommer att få.

2.6 Produktionssamverkan i Stockholm

2.6.1 *Bakgrund*

Aftonbladet och Dagens Nyheter/Expressen har diskuterat möjligheterna av en produktionssamverkan. I detta avsnitt ges en sammanfattning av utrednings- och förhandlingsarbetet fram t. o. m. juli 1974.

Under hösten 1970 inleddes mellan verkställande direktören i Aftonbladet AB, Bertil Nilsson, och dåvarande verkställande direktören i Dagens Nyheter AB, landshövding Erik Huss, en serie preliminära samtal rörande möjligheterna till en fördjupad samverkan avseende de båda företagens tekniska produktion.

Bakgrunden till samtalen var i huvudsak följande:

- Aftonbladets nuvarande anläggning i Klara har med hänsyn till trafiksituationen i Stockholms city en klart olämplig lokalisering. Anläggningen i Klara är dessutom med hänsyn till de produktionstekniska förhållandena alltför trång. Lokalbristen är speciellt märkbar för tryckerikapaciteten. Utbyggnadsmöjligheter saknas.
- Dagens Nyheter/Expressen har på sikt behov av en större produktionsanläggning.
- Avgörande för den tekniska produktionsapparats storlek inom Dagens Nyheter AB är kapacitetsbehovet för framställning av tidningen Dagens Nyheter. Expressen tar inte mer än drygt halva den tillgängliga produktionsapparaten i anspråk. Detta innebär att även Aftonbladet, efter tämligen måttliga nyinvesteringar i maskinell utrustning i Marieberg kan tryckas med den utrustning som krävs för Dagens Nyheter.
- Den grafiska industrin har efter ett långt skede med tämligen måttliga förändringar av produktionsmetoder och maskinell utrustning kommit in i en snabb och kapitalkrävande utveckling. Det innebär stora investeringar i såväl maskinell utrustning som i utveckling av system för administration och produktion.
- Aftonbladet och Expressen har redan i dag en samordnad distribution av tidningar i stora delar av landet. En samordnad parallell produktion på ett och samma ställe skulle ge stora tidsvinster för distributionen och även positivt påverka distributionskostnaderna.
- Att bättre och mer intensivt utnyttja tidningsföretagens stora och

dyrbara produktionsanläggningar är nödvändigt för att hejda den nuvarande ogynnsamma kostnadsutvecklingen inom dagstidningsbranschen. Åtgärder i denna riktning borde vara ägnade att stärka dagstidningarnas ställning i den som man kan förutse allt hårdare konkurrensen från andra media och bidra till att trygga sysselsättningen för tidningsföretagens anställda.

2.6.2 Preliminärt utredningsarbete under år 1971

Efter de inledande samtalen under hösten 1970 genomförde en mycket begränsad krets från de båda företagens ledningar en del preliminära analyser. I november 1971 beslöt företagsledningarna i Aftonbladet AB och Dagens Nyheter AB att inte driva arbetet vidare utan att de båda företagens styrelser hade fått sig ärendet förelagt och var beredda att ställa sig bakom projektet. Likaså skulle ärendet bli föremål för behandling i företagens företagsnämnder samt allmänheten informeras.

Företagsledningarna föreslog därför, i en promemoria daterad den 3 november 1971;

dels att styrelserna skulle uppdraga åt respektive företagsledning att fullfölja det påbörjade utrednings- och förhandlingsarbetet med den uttalade målsättningen att omkring mitten av 1970-talet även producera Aftonbladet i Dagens Nyheter AB:s produktionsanläggningar i Marieberg,

dels att styrelserna skulle uttala att detta arbete närmast borde bedrivas så, att det före utgången av år 1972 kunde tecknas ett avtal om samarbete som hade så fast karaktär, att ingendera parten kunde bryta det utan avsevärda konsekvenser av ekonomisk art.

Av promemorian framgår också, att man var överens om att under ett fortsatt förhandlingsarbete också överväga möjligheterna av ett vidgat tekniskt samarbete i fråga om framställningen och distributionen av de båda tidningarna utanför Stockholm. Ett sådant produktionsavtal har också kommit till stånd. Dagens Nyheter AB har slutit ett produktionsavtal med Tryckeri AB Framtiden i Malmö (tidningen Arbetet) enligt vilket en sydsvensk upplaga av Expressen fr. o. m. september 1972 trycks på Arbetets officin, där redan tidigare även Aftonbladets sydsvenska upplaga produceras.

Under november 1971, efter det att Aftonbladets och Dagens Nyheter AB:s preliminära samtal blivit offentliga, inkom även en begäran från Svenska Dagbladet att få delta i utredningsarbetet. Man önskade att utredningarna rörande produktionssamverkan skulle utökas till att omfatta samtliga fyra i Stockholm utkommande dagliga tidningar. Denna hemställan bifölls av Aftonbladet och Dagens Nyheter AB.

2.6.3 Fortsatt utredningsverksamhet

Det utredningsuppdrag, som styrelserna i respektive företag gav i november 1971 – och som därefter vidgades till att omfatta även Svenska Dagbladet – genomfördes under år 1972 i sju projektgrupper. I dessa

deltog förutom representanter från företagen även representanter från personalorganisationerna. I projektgrupperna ingick ett drygt 100-tal personer. Projektgrupperna behandlade följande områden; teknisk produktionsplanering, lokalplanering, redaktionell produktions- och sekretessplanering (text och bild), annonsanläggning och annonssekretess, expeditions- och distributionsplanering samt driftbolagsfrågan.

Projektgruppernas uppgift var att studera de konsekvenser inom respektive grupps arbetsområde, som kunde tänkas uppstå vid en produktionsövergång i Marieberg mellan Aftonbladet, Dagens Nyheter/Expressen och Svenska Dagbladet.

Projektgrupperna gavs följande förutsättningar för sitt arbete;

- Ingen friställning av personal skall ske i anslutning till ett eventuellt tekniskt samgående. De personalinbesparingar som kan förväntas vid en produktionsövergång skall utslutan ernås genom en "naturlig" avgång under omställningsperioden. Ett visst samarbete mellan företagen i utbildnings- och personalplaneringsfrågor är naturligt redan före själva samgåendet. Vid av företagen aktualiserade omplaceringar skall samråd dessförinnan ske med berörda parter personalklubbar.
- En eventuell närmare övergång skall utslutande avse tidningarnas tekniska produktion. Redaktionellt innehåll, lay-out, annonsackvisitation och andra konkurrensmedel skall inte beröras av samgåendet. Rimliga redaktionella sekretesskrav måste kunna garanteras vid en teknisk samproduktion. Vardera tidningarna skall även i fortsättningen bibehålla en fullständig redaktionell integritet.
- Inte någon av de berörda tidningarna skall vid ett tekniskt samgående få vidkännas några produktionsmässiga försämringar. Det skall gälla såväl vid jämförelse med nuvarande produktionsätt som vid jämförelse med de förhållanden som rimligen skulle råda, om tidningarna även i fortsättningen skulle tryckas separat.
- I syfte att möjliggöra för projektgrupperna att inom den angivna tidsplanen fullgöra sina arbetsuppgifter förtydligades utredningsdirektiven under februari 1972. Förtydligandet innebar, att den ekonomiska fördel, som ligger i ett effektivt utnyttjande av redan befintliga anläggningar och utrustning i övrigt skulle tillvaratas i allt väsentligt.

De tre verkställande direktörerna angav i utredningsdirektiven att projektgrupperna skulle basera sitt arbete på ett s. k. *huvudalternativ för produktionsflödet* vid en produktionsövergång. Det innebar att Aftonbladets administration, annonsavdelning, direktion, redaktion och andra verksamheter som inte direkt skulle komma att beröras av produktionsövergången skulle förläggas till Svenska Dagbladets hus i Marieberg. Aftonbladets produktion "från manus till matris" skulle också förläggas till Svenska Dagbladets hus medan övrig produktion av Aftonbladet skulle förläggas till Dagens Nyheter AB:s hus. Svenska Dagbladet, Dagens Nyheter och Expressen förutsattes i stort sett produceras i samma lokaliteter som f. n. Det stod dock projektgrupperna fritt att vid sidan av detta huvudalternativ även beakta andra alternativ för produktionsflödet.

I företagsledningarnas förtydligande talades även om att en etapp 2 av

produktionssamverkan innebärande en ytterligare fördjupad samverkan, kunde vara möjlig om bedömningsmässigt 10–15 år.

Projektgruppsarbetet bedrevs i stort sett efter uppgjord tidsplan. Sex av de sju projektgrupperna avlämnade sina slutrapporter under juni månad 1972. Projektgrupp 7, som behandlade juridiska och ekonomiska aspekter av produktionssamverkan, kunde dock inte avsluta sin verksamhet samtidigt med övriga projektgrupper. Den blev klar med sin verksamhet först i mitten av september samma år.

Personalplaneringsgruppen fann att inga personalplaneringsmässigt ohanterliga överskott förelåg (även om man endast beaktade pensionsavgångar och således bortsåg från annan naturlig avgång). I relation till det totala antalet berörda kunde överskotten betecknas som små. Med avseende på det totala personalantalet förelåg underskott. De underskott som redovisades för år 1978 borde kunna täckas genom i första hand "intern rekrytering" mellan företagen, i andra hand genom extern rekrytering. Enligt personalplaneringsgruppen borde största uppmärksamhet ägnas åt de rekryteringsbehov som skulle uppstå under perioden fram till samproduktionsstarten. Gruppen påpekade också, att rekryteringsbehovet dessutom skulle bli större än redovisat till följd av annan avgång än genom pensionering. Samtidigt framhöll man, att effekterna år 1978 av rekryteringen under mellanperioden måste uppmärksammas.

Projektgruppen för *teknisk produktionsplanering* uttalade, att den inte funnit något väsentligt som ur tekniska synpunkter skulle omöjliggöra en produktionssamverkan mellan Aftonbladet, Dagens Nyheter/Expressen och Svenska Dagbladet. En övergång till produktionssamverkan skulle medföra investeringar i utrustning, som var av måttlig omfattning jämfört med om Aftonbladet skulle investera i en ny egen teknisk anläggning.

Lokalplaneringsgruppen framhöll i sin slutrapport, att det erforderliga lokalbehovet föreföll kunna tillgodoses med den utveckling, som kunde överblickas. Inga kända fakta syntes heller ur social synpunkt resa lokalmässiga hinder för en teknisk samverkan – under förutsättning att kompletterande service skulle komma att erbjudas i anslutning till tidningsområdet. Projektgruppen underströk i detta sammanhang behovet av allsidiga utredningar beträffande alla slag av interna kommunikationer samt framtida krav på den totala arbetsmiljön.

Den *redaktionella sekretessgruppen* betonade nödvändigheten av en grundlig insikt om sekretessfrågornas betydelse. Det är av stor vikt både för arbetet med utvärderingen och för det slutgiltiga ställningstagandet till förslaget om produktionssamverkan. Projektgruppen arbetade med den nödvändiga förutsättningen att de fyra tidningsledningarna skulle komma att avhålla sig från aktiv underrättelseverksamhet beträffande de konkurrerande tidningarnas material. Om ledningarna accepterade en sådan verksamhet, skulle praktiskt taget inga sekretessbestämmelser vara tillräckliga.

En bärande princip i gruppens arbete var att respektive tidningars produktion i görligaste mån skulle komma att ske separat för att minska eventuella läckagerisker och att, vid integrerad produktion, åtgärder skulle vidtagas så att nödvändiga ingrepp skulle kunna göras utan att

sekretesskraven åsidosattes. Åtskilda lokaler borde enligt gruppens mening eftersträvas så långt som möjligt. Gemensamma produktionsutrymmen borde utrustas med kontaktpunkter för respektive redaktioner/tekniker.

Projektgruppen för *annonshantering och annonssekretess* noterade att dessa områden inte utgjorde några problem för Dagens Nyheter och Expressen. För Aftonbladet och Svenska Dagbladet skulle det komma att uppstå vissa problem. Dessa skulle dock kunna lösas genom att vissa funktioner fram till färdig matris hålls helt åtskilda.

Inom *expeditions- och distributionsplaneringens* utredningsområde framkom inget som skulle omöjliggöra en produktionsamverkan mellan tidningarna i Stockholm, eftersom en framgångsrik samdistribution sedan lång tid bedrivs mellan tidningarna.

Driftbolagsgruppen behandlade ekonomiska och juridiska frågor i samband med en eventuell produktionsamverkan.

Gruppens översiktliga kalkyl visade, att med givna förutsättningar och inklusive helt ny maskinutrustning i Liljeholmen, som var Aftonbladets alternativ för en egen ny anläggning, innebar produktionsamverkan i förhållande till fortsatt separatproduktion inbesparade investeringar på 140 mkr. i 1972 års priser och 180 mkr. i 1979 års priser. De årliga kapitalkostnadsinbesparingarna till följd av detta skulle uppgå till storleksordningen 22 mkr. i 1972 års priser och till cirka 30 mkr. i 1979 års priser.

I fråga om avräkningsprinciper för en ekonomisk uppgörelse konstaterade gruppen, att dessa i stort borde bli desamma oavsett juridisk form för samverkan. Särkostnaderna borde debiteras vardera tidningen i relation till faktisk registrerad förbrukning. Samkostnaderna borde fördelas mellan tidningarna i relation till av respektive part utnyttjad andel av respektive resurs.

Projektgruppen behandlade ett stort antal alternativa juridiska former för produktionsamverkan. I gruppens slutrapport redovisades följande alternativ:

I *Ett utvecklings- och maskininvesteringsbolag* för ny teknik för satsframställning och därtill angränsande produktionsområden.

II *Stereotypering, tryckning och packsalsarbete*. Förutsättning: Svenska Dagbladets tryckeri skulle inte ingå i etapp 1 av produktionsamverkan.

Alternativ a: Stereotypering, tryckning och packsalsarbete för Aftonbladet i legoavtalsform med produktion i Dagens Nyheter AB:s hus i Marieberg.

Alternativ b: Ett driftbolag för gemensam stereotypering, tryckning och packsalsarbete av Aftonbladet, Dagens Nyheter och Expressen med produktion i Dagens Nyheter AB:s hus i Marieberg.

III *Sättning utöver utvecklings- och maskininvesteringsbolaget*. Förutsättning: Dagens Nyheter AB:s sätteri skulle inte omfattas av produktionsamverkan.

Alternativ a: Sättning utöver punkt I ovan av Aftonbladet i legoavtalsform med produktion i Svenska Dagbladets hus i Marieberg.

Alternativ b: Ett driftbolag för sättning av Aftonbladet och Svenska Dagbladet med produktion i Svenska Dagbladets hus i Marieberg.

Alternativ c: Skilda sätterier för Aftonbladet och Svenska Dagbladet. Aftonbladets sätteri beläget i något av Mariebergshusen.

- IV *Ett allomfattande driftbolag* även inbegripande de delar av produktionsapparaten, som inte omfattades av produktionssamverkan enligt huvudalternativet, dvs. Dagens Nyheters AB:s sätteri och Svenska Dagbladets tryckeri.

Projektgruppen fann det dock inte möjligt att avge en rekommendation vad gällde val av former för produktionssamverkan.

De sju projektgruppernas utredningsresultat redovisades i separata rapporter från respektive grupp samt i en sammanfattande promemoria. Totalt omfattade materialet cirka 250 maskinskrivna A4-sidor.

Under hösten 1972 blev utredningsmaterialet föremål för behandling i företagsnämnder och styrelser i respektive företag. Samtliga personalklubbar i de tre företagen presenterade därvid skriftligen erinringar av skilda slag mot den lösning av produktionssamverkan som skisserades i utredningsrapporterna.

Kritiken mot den föreslagna produktionssamverkan omfattade i huvudsak följande punkter:

- Förhandlingar om produktionssamverkan enligt huvudalternativet (produktion av Aftonbladet från manus till matris i SvD-huset och med övrig produktion av Aftonbladet i DN-huset) borde inte inledas förrän alternativet med total produktion av Aftonbladet i SvD-huset blivit fullständigt utrett och utvärderat.
- Stor risk föreligger, att på sikt utvecklingen av tidningsmarknaden vid produktionssamverkan kommer att leda till en monopolisering med makten koncentrerad till ett privatägt företag.
- Gjorda beräkningar ger inte tillräckligt övertygande besked om möjligheterna till besparingar vid en eventuell produktionssamverkan.
- Trots garantier att inga avskedanden skall göras finns risk att personalen drabbas av omflyttningar och förändrade arbetsuppgifter.
- Av ideologiska skäl bör Aftonbladet inte delta i en produktionssamverkan där man blir beroende av en borgerlig tidningsägare. Det naturliga är i stället en samverkan med övriga tidningar inom arbetarrörelsen.

Dessa argument har också präglat debatten om produktionssamverkan i Stockholm i samband med det fortsatta utredningsarbetet. De fackliga organisationernas uttalanden i frågan återges i avsnitt 2.6.6.

När projektgruppsarbetet var i det närmaste avslutat anmälde dåvarande VD i Svenska Dagbladet AB Sven Gerentz att man från Svenska Dagbladets sida var beredd att utvidga utredningsarbetet. Man ville utröna vilka ekonomiska vinster som fanns med en total produktion av Aftonbladet i SvD-huset. Detta utredningsarbete kom också till stånd, men bedrevs inte inom ramen för det för samtliga tre företag gemensam-

ma projektgruppsarbetet.

Svenska Dagbladet vidareutvecklade under hösten 1972 förslaget om total produktion av Aftonbladet i SvD-huset. Ett kalkylutkast inklusive tillägg presenterades för Aftonbladets företagsnämnd i december 1972. Detta förslag visade ett nyinvesteringsbehov i maskinell utrustning på 66,9 mkr. Inklusiv befintlig utrustning uppgick de totala maskininvesteringarna till 102 mkr. Kapitalkostnaderna för detta beräknades till 16,5 mkr. per år. Inbesparade driftkostnader i förhållande till fortsatt separatproduktion uppskattades till 6,2 mkr. Svenska Dagblads-alternativet förutsatte också tillbyggnad av presshallen med beräknad investeringskostnad av 8,5 mkr.

Med hänsynstagande till det material och de synpunkter som framkom bl. a. från personalorganisationerna efter det att samproduktionsutredningarna presenterats avlämnade Dagens Nyheters AB i december 1972 ett modifierat förslag till produktionssamverkan. Förslaget berörde samtliga verksamheter – samarbete rörande utvecklingen på sätteriområdet samt stereotypi-, tryckning och packsalsarbete – där Dagens Nyheters AB önskade ingå i produktionssamverkan. Förslaget omfattade också den juridiska formen för verksamheten samt principer för den ekonomiska avräkningen i enlighet med den lösning, som projektgruppen för juridik och ekonomi förordat.

Förslaget till tryckerisamverkan utgick från att Aftonbladet i enlighet med huvudalternativet skulle tryckas på i huvudsak befintlig pressutrustning i Dagens Nyheter/Expressen-huset från år 1977 eller år 1978 och i första hand fram till mitten av 1980-talet. Skälen härför var bl. a. följande:

Svenska Dagbladets pressar togs i bruk år 1962. Om de även fortsättningsvis förutsattes utnyttjas endast för tryckning av Svenska Dagbladet samt Huvudstadspress' tidningar kunde pressarna bedömas vara mogna för byte eller grundläggande renovering omkring mitten av 1980-talet. De fyra äldsta av DN/Expressens pressar är från åren 1963 och 1964. De har varit och antogs även i fortsättningen komma att bli föremål för hårdare slitage än Svenska Dagbladets pressar. DN/Expressens pressar bedömdes tekniskt kunna utnyttjas utan byte eller grundläggande renovering fram till omkring mitten av 1980-talet.

Omkring år 1980 skulle Aftonbladet ta ställning till följande alternativ för tryckning fr. o. m. mitten av 1980-talet:

- Aftonbladet skulle kunna säga upp tryckerisamverkansavtalet med Dagens Nyheters AB och sluta avtal med Svenska Dagbladet om gemensam tryckning enligt SvD-alternativet.
- Aftonbladet skulle kunna säga upp avtalet med Dagens Nyheters AB och bygga en egen anläggning.
- Ett avtal skulle kunna ingås om gemensam nyanskaffning av pressutrustning, som skulle få tillräcklig kapacitet att i mitten av 1980-talet trycka samtliga fyra dagstidningar i Marieberg.
- Aftonbladet skulle kunna prolänga gällande samtryckningsavtal med Dagens Nyheters AB.

Utredningsgruppen rörande driftbolagsfrågan föreslog bildande av ett utvecklings- och maskininvesteringsbolag för ny teknik för satsframställning och därtill angränsande produktionsområden. För att tillmötesgå de personalorganisationer som starkt motsatte sig ett sådant bolag föreslog Dagens Nyheters AB i stället att det gemensamma tekniska utvecklingsarbetet skulle bedrivas enligt särskilt samarbetsavtal. Inte heller ett i framtiden gemensamt maskinägande syntes nödvändigtvis behöva ske i form av ett samägt bolag.

För förslaget till tryckerisamverkan föreslogs upprättande av ett samtryckningsavtal att tillämpas för i första hand en sjuårsperiod från år 1977 eller år 1978. Detta föreslogs innefatta bildande av ett gemensamt aktiebolag (t. ex. med namnet AB Kvällstidningstryck). Detta skulle bildas gemensamt av AB Kvällstidningen Expressen, ett helägt dotterbolag till Dagens Nyheters AB och Aftonbladet AB. Det nya bolaget, KvT, skulle åta sig att ombesörja stereotypering, tryckning och packsalsarbete för tidningarna Expressen och Aftonbladet. KvT skulle därefter uppdraga åt Dagens Nyheters AB att ombesörja tryckningen och distributionen med utnyttjande av Dagens Nyheters AB:s egna tillgångar.

AB Kvällstidningen Expressen och Aftonbladet AB skulle envar äga hälften av aktierna i KvT.

Vid utförande av arbetet för stereotypering, tryckning och packsalsarbete skulle användas personal anställd i Dagens Nyheters AB.

DN-alternativet uteslöt inte ett samarbete även med Svenska Dagbladet, då alternativet byggde på det gemensamt utredda huvudalternativet för produktionsflödet. Man förutsatte att Svenska Dagbladet skulle delta i det tekniska utvecklingsarbetet enligt särskilt samarbetsavtal. DN-alternativet omfattade även ett underalternativ med ett avtal om gemensam nyanskaffning av pressutrustning fr. o. m. mitten av 1980-talet. Utrustningen skulle få tillräcklig kapacitet för att trycka samtliga fyra dagstidningar i Marieberg.

2.6.4 Sammanfattning av händelseutvecklingen under år 1972

Under första halvåret 1972 hade sju projektgrupper med representanter från samtliga dagstidningar i Stockholm på respektive tidningsstyrelsers uppdrag utrett förutsättningarna för produktionssamverkan. Grupperna hade därvid funnit, att inga oöverstigliga hinder av praktisk art mot produktionssamverkan förelåg. De juridiska formerna för produktionssamverkan hade utretts men inte lösts. Totalt skulle produktionssamverkan innebära omfattande inbesparingar av såväl investeringar som årliga driftkostnader.

Den huvudlösning som grupperna arbetat efter innebar, att Aftonbladets kommersiella och redaktionella avdelningar samt produktion "från manus till matris" skulle förläggas till SvD-huset (vad gäller produktionen antingen gemensamt med Svenska Dagbladet eller separat i förhyrda lokaler i SvD-huset). Övrig produktion av Aftonbladet (stereotypering, tryckning och packsalsarbete) skulle äga rum i DN/Expressen-huset. Svenska Dagbladet, Dagens Nyheter och Expressen skulle produceras i

stort sett i samma lokaliteter som tidigare.

Mot denna lösning hade samtliga personalorganisationer presenterat erinringar av skilda slag.

Vidare hade Svenska Dagbladet presenterat en lösning med total produktion av Aftonbladet i SvD-huset och i produktionssamverkan utslutande med Svenska Dagbladet.

För att söka tillmötesgå personalorganisationernas synpunkter hade slutligen Dagens Nyheters AB presenterat ett modifierat förslag med utgångspunkt från huvudlösningen, vari Aftonbladet gavs tillfälle att omkring år 1980 välja mellan ett antal olika vägar för produktionen från och med mitten av 1980-talet. Vidare erbjöds Aftonbladet hälften av aktierna i ett samtryckningsbolag, som skulle uppdraga åt Dagens Nyheters AB att legotrycka tidningarna Aftonbladet och Expressen.

Vid årsskiftet 1972/73 stod Aftonbladet inför valet mellan dessa bägge alternativ – SvD-alternativet och DN/AB-alternativet. Båda alternativen var dock tämligen råa skisser som krävde ett omfattande detaljarbete bl. a. på det ekonomiska och juridiska området. Målsättningen för undertecknande av ett principavtal, som av respektive styrelser tidigare satts till utgången av år 1972, förlängdes med ett halvt år, dvs. till den 1 juli 1973.

2.6.5 *Utrednings- och förhandlingsarbetet åren 1973–1974*

I början av år 1973 prövade företagsledningen för Aftonbladet AB Svenska Dagbladets förslag till lösning av produktionssamverkan. Resultatet av denna analys – dvs. en utvärdering av SvD-alternativet contra DN-alternativet – blev att Aftonbladet AB beslöt att söka fullfölja samarbetsplanerna med utgångspunkt från det av Dagens Nyheters AB framlagda principförslaget.

Detta innebar, att för Aftonbladet AB återstod dels fortsatt utrednings- och förhandlingsarbete med Dagens Nyheters AB rörande stereotypning, tryckning och packsalsarbete, dels motsvarande kontakter med Svenska Dagbladet rörande övrig produktion (främst repro- och sätteriarbete) samt förhyrning av lokaler för de aktiviteter, som inte skulle omfattas av samverkan mellan tidningarna.

Mellan Aftonbladet AB och Dagens Nyheters AB inleddes arbetet på att utforma de legala och ekonomiska grunderna för samarbetet. Gemensamt utarbetades skisser för dels en bolagsordning för AB Kvällstidningstryck, dels ett konsortialavtal mellan aktieägarna i detta bolag, dels ett legoavtal mellan AB Kvällstidningstryck och Dagens Nyheters AB.

I *bolagsordningen* angavs bolagets syfte vara att ombesörja stereotypning, tryckning och packsalsarbete samt därtill anknuten verksamhet för tidningarna Expressen och Aftonbladet. Bolagsordningen reglerade dessutom bl. a. aktiekapitalets storlek och fördelning på olika serier, styrelsens sammansättning och beslutförhet samt röstregler vid bolagsstämma.

Syftet var dock, att AB Kvällstidningstryck inte självt skulle svara för den tekniska produktionen. I *konsortialavtalet* mellan bolagets parter angavs, att bolaget när det gällde Aftonbladets och Expressens upplaga i

Stockholm skulle träffa överenskommelse med Dagens Nyheters AB om den tekniska produktionen. Beträffande produktionen på andra orter angavs, att bolaget i förekommande fall skulle träffa överenskommelse med företaget, varom parterna kunde enas. Konsortialavtalet fastställde också parternas likaberättigande i AB Kvällstidningstryck innebärande att vardera parten skulle teckna lika stort antal aktier samt att parterna skulle ha samma rösträtt.

Konsortialavtalet reglerade också principerna för fördelning mellan Aftonbladet och Expressen av de kostnader, som Dagens Nyheters AB skulle komma att debitera bolaget. Samtliga volymrörliga kostnader skulle ersättas i relation till faktisk förbrukning. Fasta särkostnader skulle till fullo belastas utnyttjande part. Av samkostnaderna skulle Expressen betala ett procenttal och Aftonbladet ett annat (lägre) procenttal som minimigaranti till Dagens Nyheters AB. Resterande kostnad skulle av respektive tidning betalas i relation till upplaga och format.

Slutligen upprättades också en skiss till *legoavtal* mellan AB Kvällstidningstryck och Dagens Nyheters AB. Enligt detta avtal förband sig Dagens Nyheters AB att ställa viss specificerad utrustning till AB Kvällstidningstrycks förfogande under specificerade tider på dygnet. Avtalet reglerade också tillvägagångssättet vid nyinvesteringar samt ersättningsprinciper och betalningsvillkor. Legoavtalet redovisade således en modell för kostnadernas beräkning och inte angivna priser för utförda tjänster.

De ovan skisserade dokumenten utgjorde från senvåren 1973 en grund för det förhandlingsarbete, som styrelserna i de båda företagen då inledde. Under detta förhandlingsarbete kunde parterna dock konstatera, att ett antal frågor erbjöd sådana svårigheter, att de endast kunde lösas genom att till delar helt nya förutsättningar prövades. Detta avsåg främst beräkningen av kapitalkostnaderna (olika finansieringskällor samt kalkylprinciper) samt svårigheten att finna en konstruktion som medgav hög grad av likställdhet mellan parterna.

Parterna fick således ännu en gång revidera tidsplanen. Under senare delen av år 1973 förkastades tanken på ett samägt AB Kvällstidningstryck. Parternas förhandlare enades i stället om ett förslag till principöverenskommelse innebärande att ett gemensamt tryckeribolag skulle bildas mellan Dagens Nyheters AB (således inte längre AB Kvällstidningen Expressen) och Aftonbladet AB. Detta bolag skulle äga all kapitalutrustning som skulle komma att beröras av produktionsamverkan. Lokalerna däremot skulle hyras av Dagens Nyheters AB. Delägarskapet från respektive part skulle utgå från det långsiktiga behovet och utnyttjandet av produktionskapaciteten. Parterna enades i förslaget till principöverenskommelse också om uppfattningen, att ett driftbolag borde vara en lämplig form för samarbetet och att gemensamt utreda förutsättningarna för detta. Då detta skulle innebära att företaget även skulle ha egen anställd produktionspersonal förutsattes utredningsarbetet ske i samverkan med de fackliga organisationerna. Samarbetet skulle ta sin början den 1 januari 1978.

Detta förslag till principöverenskommelse behandlades under vintern

1973/1974 inom Aftonbladets styrelse samt Landssekretariatet och LO:s representantskap. Landssekretariatet efterhörde även varje förbunds mening angående förslaget. Efter denna beslutsordning godtog Aftonbladets styrelse förslaget till principöverenskommelse vid sammanträde den 5 mars. Sex dagar senare fattade styrelsen för Dagens Nyheters AB samma beslut.

Sedan Aftonbladet AB i januari 1973 meddelat Svenska Dagbladet, att man beslutat fortsätta samproduktionsplanerna efter DN-alternativet inleddes kontakter med Svenska Dagbladet rörande hyra av lokaler samt samarbetet på repro- och sätteriområdena. Under år 1973 klargjordes, att lokaler för den fortsatta separatverksamheten fanns tillgängliga i SvD-huset. Vidare inleddes det tekniska utredningsarbetet rörande organisationsformer och produktionsmetoder för repro- och sätteriverksamheten. I avvaktan på en lösning rörande produktionen i DN/Expressen-huset har dock inte detta arbete avslutats.

Sedan principöverenskommelsen mellan Aftonbladet AB och Dagens Nyheters AB godtagits av respektive styrelser i mars 1974 har ett gemensamt arbete mellan företagen inletts rörande utformningen av de slutliga avtal, som skall träffas mellan företagen. Representanter för de båda företagens tekniska avdelningar har påbörjat ett detaljstudium av tekniska resurser och investeringsbehov. Kontakter har tagits med typografernas fackliga organisationer. Tillbyggnad av Dagens Nyheters AB:s produktionsanläggningar i Marieberg pågår för närvarande.

2.6.6 *Kritik mot produktionssamverkan*

Som framgått av tidigare redovisning har personalklubbarna vid de tre tidningsföretagen presenterat skriftliga erinringar av skilda slag mot den lösning av produktionssamverkan som föreslagits. Personalklubbarnas åsikter framgår av följande in extenso återgivna uttalanden i frågan:

Dagens Nyheter/Expressen. Typografklubben och Kemigrafklubben

Enligt PM daterat den 3.11.1971 föreslog DN:s och AB:s företagsledningarna sina respektive styrelser att de skulle få i uppdrag att "fullfölja det påbörjade utrednings- och förhandlingsarbetet med den uttalande målsättningen att omkring mitten av 70-talet jämväl producera Aftonbladet i Dagens Nyheters AB:s produktionsanläggningar i Marieberg". Utrednings- och förhandlingsarbetet inleddes med sekretessbelagda samtal på direktörsnivå redan under hösten 1970. Svenska Dagbladet kom med i bilden först vid årsskiftet 71/72.

Eftersom Aftonbladet är en angelägenhet för den samlade fackföreningsrörelsen, vände sig de LO-anslutna på DN, Aftonbladet och Svenska Dagbladet i februari 1972 till representantskapet med en begäran att LO officiellt borde ta ställning till teknisk samverkan. LO tog ställning för utredningen och medlemmarna beslutade att vi skulle delta i och fullfölja utredningen – bl. a. för att få bättre information om den nya tekniken och framtiden. Utredningsarbetet har avslutats. Återstår förhandlingar och beslut. Det är en angelägenhet som direktörerna och bolagsstyrelserna förbehåller sig.

Vid ett extramöte den 10 oktober uttalade medlemmarna:

- att de är emot ett allomfattande driftbolag
- att de är emot ett bolag mellan DN och Aftonbladet som omfattar stereotypin, tryckeriet och packsalen i Marieberg
- att de är emot ett utvecklings- och maskininvesteringsbolag som utvecklas från ett forskningsbolag för att någon gång i början på 80-talet bli ett allomfattande driftbolag
- att en eventuell teknisk samverkan mellan Aftonbladet och Svenska Dagbladet inte är vår uppgift – som DN-anställda – att ta ställning till.

Vi tar ställning mot teknisk samverkan i bolagsform av följande anledningar:

- Makten över den gemensamma produktionsapparaten kommer att ligga hos Bonnier/(Svenska Dagbladet)
- Med tre bolag i DN-huset riskerar vi att den fackliga verksamheten bryts sönder
- Utvecklings- och maskininvesteringsbolaget kan komma att göra sig oberoende av de nuvarande fackliga klubbarna. Det är oklart var förhandlingsrätten skall ligga. Förhandlingsrätten ger en helt annan position än information och tillbörlig/full insyn
- Våra medlemmar i stereotypin, tryckeriet och packsalen blir tvungna att söka anställning i ett nytt bolag med allt det för med sig.

Trots garantier för att inga avskedanden skall tillgripas visar utredningen att följderna kan bli allvarliga för tekniska personalen:

- Personalbehovet kommer enligt utredningsmaterialet att vara 26 personer större än personaltillgången den 31/12 1978. Den differensen kan synas prydlig men samtidigt har det allomfattande driftbolaget avisats av DN:s direktör med hänvisning till kostnaderna för att infria en gemensam "solidarisk sysselsättningsgaranti".
- Det är en dålig trygghetsgaranti personalen i Jönköping får när det talas om att en teknisk samverkan "inte innebär någon nämnvärd reduktion av personalstyrkan".
- Det är ovisst hur de framtida transporterna skall organiseras och vilka följderna blir för distributionspersonalen om Pressbyrån flyttar in i Marieberg.
- Garantier lämnas för att inga avsedanden skall tillgripas. Garantierna gäller dock icke "avskedanden" från yrkesarbete – omplaceringar som i praktiken kan upplevas som sparken.

Trots en framställning till LO:s representantskap och trots ideliga påståtningar under ett drygt halvårslångt utredningsarbete, har det inte lagts fram något alternativ till teknisk samverkan mellan huvudstadstidningarna. Vi noterar därför att det tydligen inte finns något allvarligt intresse hos LO-ledningen och Aftonbladets direktion för någon form av samproduktion med fackförbundspressen eller med A-pressen. Ramarna verkar spikade redan hösten 1970.

Vi finner det fortfarande märkligt och groteskt att Sveriges andra tidning med en upplaga på en halv miljon och en vinst på 12 mkr. 1971 inte kan stå på egna ben. Vi betraktar risken som överhängande att Aftonbladets stämma kommer att drunkna och tona bort i Mariebergs mäktiga presskör.

Vi anser det livsviktigt att fackföreningsrörelsens press står fri, att den för sin produktion inte är beroende av de krafter som har den ekonomiska makten inom tidningsbranschen. Tidningar är så mycket mer än företagsekonomi och maximal vinst. Arbetarrörelsens press ska avslöja maktmissbruk, ta ställning för förtryckta människor och hålla den socialistiska debatten levande.

Men den här utvecklingen är en kapitulation för de mäktiga kapitalägarna i tidningsbranschen. Det är en kapitulation för lönsamhetstänkandet. Maktkoncentrationen inom tidningsvärlden får också följder för yttrandefriheten, för det redaktionella oberoendet. Det är nödvändigt att slå vakt om det fria ordet och motverka monopolisering av tidningsmarknaden.

Dagens Nyheter/Expressen. Grafiska Faktors- och Tjänstemannaklubben

Grafiska Faktors- och Tjänstemannaklubben anser det vara önskvärt att nämnda tidningar även i fortsättningen produceras var för sig.

Produktionssamverkan kan dock för någon av nämnda tidningar vara en nödvändig förutsättning för fortsatt verksamhet och tillväxt.

Det har av företagsledningen framhållits att produktionssamverkan tillåter en raskare teknisk utveckling och tillväxt.

Vi har dock konstaterat att GFT-klubben hitintills inte har erbjudits möjligheter att ingående följa och deltaga i den organisatoriska och tekniska utvecklingen. Vi brukar inte heller vidtalas vid förekommande omplaceringar av personal.

GFT-klubben har också konstaterat att våra medlemmars anställningsförhållanden helt kan förändras vid val av bolagsform, och detta anser vi vara helt oacceptabelt.

Tidningarna som berörs av produktionssamverkan innehar av naturliga skäl mängder av "identiska" befattningar, och detta måste vid en eventuell samproduktion resultera i motsvarande omplaceringar. För våra medlemmar kan detta endast vara acceptabelt när det gäller likvärdiga eller bättre befattningar.

Sedan lång tid har det även varit uppenbart att den tekniska och sociala utvecklingen ställer nya och betydligt större befattningskrav på våra medlemmar, och detta blir mer akut vid en samproduktion.

Endast under förutsättning att påtalade problem och brister helt blir avhjälpna kan en produktionssamverkan för vår del betraktas som acceptabel.

Dagens Nyheter/Expressen. Expressens journalistklubb

Expressens journalistklubb anser att tidningarna i Stockholm helst skall fortsätta driva även sin tekniska produktion som fria, självständiga företag.

Om teknisk samproduktion i någon form är enda sättet att säkerställa utgivningar av vissa tidningar på lång sikt vill klubben först ha ett klart besked om huruvida alternativet med samproduktion Svenska Dagbladet-Aftonbladet är genomförbart.

Om de utredningar som görs på Aftonbladet skulle visa att samproduktion enligt det s. k. huvudalternativet (AB sätts i SvD-huset och trycks i DN-huset) ger de säkraste möjligheterna att på lång sikt trygga AB:s utgivning accepterar Expressens journalistklubb en sådan samproduktion.

Som huvudvillkor för det eventuella framtida samarbetet sätter vi att den redaktionella integriteten besvaras och att garantier ges för en tillräcklig teknisk kapacitet för produktion av de berörda tidningarna.

Arbetsmiljön vid en eventuell samproduktion måste ägnas stor omsorg.

Dagens Nyheter/Expressen. HTF-klubben

DN-Expressens HTF-klubb kan inte ta slutlig ställning till någon form av samproduktion med projektgruppsarbetet som bakgrund. Detta helt i

linje med vårt tidigare ställningstagande inför avlämnandet av projektgruppernas slutrapporter. Vi anser att eventuellt kommande förhandlingar företagsledningarna emellan skall vara helt förutsättningslösa och föreläggas företagsnämnderna i respektive företag. Först inför konkreta alternativ kan ställning tas av HTF-personalen i samproduktionsfrågan.

Dagens Nyheter/Expressen. DN:s journalistklubb, Typografklubben och Kemigrafklubben

”De sju projektgrupperna har nu slutfört utredningarna om förutsättningarna för teknisk samproduktion av Dagens Nyheter, Expressen och Svenska Dagbladet i Marieberg. Utredningarna visar klart att en rad besvärliga problem skulle uppstå vid samproduktion. Personalens representanter har i utredningsgrupperna varnat för en rad svårigheter. Det gäller bland annat sekretessen mellan de skilda redaktionerna. Vidare är det synnerligen oklart hur rekryteringen av personalen fram till en eventuell teknisk samproduktion skall ske. Trots garantier för att inga avskedanden skall tillgripas visar utredningsarbetet att följderna för den tekniska personalen kan bli allvarliga. Även fackliga och förhandlingsmässiga frågor är olösta. Från personalens sida har krav på en god arbetsmiljö ställts. Direktörerna i företagsledningarna har inte varit beredda att lämna de av personalen önskade garantierna.

En av projektgrupperna har med hjälp av en översiktlig kalkyl försökt belysa de ekonomiska fördelarna vid samproduktion enligt det så kallade huvudalternativet – det vill säga att AB sätts i SvD-huset och trycks i DN-huset. Även om underlaget för kalkylen kan ifrågasättas är det uppenbart att samproduktion företagsekonomiskt skulle ge de tre företagen vissa fördelar.

Ett ställningstagande för eller mot teknisk samproduktion av samtliga, stora dagstidningar i Stockholm kan emellertid enligt vår mening inte endast grundas på tekniska och ekonomiska bedömningar. Företagsledningarna har som förutsättning för ett eventuellt tekniskt samgående utlovat redaktionellt oberoende även framdeles för de fyra berörda tidningarna.

Vi tror inte att riskerna är överhängande att de fyra tidningarnas journalistiska oberoende hotas i en första etapp av samproduktionen. Däremot känner vi stark oro för en utveckling på sikt. Utländska erfarenheter av maktkoncentration inom tidningsvärlden skrämmer. Risken är stor att den ekonomiska och tekniska makten i en enda stor dagstidningsfabrik i Marieberg koncentreras i händerna på en enskild ägargrupp. Vi känner stor olust inför risken att hamna i en utveckling, som av samhälleliga skäl är betänklig och varifrån det sedan inte finns någon återvändo.

Av det ovan anförda, principiella skälen anser vi att styrelsen för Dagens Nyheter AB för närvarande inte bör inleda förhandlingar om teknisk samproduktion med Aftonbladet och Svenska Dagbladet.

Från de LO-anslutna fackklubbarnas sida har krav rests att parallella utredningar sker om någon form av teknisk samproduktion mellan Aftonbladet och fackförbundspressen och/eller A-pressen. De tekniska klubbarna noterar att några sådana utredningar inte har presenterats.

Samtliga personalklubbar, som står bakom detta uttalande, anser också att det s. k. SvD-alternativet har avfärdats alltför lättvindigt av AB:s företagsledning. SvD-alternativet innebär att AB och SvD tillsammans till hälften var och på lika villkor äger både SvD-huset och produktionsapparaten. Det skulle innebära att det allttjämt funnes kvar två, stora, fristående arbetsplatser för den tekniska personalen.

Är det så att personalen på AB och SvD har den uppfattningen att en

teknisk samverkan mellan AB och SvD är en nödvändig och bra lösning, så kan vi ha förstäelse för det. Av det ovan anförda framgår det således att vi anser att man först grundligare bör undersöka andra lösningar än trepartssamverkan DN-SvD-AB.”

Svenska Dagbladet. SvD:s Kamratklubb

Svenska Dagbladets Kamratklubb, som representerar den tekniska personalen, har den åsikten att det främst är i svenska arbetarrörelsens intresse att Aftonbladet kan utgivas inom denna rörelsens ram.

Vi har svårt att acceptera Aftonbladets eventuella samröre med Bonnierkoncernen och anser detta såsom ett svek mot våra ideal.

Är det så att Aftonbladet av ekonomiska skäl blir tvunget ingå i samproduktion med den borgerliga pressen, så kan vi av framlagda alternativ acceptera samproduktion med Svenska Dagbladets stiftelse.

Detta alternativ synes oss bättre enär Aftonbladet här skulle komma in på absolut lika villkor såsom halvpartsägare i Svenska Dagbladets fastighet och maskinpark samt här vara sin egen kvällstidning.

Svenska Dagbladet. HTF-klubben, journalistklubben och kamratklubben

SvD:s fackliga klubbar står positiva till teknisk samproduktion, då vi anser detta som en väg att stärka de deltagande företagens ekonomi och därmed även stärka de anställdas trygghet.

Vi anser oss inte nu kunna ta ställning till vilka alternativ för samproduktion – de som framförts i den officiella utredningen eller det s. k. SvD-förslaget – som är fördelaktigast. Därför förstår vi inte hur Aftonbladets företagsledning kan föreslå sin styrelse att fatta ett för tidningens framtid så viktigt beslut utan att ingående ha utrett även det alternativ, som innebär total produktion av Aftonbladet i SvD-huset.

Aftonbladet. Journalistklubben

Den monopolisering av tidningsmarknaden som skulle komma till stånd genom familjen Bonniers kontroll över samtliga dagliga tidningars tryckning i Stockholm utgör en stor risk för yttrandefriheten och skulle betyda ett allvarligt hot mot arbetarrörelsens intressen.

Aftonbladets redaktionella målsättning på opinionsbildningens område är:

”att inom ramen för löntagarnas fackliga intressen och den demokratiska socialismens idéer diskutera aktuella samhällsproblem. Tidningen förordar därvid radikala lösningar i enlighet med traditionerna inom svensk arbetarrörelse.

På nyhetsförmedlingens område eftersträvar Aftonbladet att fördomsfritt och oberoende av olika intressen av publicitet eller tystnad ta upp för läsarna angelägna frågor. Tidningen vill dessutom ge läsekretsen ett legitimt mått av underhållning. Tidningen vill medverka till den mångsidighet i fråga om yttrandefriheten som är väsentlig för demokratin.

Aftonbladet tillhör LO:s medlemmar. Det innebär att tidningen känner samhörighet med de socialdemokratiska folkrörelsernas medlemmar, som utgör kärnan av tidningens läsekrets. Det betyder att vi försöker tillgodose deras intressen genom nyhetsförmedling, journalistik i övrigt och politisk och annan opinionsbildning.”

De avslutade utredningarna om teknisk samproduktion mellan Aftonbladet, Dagens Nyheter/Expressen och Svenska Dagbladet har visat att en teknisk samproduktion enligt de villkor som förutsätts är en helt oantagbar lösning för Aftonbladet. Det är nu klarlagt att Aftonbladet vid

produktion hos Dagens Nyheter AB skulle hamna i ett klart konkurrens-mässigt underläge mot Expressen. Det gäller den redaktionella sekretessen, redaktionens arbetsmöjligheter i stort, chanserna att styra den tekniska utvecklingen samt personalens anställnings- och arbetsförhållanden.

Detta betyder:

1. Det blir svårare för Aftonbladet "att fördomsfritt och oberoende av olika intressen" företräda löntagarnas intressen och den demokratiska socialismens idéer.

2. Det blir i längden omöjligt för Aftonbladet att ge "tidningen en speciell profil bland våra massmedia".

3. Aftonbladet kommer inte att kunna göras till den tidning som LO:s medlemmar är betjänta av.

Förslaget om samproduktion på jämställd basis i ett gemensamt bolag mellan Aftonbladet och Svenska Dagbladet är bara skissartat och behöver fördjupas för att kunna utgöra grund för ett detaljerat ställnings-tagande. Aftonbladets företagsledning har avvisat förslaget om fortsatt utredning av detta alternativ.

Aftonbladets egen utredning fortsätter och bör få slutföra arbetet på att finna en ekonomisk acceptabel lösning för egenproduktion av tidningen på 80-talet. Hittills har utredningen påvisat att tidningen inte har något behov att omedelbart bestämma sig för de nödvändiga investeringar som ska avlösa den nuvarande tekniska utrustningen. Aftonbladet kan därför stanna i Klara åtminstone fram till omkring 1984. Anledningen till att frågan om teknisk samverkan blivit aktuell just nu är inte Aftonbladets akuta behov utan Dagens Nyheter AB:s önskan att få ett kapitaltillskott till en redan planerad investering.

LO:s utredning om en morgontidning pågår än. Frågan om en utgivning av tidningen Arbetet i Stockholm är bl. a. beroende av LO-utredningen. Samtidigt växer arbetarrörelsens krav om en morgontidning i Stockholm.

Det torde vara naturligt för den samlade arbetarrörelsen att göra en helhetsbedömning av pressfrågorna. Dels bör alla möjligheter till samarbete mellan A-press, Aftonbladet, fackförbundspress m. m. tas tillvara, dels bör möjligheter skapas genom pressutredningen för dagstidningarna att klara de investeringar som är förknippade med den nya tekniken.

Mot denna bakgrund avvisar Aftonbladets Journalistklubb företagsledningens förslag om upptagande av förhandlingar mellan Aftonbladet och Dagens Nyheter AB om teknisk samproduktion.

Aftonbladet. Tekniska personalklubben, Litografiska personalklubben, Faktorsklubben och HTF-klubben

Efter de utredningar i samproduktionsfrågan som förekommit har under-tecknande klubbar ej kunnat ta ställning för en samproduktion Aftonbladet-DN/Expressen. Vi anser fortfarande att det borde finnas andra möjligheter för tidningens fortsatta utgivning än att ytterligare förstärka monopolbildningen inom tidningsbranschen.

Vi känner stark oro för Aftonbladets framtid och de anställdas trygghet.

Om tidningsstyrelsen, trots personalens uppfattning, finner samproduktionen Aftonbladet-DN/Expressen som enda alternativ kräver klubbarna:

1. Fullständiga garantier för att inga friställningar uppstår.
2. Att även i fortsättningen ha Aftonbladet som arbetsgivare.
3. Bibehållande av nuvarande arbets- och anställningsförhållanden.

2.7 Sammanfattning

I detta kapitel har redovisats ett antal exempel på faktiskt genomförda samverkansformer i Sverige. Dessutom har förhållandena granskats i ett par fall, där samverkan "teoretiskt" skulle kunna tänkas men inte genomförts.

De fall av samverkan mellan tidningarna som genomförts har skett mot bakgrund av mer eller mindre tvingande *marknadsekonomiska motiv*. Även i de orter där samverkan ännu inte kommit till stånd torde ekonomiska skäl sannolikt tvinga fram någon form av samverkan.

Såväl i Norrköping som i Örebro har andratidningarna en omodern och försliten produktionsapparat, som inom några år måste förnyas. Att helt på egen hand göra detta torde innebära betydande svårigheter både för Folkbladet Östgöten och Örebro-Kuriren.

När det gäller Mellannorrlands Tidnings AB var det för såväl Dagbladet som för Nya Norrland nödvändigt att modernisera produktionsapparaten för att reducera kostnaderna och möta den kvalitetshöjning genom offsettryckning, som den konkurrerande lokalpressen redan genomfört eller beslutat. Särskilt för Dagbladet var de ekonomiska resurserna att förnya den i hög grad omoderna produktionsapparaten på egen hand begränsade. Hotet om en tämligen snar nedläggning var högst reellt, såvida inte förhållandena tämligen snabbt förändrades.

Även den successivt genomförda och allt mer omfattande samverkan på Gotland var betingad av ekonomiska motiv. Den annons-samverkan som Gotlänningen och Gotlands Folkblad införde år 1962 var en följd av en vikande annonsmarknad. Ehuru den samlade upplagan för Gotlänningen och Gotlands Folkblad var större än upplagan för Gotlands Allehanda var denna tidning det naturliga förstavalet för såväl lokal- som riksannonsörerna. Gotlands Folkblads nedslitna produktionsanläggning, som bl. a. inte kunde trycka i färg, kombinerad med de uppenbara samverkansfördelarna även inom produktionen gjorde den samma år påbörjade legoproduktionen naturlig. På en fortsatt ansträngd ekonomisk situation följde en gradvis allt mer ökad samverkan även inom det redaktionella området. Den i huvudsak gemensamma redaktionella produkten från år 1967 var en direkt följd av tvingande ekonomiska skäl.

I Malmö har Skånska Dagbladets upplaga under en mycket lång följd av år varit vikande. Upplagan har sedan början av 1940-talet reducerats med cirka en tredjedel medan upplagorna för såväl Sydsvenska Dagbladet som Arbetet mer än tredubblats. Ett av skälen till denna situation torde vara, att Skånska Dagbladet med undantag från första hälften av 1950-talet endast haft 6-dagarsutgivning. Skånska Dagbladet hade dock inte några ekonomiska möjligheter att på egen hand påbörja 7-dagarsutgivning. I det läget var alternativet till fortsatt 6-dagarsutgivning samverkan med annan part. Motivet för den annons-samverkan genom Sydpolen som inleddes i februari 1974 var detsamma som motivet för anons-samverkan på Gotland. Förstatidningen på en ort dominerar annonsmarknaden i kraft av den större upplagan och att möjligheten att söka utjämna detta läge är en sammanslagning i annons-hänseende av de båda övriga tidningar-

nas samlade upplagor.

Vad gäller produktionssamverkan i Stockholm slutligen är det uppenbart, att i ett läge där Aftonbladet av olika skäl helt måste förnya sin produktionsanläggning samtidigt som Dagens Nyheter/Expressens anläggning har kapacitet att till betydligt lägre nyinvesteringsnivå producera även Aftonbladet produktionssamverkan ger betydande ekonomiska vinster. Exemplet i Stockholm visar dock, att en produktionssamverkan av den omfattning varom här är fråga i sig samtidigt rymmer mycket stora omställningsproblem.

Av den tidigare redovisningen framgår, att det är i huvudsak inom fyra olika områden, där produktionssamverkan medför och har medfört problem. Dessa är trycktiderna, sekretessens vidmakthållande, ägande-frågorna samt personalpolitiska/fackliga problem av skilda slag.

I Örebro har samverkansplanerna mellan Nerikes Allehanda och Örebro-Kuriren ej kunnat realiserats främst av *trycktidsskäl*. Nerikes Allehanda har pressläggning kl. 00.15, och Örebro-Kuriren skulle vid produktionssamverkan ha tvingats till praktiskt manusstopp så tidigt som cirka kl. 21.00, för att tidningen skulle vara sluttryckt innan Nerikes Allehanda skulle påbörja tryckning. Ett så tidigt manusstopp skulle för Örebro-Kuriren medföra att sena sportresultat, referat av lokal kommunalpolitik osv. i stor utsträckning måste utgå. Detta utgör redaktionella områden av stor betydelse för tidningen, och man ansåg att denna lösning var helt orimlig.

Trycktidspöblem av delvis annorlunda slag förelåg på Gotland och har där varit hindrande för en vidare produktionssamverkan mellan samtliga tre tidningar. Under diskussionerna om samtryckning mellan Gotlands Folkblad/Gotlänningen och Gotlands Allehanda framkom, att Gotlands Tidningar skulle behöva vara färdiga i sätteriet strax efter kl. 23.00 vilket av redaktionella nyhetsskäl i regel kunde vara helt tillräckligt. Tidningarna såg dock en risk i att Gotlands Allehanda skulle kunna utnyttja tidsfristen till denna tidnings senare manusstopp för införande av nyheter från de andra tidningarna.

Exemplen ovan visar således att det finns stora svårigheter med trycksamverkan mellan två tidningar med samma utgivningstid och relativt stora upplagor om nuvarande tryckstart- och distributionstider bibehålles.

Sekretessfrågorna behandlades ingående av två projektgrupper under utredningsarbetet i Stockholm. Såväl redaktionell sekretess som annons-sekretess behandlades. Den lösning projektgrupperna fann lämpligast innebar, att för känsliga avdelningar så långt möjligt skilda lokaler skulle eftersträvas, medan gemensamma produktionsutrymmen skulle utrustas med kontaktpunkter för respektive redaktioner och tekniker.

I Malmö trycks både Aftonbladet och Expressen på Arbetets officin. En formell skriftlig överenskommelse träffades när Expressen började tryckas hos Arbetet. "Vattentäta skott", konstruerades vid avdelningar som var känsliga ur sekretessynpunkt. Denna överenskommelse har lojalt följts av samtliga tidningar och sekretessen upplevs inte som något problem av betydelse. Detta dokumenteras även av, att inte något sekretessavtal upprättades när Skånska Dagbladet som fjärde tidning kom

in i Arbetets officin. Mot bakgrund av Arbetets goda erfarenheter vad gällde kvällstidningarna fann man det vara tillräckligt att uttala, att ingendera personal från tidningen onödigtvis skulle uppehålla sig i andra tidningars ombrytnings- och redaktionslokaler.

Ägandefrågorna behandlas i flertalet samverkansfall. I Norrköping är Folkbladet Östgötens ledning principiellt motvillig till samverkan med Norrköping Tidningar, om detta skulle innebära att man inte längre själva äger någon del av produktionsapparaten. Man upplever det vara olustigt att helt utelämnas till en konkurrent. Samtidigt är Norrköpings Tidningars ledning inte beredd dela ägarskapet till sin produktionsanläggning med någon annan part.

I Örebro är förhållandet annorlunda. Nerikes Allehandas ledning kan tänka sig delägarskap med Örebro-Kuriren men konstaterar att detta ändå skulle innebära bibehållen ägarmajoritet. Man ser därför inte några större fördelar för Örebro-Kuriren med en dylik lösning. Örebro-Kurirens ledning delar denna uppfattning och betraktar inte ägandefrågorna som särskilt betydelsefulla.

I exemplet med Mellannorrlands Tidnings AB var ägandefrågorna av mindre betydelse, då både Dagbladet och Nya Norrland ägdes av A-pressen AB samt lokala fackliga och politiska organisationer. Bildandet av ett gemensamt företag gick tämligen smärtfritt.

På Gotland var problemen något större med hänsyn till de skilda politiska ägarintressena. Ägarfrågorna löstes så, att Gotlands Tidningar AB och Gotlandstryck AB nu ägs till 50 procent vardera av respektive moderföretag.

I Stockholm har ägandefrågan spelat stor roll, inte minst i den publicitet produktionsamverksplanerna där erhållit. Bl. a. har från personalhåll uttalats farhågor, att utvecklingen på sikt kommer att leda fram till en monopolisering av tidningsmarknaden. Dagens Nyheter/Expressenkoncernen skulle vid produktionsamverkan kunna otillbörligt dominera över den andra parten, dvs. Aftonbladet. Parterna arbetar dock nu på ett alternativ som innebär, att ett gemensamt bolag bildas mellan Dagens Nyheter AB och Aftonbladet AB, vilket skall äga all produktionsutrustning för stereotypering, tryckning och packsalsarbete samt eventuellt även omfatta anställd produktionspersonal. Delägarskapet skall delas mellan parterna i relation till det långsiktiga behovet och utnyttjandet av produktionskapaciteten.

Personalpolitiska och fackliga problem har aktualiserats främst i Norrköping och Stockholm.

Produktionsamverkan i Norrköping skulle medföra personalbesparingar, och parterna har olika uppfattning om i vilken grad problemen i samband därmed skall delas mellan Norrköpings Tidningar och Folkbladet Östgöten.

I Stockholm har personalen i olika sammanhang framfört kritik mot förslaget till produktionsamverkan. Kritiken är dels av principiell karaktär, mot en ökad monopolisering inom tidningsbranschen, dels av ekonomisk natur, de ekonomiska kalkylerna ger inte tillräckligt övertygande besked om fördelarna med en produktionsamverkan. Samtliga

anställda har visserligen garanterats anställningstrygghet och frågan gäller därför främst vilken sysselsättning, vilka arbetstider osv. som skall gälla för den enskilde typografen efter år 1978.

På Gotland och i Malmö har en facklig fråga av annan karaktär aktualiserats. Det gäller här problemet med upphovsmannarätt till redaktionellt material. Journalisten skriver normalt för en tidning, och extra ersättning skall utgå för att materialet införes i ytterligare en produkt.

Av de exempel på genomförd eller planerad produktions-samverkan som beskrivits i detta kapitel är Gotland och Malmö exempel på lokal samverkan i syfte att stärka konkurrenspositionen. Mellannorrlands Tidnings AB utgör ett exempel på regional teknisk samverkan med konkurrensförstärkande inslag och planerna på en samverkan i Stockholm är i huvudsak motiverad av ekonomiska skäl.

Trots anförda svårigheter finns det uppenbara fördelar med en samverkan mellan tidningsföretag. Den viktiga fördelen är att resurser frigörs genom att tidningarnas framställningskostnader reduceras. Om inte samverkan i de i detta kapitel beskrivna exemplen kommit till stånd skulle flera av tidningarna i dag sannolikt inte ha existerat. Övriga tidningar hade haft en sämre ekonomi än vad som i dag redovisas. De i kapitlet grovt beräknade alternativa produktionskostnaderna skulle ha varit betydligt högre, i något fall i storleksordningen uppemot 20 procent. Den väsentliga slutsatsen blir således att den samverkan som etablerats mellan tidningsföretag på ett antal orter i Sverige bidragit till att förhindra fortsatt tidningsdöd.

3 Regional tidningssamverkan – ett räkneexempel

I föregående kapitel presenterades några exempel på samverkan mellan olika tidningsföretag. Det gällde dels produktionssamverkan mellan tidningar med gemensam utgivningsort, men med skilda politiska uppfattningar, dels samverkan mellan tidningar med gemensam politisk grundinställning men med skilda utgivningsorter.

I detta avsnitt presenteras ett exempel på regional tidningssamverkan dvs. samverkan mellan samtliga tidningar inom regionen oavsett utgivningsort och politisk grundinställning. Exemplet syftar till att belysa effekterna av en teknisk produktionssamverkan. Förutsättningarna för detta *räkneexempel* är därför att tidningarna inom regionen framställs i en gemensam produktionsanläggning.

Som grund för räkneexemplet har valts Södermanlands län, dvs. A-regionerna 05, 06 och 07. Det är ett någorlunda lätt avgränsat område som har flera dagstidningar med skilda utgivningsorter. Inom området utkommer fyra sexdagarstidningar och en fådagartidning.

Räkneexemplet är praktiskt upplagt dvs. det bygger på existerande tidningar och deras produktionsvolym. Investeringar, produktionskapacitet och personalbehov har beräknats med beaktande av de erfarenheter som finns inom branschen. Någon möjlighet att jämföra räkneexemplets utfall mot t. ex. en produktionsstatistik för tidningsbranschen finns dock inte.

Beräkningarna belyser möjligheterna till en produktionssamverkan i Sörmland och redovisar storleken på investeringar och rationaliseringsvinster. Däremot kan räkneexemplet inte direkt överföras till att gälla även andra områden i landet. Det bör dock kunna tjäna som underlag för konkreta diskussioner kring en gemensam produktionsanläggning.

Uppgifter om tidningarnas aktuella ekonomiska situation har hämtats från officiell och inofficiell statistik. Samtliga uppgifter har kontrollerats hos berörda tidningar.

I avsnitt ett redogörs för tidningssituationen i Sörmland. Tidningarnas ägare, upplagor, spridning, ekonomi, produktionsvolym, personal, produktionsmetoder och kalkylerade kapitalkostnader behandlas. Syftet är att ge en så utförlig bakgrund som möjligt till förutsättningarna för en gemensam produktionsanläggning.

Avsnitt två behandlar möjliga tekniska produktionsmetoder vid en tidningsfabrik med alternativa lösningar för inmatnings- och sättningstek-

nik. Dessutom behandlas några andra områden där samverkan av skisserad modell skulle medföra icke obetydliga rationaliseringsvinster.

I det tredje avsnittet presenteras resultatet av utförda beräkningar. Såväl rationaliseringsvinster som omställningskostnader behandlas.

3.1 Tidningar i Sörmland

3.1.1 Ägare, upplagor och spridning

I Sörmland utkommer i dag fyra sexdagarstidningar, Eskilstuna-Kuriren med Strengnäs Tidning, Folket, Katrineholms-Kuriren och Södermanlands Nyheter samt en fådagartidning, Sörmlandsbygden.¹

Eskilstuna-Kuriren med Strengnäs Tidning utges av Eskilstuna-Kurirens Tryckeri AB i Eskilstuna. Tidningen ägs av en stiftelse som bildades år 1940. Den politiska tendensen är liberal. Under första halvåret 1974 var den totala medelnettopplagan 28 207 exemplar. Av denna svarade Strengnäs Tidning för 5 154 exemplar. Eskilstuna-Kuriren utkommer som morgontidning sex dagar i veckan.

Folket utges av Tidningen Folket AB i Eskilstuna. Den utkommer som morgontidning sex dagar i veckan. Tidningens politiska tendens är socialdemokratisk. Den ägs av LO och det socialdemokratiska partiet genom A-pressen AB som innehar mer än 90 % av aktierna. Medelnettopplagan under första halvåret 1974 var 22 529 exemplar.

Katrineholms-Kuriren är en liberal eftermiddagstidning som utkommer sex dagar i veckan i Katrineholm. Den utges av Katrineholms-Kurirens Tryckeri AB. Eskilstuna-Kuriren äger genom sitt dotterbolag Liberalia i Katrineholm AB 54,8 % av aktierna i Katrineholms-Kurirens Tryckeri AB och företagets verkställande direktör 44,3 %. Medelnettopplagan under första halvåret 1974 var 11 771 exemplar.

Södermanlands Nyheter utges av Gustaf Österbergs Tryckeri AB i Nyköping. Den politiska tendensen är centerpartistisk och centerpartiet

¹ Trosa Tidning (1 nr/vecka) som anslöts till TS andra kvartalet 1974 ingår ej i beskrivningen.

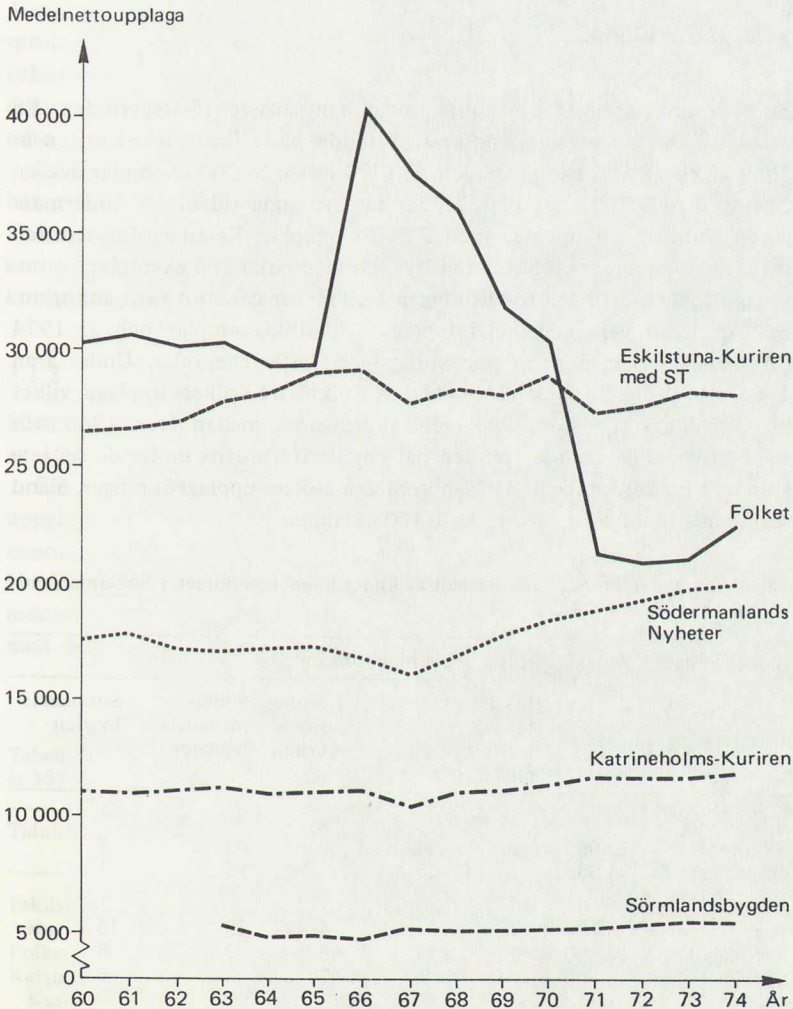
Tabell 3.1 Tidningar i Sörmland.

Utgivnings-ort	Tidning	Startår	Politisk tendens	Periodicitet	Utgivningstid
Eskilstuna	Eskilstuna-Kuriren	1890	liberal	6	morgon
Strängnäs	Strengnäs Tidning	1854	liberal	6	morgon
Eskilstuna	Folket	1905	socialdemokratisk	6	morgon
Katrineholm	Katrineholms-Kuriren	1917	liberal	6	eftermiddag
Flen	Sörmlandsbygden	1926	centerpartistisk	1	eftermiddag
Nyköping	Södermanlands Nyheter	1893	centerpartistisk	6	morgon

äger mer än 90 % av aktierna. Tidningen utges som morgontidning sex dagar i veckan. Medelnettopplagan under första halvåret 1974 var 20 039 exemplar.

Sörmlandsbygden är en centerpartistisk eftermiddagstidning som utkommer en gång i veckan. Den utges av Sörmländska Lantmännens Tidnings- och Tryckeriförening upa i Flen. Samtliga andelar i tidningen ägs av privatpersoner i Sörmland, vilka står centerpartiet nära. Medelnettopplagan första halvåret 1974 var 5 502 exemplar.

I figur 3.1 återges tidningarnas upplageutveckling under perioden 1960–1974. Upplagorna för sörmlandstidningarna har, med undantag för

Figur 3.1 Medelnettopplaga första halvåret 1960–1974 för tidningar utgivna i Sörmland.

Källa: TS-statistik.

Tabell 3.2 Medelnettopplaga första halvåret 1974 för tidningar utgivna i Sörmland.

Tidning	A-region			Övrig spridning	Totalt
	Nyköping (05)	Katrineholm (06)	Eskilstuna (07)		
Eskilstuna-Kuriren med Strengnäs Tidning	300	2 700	23 500	1 700	28 200
<i>E-K</i>	300	2 700	18 600	1 500	23 100
<i>ST</i>	—	—	4 900	200	5 100
Folket	4 400	4 000	12 900	1 200	22 500
Katrineholms-Kuriren	—	11 200	—	600	11 800
Södermanlands Nyheter	17 600	1 100	—	1 300	20 000
Sörmlandsbygden	1 600	2 100	1 600	200	5 500

Källa: TS-boken 1975.

Folket, varit tämligen konstanta under den senaste 15-årsperioden. En mindre ökning kan dock noteras. Sålunda hade Eskilstuna-Kuriren år 1960 cirka 26 500 exemplar och år 1974 cirka 28 200 exemplar dvs. en ökning med 1 700 exemplar. Under motsvarande tid ökade Södermanlands Nyheter sin upplaga med 2 500 exemplar, Katrineholms-Kuriren med 800 exemplar och Sörmlandsbygden med cirka 200 exemplar.¹

Upplageutvecklingen för tidningen Folket har däremot varit anorlunda. År 1960 var medelnettopplagan 30 300 exemplar och år 1974 22 500 exemplar dvs. en minskning med 7 800 exemplar. Under åren 1966–1970 ingick dock Västmanlands Folkblad i Folkets upplaga, vilket bl. a. förklarar de stora upplageförändringarna mellan åren 1966 och 1970. Den nedåtgående trenden har emellertid brutits under de senaste åren och Folket kunde år 1974 notera den största upplageökningen bland sörmlandstidningarna med cirka 1 400 exemplar.

Tabell 3.3 Antal hushåll och hushållstäckning inom kommuner i Södermanlands län första halvåret 1974.

Blockregion	Antal hushåll	Hushållstäckning (procent)				
		Eskilstuna-Kuriren med ST	Folket	Katrineholms-Kuriren	Södermanlands Nyheter	Sörmlandsbygden
<i>A-region 05</i>						
Nyköping	22 900	1	14	—	65	7
Oxelösund	4 900	—	25	—	55	1
<i>A-region 06</i>						
Flen	6 700	39	31	4	13	13
Katrineholm	12 500	0	13	68	2	8
Vingåker	3 600	—	6	67	—	6
<i>A-region 07</i>						
Eskilstuna	34 700	54	32	—	—	3
Strängnäs	8 100	60	20	—	—	6

¹ Uppgifterna för Sörmlandsbygden avser perioden 1963–1974. Några TS-upplageuppgifter från perioden före år 1963 finns ej att tillgå.

Källa: TS-boken 1975.

Sörmlandstidningarnas sammanlagda medelnettopplaga första halvåret 1974 uppgick till cirka 88 000 exemplar. Dessutom hade Stockholms morgontidningar tillsammans 13 400 exemplar i A-regionerna 05, 06 och 07.

Av tidningarna i Sörmland har Folket och Sörmlandsbygden en regional spridning dvs. täcker länets samtliga kommuner (se tabell 3.3). Folket har sin största hushållstäckning i Eskilstuna och Flen med drygt 30 procent. Sörmlandsbygdens spridningsområde är utgivningskommunen Flen med 13 procents hushållstäckning. I övriga kommuner (med undantag för Oxelösund och Eskilstuna) ligger hushållstäckningen på 6–8 procent.

Katrineholms-Kuriren och Södermanlands Nyheter är lokaltidningar i A-region 06 respektive 05. Södermanlands Nyheter har dock en viss spridning även i A-region 06 (Flen med 13 procents hushållstäckning). Eskilstuna-Kurirens upplaga är koncentrerad till A-region 07. Utanför denna region har tidningen spridning av betydelse endast i Flens kommun.

Eskilstuna-Kuriren, Katrineholms-Kuriren och Södermanlands Nyheter har en begränsad spridning och konkurrerar inte direkt med varandra. Folket har däremot en regional spridning och konkurrerar därför med samtliga övriga tidningar. Sörmlandsbygden är en endagarstidning och konkurrerar därför inte med flerdagarstidningarna.

3.1.2 Ekonomi

Sörmlandstidningarnas omsättning och ekonomiska situation kan utläsas av 1973 års årsredovisningar. Uppgifter från dessa återfinns i tabell 3.4.

Eskilstuna-Kurirens Tryckeriaktiebolags totala omsättning år 1973 uppgick till 19 123 tkr. Intäkterna fördelar sig med 9 504 tkr. från annonser, 5 515 tkr. från abonnemang och lösnummer, 3 287 tkr. från bok- och offsettryck samt med 817 tkr. från övriga intäkter. Företaget redovisar år 1973 en nettovinst på 58 kronor efter maskinavskrivningar med 413 tkr. och övriga bokslutsdispositioner med 164 tkr. I resultatet

Tabell 3.4 Sörmlandstidningarnas omsättning, rörelseresultat och produktionsstöd år 1973 (tkr.).

Tidning	Omsättning	Rörelse- resultat ^a	Produktions- bidrag
Eskilstuna- Kuriren med ST	19 123	+ 1 177	0
Folket	11 288	- 1 939	2 500
Katrineholms- Kuriren	7 999	+ 683	0
Södermanlands Nyheter	11 192	+ 697	0
Sörmlandsbygden	524	- 197	200

^a Rörelseresultatet avser resultatet före avskrivningar och bokslutsdispositioner.

ingår även tekniska omläggningskostnader med 600 tkr. varför rörelse-resultatet före avskrivningar och bokslutsdispositioner var cirka + 1 177 tkr.

Omsättningen för Folktryck AB, som år 1973 namnändrades till *Tidningen Folket AB*, uppgick till 11 288 tkr. Bolaget erhöll år 1973 ett statligt produktionsbidrag med 2 500 tkr. Avskrivningarna redovisas till 561 tkr., varför resultatet före avskrivningar och bokslutsdispositioner kan beräknas till cirka -1 939 tkr.

Katrineholms-Kurirens Tryckeriaktiebolags totala omsättning år 1973 uppgick till 7 999 tkr. Intäkterna fördelar sig med 3 142 tkr. från annonser, 2 279 tkr. från abonnemang och lösnummer, 2 277 tkr. från beställningstryck samt 301 tkr. från övriga intäkter. Årets nettovinst 1973 var 23 tkr. Då har avskrivningar på maskiner och fastighet gjorts med 496 tkr. Övriga bokslutsdispositioner uppgick till 164 tkr., varför rörelseresultatet före avskrivningar och bokslutsdispositioner kan beräknas till cirka +683 tkr.

Omsättningen för *Gust. Österbergs Tryckeri AB* år 1973 uppgick till 11 192 tkr. Årets nettovinst blev 8 tkr. efter och 203 tkr. före skatter. Då har fastighetsavskrivningar gjorts med 94 tkr. Övriga bokslutsdispositioner uppgick till 50 tkr. och koncernbidrag har lämnats med 350 tkr., varför rörelseresultatet före avskrivningar och bokslutsdispositioner kan beräknas till cirka +697 tkr.

Sörmländska Lantmännens Tidnings- och Tryckeriförening upa hade år 1973 en omsättning på 524 tkr. Statligt produktionsbidrag erhöles med 200 tkr., samt övriga bidrag med 10 tkr. Efter maskinavskrivningar med 5 tkr. uppgick årets nettovinst till 8 tkr. Före avskrivningar och bidrag kan föreningens resultat beräknas till -197 tkr.

3.1.3 Produktionsvolymen

Sörmlandstidningarnas storlek i form av sidantal och sidformat redovisas i tabell 3.5. Folket och Eskilstuna-Kuriren är volymmässigt ungefär lika

Tabell 3.5 Sörmlandstidningarnas sidantal och sidformat år 1973.

Tidning	Antal sidor per år			Genomsnittligt sidantal per dag i huvudedition	Sidformat spalter x spalt-mm
	Huvud-editionen	Utbytes-sidor	Totalt		
Eskilstuna-Kuriren med ST	7 160	1 510	8 670	23,7	7 x 500
Folket	12 510	2 900	15 410	41,4	5 x 370
Katrineholms-Kuriren	5 030	0	5 030	16,7	7 x 500
Södermanlands Nyheter	5 620	0	5 620	18,6	7 x 510
Sörmlandsbygden	900	0	900	17,3	5 x 385

Källa: TS Annonstaxa och uppgifter från tidningarna.

Tabell 3.6 Sörmlandstidningarnas text- och annonsvolym år 1973 (spalt-meter per år).

Tidning	Annons- volym	Text- volym	Total- volym	Annons- andel i %
Eskilstuna-Kuriren med ST	6 947	23 419	30 366	22,9
Folket	5 458	23 048	28 506	19,2
Katrineholms-Kuriren	3 524	14 095	17 619	20,0
Södermanlands Nyheter	4 999	15 050	20 049	24,9
Sörmlandsbygden	520	1 210	1 730	30,1
Summa	21 448	76 822	98 270	21,8

Källa: Uppgifterna har lämnats av de olika tidningarna.

stora (se även tabell 3.6). Folket har dock betydligt fler utbytessidor varje år. Det genomsnittliga sidantalet per år är 41,4 mot 23,7 för Eskilstuna-Kuriren. Detta sammanhänger med att Folket utges i tabloidformat.

Totalvolymen i Eskilstuna-Kuriren och Folket är nästan lika stor. Däremot uppvisar tidningarna skillnader när det gäller text- respektive annonsvolymen. Folket har exempelvis en mindre andel annonser. Annonsandelen i procent av totalvolymen är 22,9 i Eskilstuna-Kuriren och 19,2 i Folket.

De olika sörmlandstidningarna ingår i skilda samannonskombinationer således ingår Folket tillsammans med 18 andra A-presstidningar i A-presSENS samannons. Sörmlandsbygden har samannonsering med 13 andra centertidningar i CE-SAM-gruppen. Dessa två annonskombinationer är avsedda för samannonsering på riksplanet. Det finns även exempel på regional samannonsering i Sörmland. Sörmlandsgruppens samannonsering omfattar Eskilstuna-Kuriren, Katrineholms-Kuriren och Södermanlands Nyheter. ESKA-gruppens samannonsering består av Eskilstuna-Kuriren och Katrineholms-Kuriren. Dessutom finns en samannonsering mellan Södermanlands Nyheter och Länstidningen i Södertälje.

3.1.4 Personal

Totalt arbetar cirka 460 personer på sörmlandstidningarna som journalister, tjänstemän, grafiska arbetare och arbetsledare. Det gäller både heltids- och deltidstjänster. Omräknat i heltidsanställningar uppgår antalet tjänster till 411 (2 halvtid = 1 heltid).

Antalet anställda journalister på tidningarna är sammanlagt något mindre än antalet anställda inom den tekniska produktionen. Eskilstuna-Kuriren, Katrineholms-Kuriren och Södermanlands Nyheter har fler anställda grafiska arbetare än journalister. På tidningen Folket är förhållandet det motsatta. Detta förklaras bl. a. av att Folket är en regiontidning medan övriga tidningar har en spridning inom ett begränsat område.

Sammanlagt har tidningarna i Sörmland lokalredaktioner på tio orter fördelade på 16 olika lokaler.¹ Det totala antalet anställda på lokalredak-

¹ Flen, Gnesta, Katrineholm, Kungsör, Malmköping, Mariefred, Nyköping, Oxelösund, Strängnäs, Vingåker.

Tabell 3.7 Antalet heltidsanställningar på sörmlandstidningarna år 1974 fördelat på olika personalkategorier.

Tidning	Journaller	Tjänstemän	Grafiska arbetsledare	Grafiska arbetare	Totalt
Eskilstuna-Kuriren med ST	44	43	1	50	138
Folket	51	39	2	47	139
Katrineholms-Kuriren	17	11	1	24	53
Södermanlands Nyheter	22	23	1	31	77
Sörmlandsbygden	2	2	–	–	4
Summa	136	118	5	152	411

Källa: Tidningarnas Arbetsgivareförenings matrikel kompletterad med uppgifter från tidningarna.

tionerna uppgick år 1974 till 63,5 personer. Av dessa arbetade mer än hälften eller 33 personer på någon av tidningen Folkets åtta lokalredaktioner. Det största antalet anställda fanns på lokalkontoren i Strängnäs, Flen och Nyköping (sammanlagt 36 personer).

Ett begränsat samarbete mellan vissa av tidningarna förekommer på det lokala planet. I Flen samarbetar Eskilstuna-Kuriren, Katrineholms-Kuriren och Södermanlands Nyheter om både personal och lokaler. Detsamma sker i Gnesta mellan Eskilstuna-Kuriren och Södermanlands Nyheter.

3.1.5 Produktionsmetoder

I dag framställs de sörmländska tidningarna på egna officiner på respektive utgivningsort. Något mer omfattande tekniskt samarbete mellan

Tabell 3.8 Sörmlandstidningarnas tider för manusstopp, tryckstart samt teknisk framställningsmetod år 1974.

Tidning	Manusstopp	Tryckstart	Teknisk framställningsmetod
Eskilstuna-Kuriren med ST	23.30	00.15	fotosättning och direktlitotryck
Folket – södra upplaga	22.45	00.15	fotosättning och offsettryck
– norra upplaga	23.15	02.00	fotosättning och offsettryck
Katrineholms-Kuriren	11.15	12.30	fotosättning och direktlitotryck
Södermanlands Nyheter	23.50	01.15	högtryck
Sörmlandsbygden	16.00 ^a	11.00 ^b	högtryck

^a Onsdagar.

^b Torsdagar.

tidningarna förekommer inte. Tidningarnas nuvarande produktionstider och tekniska framställningsmetoder framgår av tabell 3.8.

Eskilstuna-Kuriren med Strengnäs Tidning produceras sedan år 1973 med modern teknik dvs. med datorstyrd fotosättning. Tryckningen sker enligt direktlitometoden (litotryckning i en modifierad högtryckspress), som infördes efter det att högtryck med s. k. Nyloprintplattor använts en kort tid men lämnats p. g. a. vissa arbetshygieniska miljöproblem.

Folket har den modernaste produktionsmetoden av tidningarna i Sörmland. Fram till och med manusstadiet är dock systemet helt konventionellt. Därefter tillämpas en textframställningsteknik som i betydande grad överensstämmer med det som skall användas i räkneexemplet om en gemensam produktionsanläggning för samtliga tidningar i Sörmland. Det förtjänar därför en något utförligare beskrivning.

Inkodning sker av all text på magnetbandskassetter i tangentbord av typ Teleekonomi. Kassetternas innehåll "spelas in" i ett datorminne för lagring. Med tre Hendrix bildskärmar kallas texten ut för korrekturläsning/korrigerings och redigering. Den efterföljande fotosättningen sker i två direkt till datorsystemet anslutna Photon Paceseters. Datorsystemet är av typ Wagner-Hendrix-Typlan och innefattar en dator PDP 11 med 28K kärnminne, ett skivminne och diverse kringutrustning.

Ombrytningen försiggår på för kallsatstidningar traditionellt sätt.

I reproavdelningen och tryckeriet finns vanlig offsetutrustning. Offsetpress installerades år 1972. Tryckstart för den södra upplagan är mellan kl. 00.15 och 00.30 efter manusstopp kl. 22.45. För den norra upplagan är tryckstarttiden mellan kl. 02.00 och 02.30. Packsalen är automatiserad med modern utrustning.

Katrineholms-Kuriren införde hösten 1974 modern produktionsteknik genom fotosättning. Tryckförfarandet är direktlitotryckning i högtryckspress. Manusstoppetid är kl. 11.15; tryckstart sker kl. 12.30.

Redaktionell samverkan med *Eskilstuna-Kuriren* har etablerats genom att denna tidning varje dag levererar en färdig radio-tv-sida till *Katrineholms-Kuriren*. En dag i veckan levereras dessutom ytterligare två sidor, dvs. totalt 8 sidor per vecka. Detta motsvarar drygt 8 % av *Katrineholms-Kurirens* sidproduktion.

Södermanlands Nyheter har ännu så länge helt konventionell varmsats- och högtrycksteknik. Dock finns en dator för utslutning och avstavning av text från råremsa. Man har dock beslutat byta teknik och övergå till fotosättning och direktlitotryckning. Manusstoppetid är kl. 23.50; tryckningen startar kl. 01.15.¹

Sörmlandsbygden har ingen egen teknisk officin. Hela den tekniska framställningen sker konventionellt med radgjutning, ombrytning av varmsatsformar, stereotypi och högtryck, hos Evangeliipress AB i Örebro. Manusstoppetid är på onsdag kl. 16.00. Tryckstart är torsdag kl. 11.00.

3.1.6 Kapitalkostnader

Tidningarnas kapitalkostnader framgår av tabell 3.9. Här redovisas dels investeringsvolym och kalkylmässiga kapitalkostnader i nuläget, dels

¹ Södermanlands Nyheter införde fotosättning och direktlitotryck i januari 1975.

Tabell 3.9 Sörmlandstidningarnas investeringsvolym och kapitalkostnader i nuläget och vid fortsatt separatproduktion men med ny teknik (tkr.).

Tidning	Nuläge		Fortsatt separatproduktion med ny teknik	
	Investeringsvolym	Kapitalkostnader	Investeringsvolym	Kapitalkostnader
Eskilstuna-Kuriren med Strengnäs Tidning	2 092	405	2 212	433
Folket	3 439	572	3 439	572
Katrineholms-Kuriren	1 515	205	1 465	313
Södermanlands Nyheter	1 725	233	1 565	337
Totalt	8 771	1 415	8 681	1 655

Källa: NATS tidningstekniska register kompletterad med prisuppgifter från respektive inköpsår.

beräknad investeringsvolym och kalkylmässiga kapitalkostnader när samtliga tidningar vid fortsatt separatproduktion har övergått från traditionell produktionsteknik till fotosättning och direktlitotryckning respektive offsettryckning (Folket).

Som avskrivningstid för äldre maskinell utrustning (blyteknik) har antagits 10 år. För direktlito och fotosättning har använts 5 års avskrivningstid. De årliga avskrivningarna för reprotrusning har beräknats till 15 %, för distributionsanläggningar till 10 % och för offsetpressar till 7 % av anskaffningskostnaden.

Kalkylräntan är 7 % dvs. i stort sett samma räntesats som gäller för lån från pressens lånefond (denna var i januari 1975 7,25 %). Samma kalkylränta har använts för alla företag och i samtliga alternativ.

Av tabellen framgår att investeringsvolymen när samtliga tidningar övergått till ny teknik blir cirka 100 tkr. lägre än investeringsvolymen i nuläget. Den stora skillnaden i investeringsvolym mellan Folket och övriga tidningar beror på att Folket anskaffat en ny offsetpress medan samtliga övriga tidningar antages övergå till direktlito med bibehållande av nuvarande pressar.

3.2 En modell för samverkan

Utgångspunkten i föreliggande räkneexempel över regional tidningssamverkan är en på modern teknik baserad gemensam produktionsanläggning för framställning av samtliga tidningar i Sörmland. Denna har i exemplet placerats i Eskilstuna, där den största produktionsvolymen i dag framställs. I detta avsnitt redovisas produktionsätt och två olika tänkbara alternativ för inmatning och sättning av text. Dessutom behandlas några andra områden utöver produktion inom vilka en samverkan skulle kunna innebära rationaliseringsvinster.

3.2.1 Produktionssamverkan

I modellen framställs Eskilstuna-Kuriren, Folket, Katrineholms-Kuriren, Södermanlands Nyheter och Sörmlandsbygden gemensamt i en produktionsanläggning – en tidningsfabrik. Produktions sättet är fotosättning med datorstyrning. Elektroniska metoder används för inmatning av textmaterial; redaktionell text såväl som annonstext. Tryckningen sker i offset. Modern teknik för sampackning används för såväl de egenproducerade tidningarna som för sampackning med de stockholmstidnings-exemplar som sprids i regionen.

För *sätterisystem och inmatningsteknik* har beräkningar gjorts efter två olika alternativ. Det första alternativet bygger på ett konventionellt system som i huvudsak utnyttjar redan känd och i någon mån tillämpad teknik. Det andra alternativet innebär ett modernare system baserat på en känd och utvecklad teknik, som dock ännu ej tillämpas i praktiken.

Alternativ A kännetecknas främst av att text för redaktionellt material och för annonser i stort sett produceras som i dag dvs. på lokalredaktionerna och på tidningarnas huvudredaktioner. Lokalredaktioner och lokal-kontor förutsätts sända text och annonser till respektive tidnings centralredaktion eller centralkontor per dokumentfaksimil på telefonnätet (senare via det kommande datanät som televerket planerar). Till tidningarnas respektive centralredaktion sänds också featurematerial och annat utifrån kommande material på konventionellt sätt.

All text som produceras vid redaktionerna i Eskilstuna, Flen, Katrineholm och Nyköping för införande i respektive tidning överförs i kodad form via en på varje tidning arrangerad inkodnings- ("perforerings"-) station till magnetbandkassetter. Innehållet i kassetterna överföres sedan, i regel utan bearbetning, via telenätet direkt till tidningsfabrikens datorcentral i Eskilstuna, där lagring sker i ett datorminne. Dubblerad lagring förekommer av säkerhetsskäl.

TT-material inmatas direkt och automatiskt i centraldatorns minne. Materialet kan överblickas på varje centralredaktion genom klarskrivare. Från klarskrivaren kan material väljas ut för användning och bearbetning.

Korrekturläsning, korrigerig och redigering av allt i centraldatorn inmatat textmaterial sker via dataterminaler. På bildskärmar, som ständigt står i förbindelse med centraldatorn, kallas önskad text fram ur minnet och erforderliga ingrepp görs. Med ingrepp avses alla tänkbara åtgärder från enkel korrigerig till fullständig omredigering av text. All text kan visas på bildskärm i utslutat och avstavat skick, dvs. det skick materialet erhåller i tryckt form med jämn högermarginal. Med hjälp av koder anges önskad typografisk utformning. Detta sker antingen vid första inmatningen eller på bildskärmarna i samband med redigeringen.

På bildskärmarna får redaktionerna och annonsavdelningarna uppgift om en artikels/annonstexts omfattning och utrymmesbehov. Med dessa upplysningar som grund skall redaktionen förbereda ombrytningen genom att tämligen noggrant färdigställa textmaterialet, så att i största möjliga omfattning färdiga artiklar kan sättas i produktionsanläggningens fotosätter. När det gäller annonser innebär arbetet vid skärmarna

behandling av text efter beställarens önskemål.

Annonssavdelningens verksamhet sker till övervägande del under dagtid. Sedan texterna till textsidesannonser och eftertextannonser gjorts färdiga vid bildskärmarna, beordras sättning genom en signal till datorn. Sättningen sker i någon av anläggningens fotosättmaskiner vilka är kabelanslutna till datorn.

När redaktionen färdigbehandlat materialet och lokaliserat varje text till rätt sida i tidningen beordras sättning genom datorn. Sättningen sker i fotosättmaskiner och utföres som blocksättning, dvs. med rubriker, ingresser och text i ett steg. Ombrytningen kan sedan ske genom inplacering av text- och annonsblock exempelvis enligt anvisningar per telefon eller med utgångspunkt från skisser sända per dokumentfaksimil.

För bildproduktionen tillämpas traditionella metoder. Bilder levereras sålunda från lokalredaktioner, lokalkontor och utomstående källor till respektive tidnings centralredaktion på samma sätt som i dag. Sedan bildval och bildredigering skett, transmittas bilder – för redaktionella inslag såväl som för annonser – till tidningsfabriken som fotofaksimil (tidigare kallat telefoto). Färgbilder översänds på samma sätt till tidningsfabriken för reproduktionsarbete och överförs därefter till film för infogande i sidnegativ.

Alternativ B kännetecknas av att primärmaterialet i betydligt större utsträckning än i alternativ A inmatas "vid källan" till produktionsanläggningens datorminne. Sålunda har avdelningskontor och lokalredaktioner egna direkta teleförbindelser med centraldatorn via skrivmaskinsterminaler. Material från dessa källor passerar alltså inte tidningarnas centralredaktioner eller centralkontor.

Material, som inkommer till centralredaktionerna utifrån, exempelvis som manus, behandlas som i alternativ A, dvs. inkodas på magnetbandkassetter och sänds till centraldatorn.

Material som framställs på centralredaktionerna produceras i största utsträckning av journalisterna direkt vid bildskärmsterminaler. Dessa är direktanslutna via teleförbindelser till centraldatorn. Bildskärmstekniken möjliggör viss korrigerig och redigering redan i samband med primärbetbet.

TT-material behandlas på samma sätt som i alternativ A, dvs. inmatas direkt i centraldatorn. Klarskrivare finns på tidningarnas centralredaktioner.

Sedan material av olika slag inmatats i centrala datorminnet vidtar korrekturläsning, korrigerig och redigering av texter för redaktionellt material och annonser enligt alternativ A. Detsamma gäller fotosättningen och efterföljande produktionsarbete. Bildproduktionen sker också enligt beskrivningen i alternativ A.

Skillnaden mellan alternativ A och B är främst att i alternativ A det manuella inkodningsarbetet har betydligt större omfattning än i alternativ B. Alternativ B bygger också i större utsträckning på en användning av dataterminaler.

Tryckningen förutsätts ske i offset. Det innebär bl. a. att offsetplåtar måste framställas från sidmontagen. Enligt dagens teknik sker detta via

Tabell 3.10 Beräknade trycktider vid produktionssamverkan i Sörmland.

Tidning	Press 1	Press 2
Södermanlands-Nyheter	00.00–01.00	
Strengnäs Tidning	01.30–01.55	
Eskilstuna-Kuriren	02.10–03.20	
Folket – södra upplagan		00.00–01.00
Folket – norra upplagan		02.00–03.00

ett mellansteg: tagning i reprojamera av sidnegativ, som efter framkallning kopieras på offsetplåt. Den tekniska utvecklingen torde inom en nära framtid göra det möjligt att eliminera mellansteget. I investeringsplanen för en tidningsfabrik i Sörmland har dock utrustning för sidnegativframställning medtagits. För plåtframställningen har förutsatts automatiserad utrustning.

I produktionsanläggningens presshall installeras två identiska offsetpressar för maximalt fyra sidor (helformat) per tryckverk. Pressarna har en "medelhög" hasighet av cirka 25 000 cylindervarv per timme. Det innebär normalt att cirka 20 000 tidningsexemplar kan framställas per timme. Största antalet pappersbanor är åtta, vilket ger högst 32 sidor. Pressarna har rullställ för halvautomatiskt rullbyte.

Det finns vissa begränsningar i anläggningen. Exempelvis måste samma pappersbredd och cylinderomkrets användas i båda pressarna och för tryckningen av samtliga tidningar. Vidare måste enhetliga regler tillämpas för färgsidornas placering.

Eskilstuna-Kuriren med Strengnäs Tidning, Folket och Södermanlands Nyheter trycks nattetid på de tider som anges i tabell 3.10. På dagtid trycks eftermiddagstidningarna Katrineholms-Kuriren och Sörmlandsbygden på endera av pressarna. Sörmlandsbygden trycks en dag per vecka.

Fördelningen på de två pressarna och de angivna tryckstarttiderna innebär att manusstopptiderna blir desamma för Södermanlands Nyheter och Folkets södra upplaga samt för Eskilstuna-Kuriren och Folkets utbytessidor till den norra upplagan.

Det förutsätts att tidningarna har datorbaserade system för abonnemang och lösnnummerleveranser. Den tekniska utrustningen i packsalen – bestående av stackers, transportörer, sampackningsmaskiner, buntmaskiner – är anpassad för styrning med hållremsa eller magnetband. I samdistribution deltagande tidningar från andra produktionsorter, bl. a. stockholmstidningar, ingår i systemet. Sampackning av tidningar för varje enskilt utbärningsdistrikt respektive försäljningsställe utförs med ett minimum av personalinsats.

Samdistribution i Sörmland, vad gäller både regionaltransporter och utbärning, är i dag fullt utbyggd i Pressens Samdistribution AB:s regi. I samdistributionen deltar även Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet.

Distributionen från Eskilstuna av samtliga tidningar innebär att de sammanlagda billinjesträckorna ökar från nuvarande 1 466 km/dag till 1 773 km/dag (se bilaga 5). Den första tidningsbilen från Eskilstuna (till

Nyköping) måste avgå kl. 01.15 för att utbärningen i södra Sörmland skall klaras.

3.2.2 *Andra områden för samverkan*

Med utgångspunkt från en gemensam produktionsanläggning är det naturligt att tänka sig ett vidgat samarbete som omfattar även andra områden än produktion. Sålunda är en samordning av flera *administrativa rutiner* möjlig.

Abonnemangsregistrering, betalningsavisering och inkassorutiner är exempel på möjliga områden för samverkan. Ett gemensamt administrativt system kan byggas upp kring en central dator i Eskilstuna. Till denna enhet kan anslutas terminaler i Nyköping, Katrineholm, Strängnäs, Oxelösund och Flen. Systemet kan utformas så att allt abonnemangsmaterial blir lätt tillgängligt för respektive tidningar och att sekretessen uppehålls.

De i produktionssamarbetet ingående tidningarna förutsätts använda samma typ av annonsorderblankett. Detta skapar goda förutsättningar för samordning när det gäller annonsfakturering och annonsstatistik. Ett enhetligt system innebär inte att tidningarna måste ha samma annonspriser. De enskilda tidningarna har full frihet i sin prissättning på samma sätt som tidigare. Statistiska uppgifter om annonsvärde, annonsvolym etc. måste däremot standardiseras.

Andra lämpliga administrativa samverkansområden är personalregistrering, löneavräkning, skatteavräkning, pensionsavräkning och liknande. Inom dagstidningsbranschen finns redan i dag enhetliga löneavräknings-system. En tillämpning av dessa eller ett nytt system torde vara enkel att genomföra. Tidningarna har anställda ur samma personalgrupper och samma kollektivavtal och pensionsavtal. Alla tidningar har samma uppgiftsskyldighet när det gäller offentlig statistik, uppgifter till myndigheter, organisationer osv.

Bokföring och budgetuppföljning bör kunna ske på ett likartat sätt. För närvarande pågår (jfr. s. 27) ett projektarbete inom TUA som skall leda fram till en enhetlig branschstatistik. Denna nya statistik bör kunna ligga till grund för ett gemensamt bokförings- och budgetuppföljningssystem.

En fullständig *redaktionell samverkan* mellan de olika tidningsredaktionerna är varken önskvärd eller möjlig. Det hindrar emellertid inte att det även på det redaktionella planet finns områden som mycket väl lämpar sig för samverkan.

Sporttabeller är exempel på redaktionellt material som kan framställas i samarbete. Här återger tidningarna i stort sett samma information till sina läsare. I datorn kan alla uppgifter om tabeller lagras. Aktuella sportresultat kan läsas in i datorn som sedan levererar färdiguträknade tabeller.

Radio-tv-program är ett annat exempel på redaktionellt material där tidningarna kan ha gemensamma presentationer. Det kan röra sig om delar av en sida eller en hel sida. Eftersom tidningarna oftast inte själva

producerar radio-tv-program, utan använder byråernas text kan konkurrerensskäl inte sägas förhindra en gemensam användning av materialet.

På samma sätt som när det gäller Mellannorrlands Tidnings AB, där Dagbladet och Nya Norrland gemensamt utnyttjar TT-materialet, kan de samverkande tidningarna i Sörmland enas om en inläsning i dator av TT:s text. Med den spridning som de olika tidningarnas huvudredaktioner har måste klarskrivare dock finnas hos samtliga tidningar. Det står sedan varje tidning fritt att utnyttja materialet efter egna värderingar.

Ett tekniskt produktionsarbete behöver inte innebära lokalsamverkan på lokalredaktionerna i länet. Däremot skulle en lokalsamverkan innebära lägre investeringskostnader för t. ex. telelinjer och klarskrivare. Lokalsamverkan kan ordnas så att varje tidning på en ort har separata redaktionslokaler medan de tekniska utrymmena är gemensamma.

En central framställning av flera tidningar i en gemensam tidningsfabrik kan innebära vissa rationaliseringsvinster när det gäller teknisk annonsframställning och administrativ annonsorderbehandling. Däremot torde en gemensam produktionsanläggning inte innebära att nya eller bättre förutsättningar skapas för annonssamverkan när det gäller försäljning och marknadsföring. En samverkan på detta område bygger på andra faktorer än tekniska eller administrativa annonsrutiner.

Det finns således en mängd områden, förutom det rent produktions-tekniska, där samverkan är möjlig. Några beräkningar av de rationaliseringsvinster som kan utvinnas vid en administrativ och redaktionell samverkan har dock inte gjorts. Investeringskalkylerna i räkneexemplet om en tidningsfabrik i Sörmland bygger uteslutande på produktions-samverkan.

3.3 Gemensam produktionsanläggning

3.3.1 Investeringar och kapitalkostnader

En gemensam produktionsanläggning för tidningsframställning i Sörmland medför investeringar på en rad områden. I föreliggande räkneexempel har endast de produktionstekniska investeringarna beräknats. Det gäller framför allt investeringar i sätteri och tryckeri. Det totala investe-

Tabell 3.11 Den totala investeringsvolymen vid produktions-samverkan enligt alternativ A och B (tkr.).

Investeringsvolym	Produktionssamverkan enligt	
	Alternativ A	Alternativ B
Sätteri	4 671	5 138
Telelinjer	31	36
Repro	1 000	1 000
Tryckeri	5 000	5 000
Packsal	1 000	1 000
Totalt	11 702	12 174

ringsbehovet för tidningsfabriken framgår av tabell 3.11. Här redovisas den sammanlagda investeringsvolymen med hänsyn till de alternativa tekniska lösningar för inmatning och sättereri som beskrevs i föregående avsnitt. En detaljerad specifikation över erforderliga investeringar för produktionssamverkan enligt de båda alternativen redovisas i bilaga 1. Samtliga beräkningar är baserade på den pris- och kostnadsnivå som gällde år 1973.

Den sammanlagda investeringsvolymen för en produktionsanläggning i Sörmland uppgår enligt alternativ A till cirka 11 700 tkr. och enligt alternativ B till cirka 12 175 tkr. Skillnaden mellan de båda alternativen – som nästan helt ligger på sätterisidan – är knappt en halv miljon kronor. Detta kan jämföras med den totala investeringsvolymen för tidningarna vid fortsatt separatproduktion men vid ny teknik som enligt tabell 3.9 (s. 108) uppgick till cirka 8 680 tkr. Investeringsvolymen i nuläget är sammanlagt cirka 8 770 tkr.

Investeringsvolymen i detta räkneexempel för produktionssamarbete blir större än såväl tidningarnas nuvarande investeringsvolym som beräknade investeringsvolymen vid ny teknik men fortsatt separatproduktion. Detta förklaras av att dyrare men samtidigt mindre personalkrävande tekniska system kan utnyttjas vid de större investeringsvolymen som produktionssamverkan ger. Dessutom har anskaffningsvärden, och inte återanskaffningsvärden, redovisats. Om i stället återanskaffningsvärden använts för nuläge och kvarvarande utrustning vid fortsatt separatproduktion men med ny teknik skulle värdena ha varit avsevärt högre.

Används återanskaffningsvärdena för beräkning av investerings- och kapitalkostnader förändras jämförelserna. Det sammanlagda återanskaffningsvärdet för tidningarnas tekniska utrustning beräknas då till omkring 12 900 tkr., dvs. 700–1 200 tkr. högre än investeringarna för produktionssamverkan beroende på vilket alternativ som väljes. Kapitalkostnaderna vid fortsatt separatproduktion med ny teknik blir då omkring 1 000 tkr. högre per år.

Kapitalkostnaderna vid produktionssamverkan redovisas i tabell 3.12 (se även bilaga 2). En jämförelse görs med tidningarnas nuvarande kapitalkostnader och kostnaderna vid fortsatt separatproduktion med ny teknik. Samma ekonomiska livslängder, som redovisades vid beräkningen av de nuvarande kapitalkostnaderna i avsnitt 3.1.6, har använts.

Tabell 3.12 Kapitalkostnaderna vid produktionssamverkan enligt alternativ A och B jämfört med fortsatt separatproduktion med ny teknik (tkr.).

	Produktionssamverkan enligt		Fortsatt separatproduktion med ny teknik
	Alternativ A	Alternativ B	
Avskrivning	1 516	1 611	1 350
Ränta	410	427	305
Totalt	1 926	2 038	1 655

De totala kapitalkostnaderna enligt alternativ A uppgår till 1 926 tkr. och enligt alternativ B till 2 038 tkr. Produktionssamverkan innebär, jämfört med kostnaderna vid fortsatt separatproduktion med ny teknik, en ökad kapitalkostnad med 271 tkr. respektive 383 tkr. beroende på vilket tekniskt alternativ som väljes.

3.3.2 Personal

På tidningarnas tekniska avdelningar finns i dag (1974) sammanlagt 158 heltidsanställningar.¹ Av dessa är 152 grafiska arbetare, 5 grafiska arbetsledare och 1 kontorist. Förhållandena för de olika tidningarna redovisades i tabell 3.7 (s. 106).

Genom kompletterande nyinvesteringar för övergång till ny teknik beräknas personalen kunna reduceras med nio heltidsanställningar. Den sammanlagda tekniska personalstyrkan skulle därefter uppgå till 149 heltidsanställningar.

Vid en fullständig produktionssamverkan sker ytterligare personalreduceringar. I tabell 3.13 redovisas personalplanen vid produktionssamverkan enligt alternativ A respektive alternativ B (se även bilaga 3).

Vid jämförelse mellan personalplanerna för fortsatt separatproduktion med ny teknik och produktionssamverkan, framgår att personalen i alternativ A reduceras med 38 heltidsanställda och i alternativ B med 50 heltidsanställda. Görs en uppdelning i heltids- och deltidstjänster motsvarar personalreduceringen i alternativ A cirka 30 heltids- och 16 deltidstjänster. För alternativ B ger motsvarande uppdelning cirka 38 heltids- och 25 deltidstjänster.

3.3.3 Årskostnadsdifferenser

Uppgifter om varje enskild tidnings budget för den tekniska produktionen har inte funnits tillgängliga. I stället har årskostnadsdifferensen, dvs. skillnaden mellan kostnaderna vid olika alternativ, beräknats för de kostnadslag som förändras kraftigt vid en produktionssamverkan. De kostnadslag som särskilt uppmärksammas är personalkostnader, materialkostnader, transportkostnader, teleöverföringskostnader och kapital-

Tabell 3.13 Personalplan för teknisk personal vid produktionssamverkan enligt alternativ A och B jämfört med fortsatt separatproduktion med ny teknik.

Personalkategori	Antalet heltidsanställda vid		
	Fortsatt separatproduktion med ny teknik	Produktionssamverkan enligt	
		Alternativ A	Alternativ B
Kontorspersonal	1	1	1
Arbetsledning	5	2	2
Grafiska arbetare	143	108	96
Totalt	149	111	99

¹ Häri ingår också deltidstänställd personal. Omräkning har skett till heltidsanställningar.

kostnader. Jämförelse görs för årskostnadsdifferensen vid fortsatt separatproduktion men med ny teknik och produktionssamverkan enligt alternativ A respektive alternativ B.

Personalkostnaderna har beräknats efter Tidningarnas Arbetsgivareför- enings lönestatistik för år 1973. En årslön för heltidsanställda, inklusive lönekostnadspåslag, har upptagits till 50 000 kr. för grafiska arbetare, 61 900 kr. för grafiska arbetsledare och 53 500 kr. för kontorsanställd tjänsteman. För deltidsanställda har beräknats en lön på 50 % av dessa årslöner. Personalplan och personalkostnader finns redovisade i bilagorna 3 och 4.

Materialkostnaderna förändras inte vid en produktionssamverkan efter- som beräkningarna gäller jämförelser med förhållandena vid fortsatt separatproduktion men efter övergång till ny teknik.

Transportkostnaderna förändras vid en produktionssamverkan då samtliga tidningar trycks på en och samma ort, Eskilstuna. I samarbete med Pressens Samdistributions AB, som handhar alla regionaltransporter och all samutbärning i Sörmland, har beräkningar av regionaltransporter och linjesträckningar utförts. Den grundläggande förutsättningen för dessa beräkningar var att utbärningen till abonnenterna skulle kunna ske med bibehållen servicenivå. Transportkostnadernas förändring vid pro- duktionssamverkan finns redovisade i bilaga 5.

Teleöverföringskostnaderna förändras också. Samtliga tidningars hu- vudredaktioner och avdelningskontor måste förbindas med produktions- anläggningen i Eskilstuna via fasta telelinjer. Överföringskostnaderna för de båda alternativen blir olika. I alternativ A erfordras flera fast uppkopplade linjer mellan avdelningskontoren och huvudredaktionerna. I alternativ B kan flera tidningar enas om samma fasta linjer. Beräkningar- na redovisas i bilaga 6.

Kapitalkostnaderna blir beroende på investeringsvolymen vid produktionssamverkan. Årskostnadsdifferensen för kapitalkostnaderna är skill- naden mellan de beräknade kapitalkostnaderna vid produktionssamver- kan (redovisade i avsnitt 3.3.1) och nuvarande kapitalkostnader (redovi- sade i avsnitt 3.1.6).

Fastighetskostnaderna är ytterligare en post som kan tänkas förändras vid produktionssamverkan. Huruvida kostnaderna kommer att minska eller öka är svårt att fastställa utan detaljerade uppgifter om nuvarande hyra osv. Fastighetskostnaderna har därför inte inkluderats vid beräk- ningen av årskostnadsdifferensen.

En översiktlig beräkning har även gjorts av årskostnadsdifferensen mellan nuläge och tidningarnas egna nyinvesteringar för övergång till ny teknik men vid fortsatt separatproduktion. I denna beräkning ingår endast Katrineholms-Kuriren och Södermanlands Nyheter som vid under- sökningstillfället (1973) producerades helt konventionellt i blyteknik/ högtryck. Beräkningarna visade att årskostnaden reduceras med endast 15 tkr. De kostnadsbesparingar som kan göras på personalsidan uppvägs av ökade material- och kapitalkostnader.

Årskostnadsdifferensen mellan fortsatt separatproduktion med ny teknik och produktionssamverkan enligt alternativ A och B redovisas i tabell 3.14.

Tabell 3.14 Årskostnadsdifferensen mellan produktionssamverkan enligt alternativ A och B och fortsatt separatproduktion med ny teknik (tkr.).

Kostnadsslag	Produktionssamverkan enligt	
	Alternativ A	Alternativ B
Personalkostnader	- 1 936	- 2 536
Materialkostnader	0	0
Transportkostnader	+ 103	+ 103
Överföringskostnader	+ 55	+ 15
Kapitalkostnader	+ 271	+ 383
Totalt	- 1 507	- 2 035

Anm. Minustecken innebär lägre kostnader vid produktionssamverkan jämfört med fortsatt separatproduktion med ny teknik.

Sammanställningen i tabell 3.14 visar att den årliga kostnaden vid produktionssamverkan enligt alternativ A reduceras med drygt 1 500 tkr. jämfört med fortsatt separatproduktion med ny teknik. För produktionssamverkan enligt alternativ B blir kostnadsinbesparingen drygt 2 000 tkr. per år.¹

Som framgår av sammanställningen (tabell 3.14) ligger kostnadsredueringen helt på personalsidan. Den årliga besparingen av personalkostnaderna är enligt alternativ A cirka 1 930 tkr. och enligt alternativ B cirka 2 530 tkr. Eventuella personalavvecklingskostnader har inte inkalkylerats i dessa belopp. Problemet med omställningskostnader diskuteras närmare på s. 118. Övriga kostnadsslag uppvisar ökad eller oförändrad kostnadsnivå.

De kostnadsinbesparingar som kan erhållas vid produktionssamverkan är högst betydande. Beräkningarna enligt alternativ A och B avser förhållandet vid starten av en gemensam produktionsanläggning. I tabell 3.15 och tabell 3.16 redovisas kostnadsredueringen per år under den första femårsperioden av produktionssamverkan.

För beräkningen av årskostnadsdifferensens utveckling under de första fem åren av produktionssamverkan har följande antaganden gjorts beträffande kostnadsutvecklingen:

- Personalkostnaderna dvs. löner, lönekostnadspåslag och semesterkostnader ökar med i genomsnitt 12 procent per år.
- Transportkostnaderna ökar kraftigt till följd av höjda olje- och bensinpriser. För femårsperioden antages en genomsnittlig ökning på 15 procent per år.
- Överföringskostnaderna, dvs. kostnaderna för telelinjer, torde i framtiden kunna reduceras med hänsyn till det planerade allmänna datanätet. För den första femårsperioden har dock antagits en kostnadsökning på 5 procent per år.
- För kapitalkostnaderna antages ingen årlig ökning.

Årskostnadsdifferensen från år 1 till år 5 ökar i alternativ A från -1 507 tkr. till -2 527 tkr. och i alternativ B från -2 035 tkr. till -3 407 tkr. De sammanlagda kostnadsredueringarna under fem år blir

¹ I dessa beräkningar ingår inte Sörmlandsbygden, vars tekniska produktionskostnader uppgår till cirka 270 tkr. per år inklusive materialkostnader. Om endast tillkommande kostnader medtages i produktionssamverkansalternativen blir dessa troligen betydligt lägre än 270 tkr.

Tabell 3.15 Årskostnadsdifferensens utveckling under en femårsperiod vid produktionssamverkan enligt alternativ A (tkr.).

Kostnadsslag	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5	Totalt åren 1–5
Personalkostnader	-1 936	-2 168	-2 428	-2 719	-3 045	-12 296
Transportkostnader	+ 103	+ 118	+ 136	+ 157	+ 180	+ 694
Överföringskostnader	+ 55	+ 58	+ 61	+ 64	+ 67	+ 305
Kapitalkostnader	+ 271	+ 271	+ 271	+ 271	+ 271	+ 1 355
Totalt	-1 507	-1 721	-1 960	-2 227	-2 527	- 9 942

Tabell 3.16 Årskostnadsdifferensens utveckling under en femårsperiod vid produktionssamverkan enligt alternativ B (tkr.).

Kostnadsslag	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5	Totalt åren 1–5
Personalkostnader	-2 536	-2 840	-3 180	-3 561	-3 988	-16 105
Transportkostnader	+ 103	+ 118	+ 136	+ 157	+ 180	+ 694
Överföringskostnader	+ 15	+ 16	+ 17	+ 18	+ 18	+ 84
Kapitalkostnader	+ 383	+ 383	+ 383	+ 383	+ 383	+ 1 915
Totalt	-2 035	-2 323	-2 644	-3 003	-3 407	-13 412

cirka 10 mkr respektive 13,4 mkr. Kostnadsbesparingen vid en produktionssamverkan ligger på den reducering av personalkostnaderna som kan göras.

Av tabellerna framgår att årskostnadsdifferensen ökar för varje år enligt båda alternativen. Efter fem års produktionssamverkan uppgår den årliga kostnadsinbesparingen till cirka 2,5 mkr. enligt alternativ A och till cirka 3,4 mkr. enligt alternativ B.

3.3.4 Omställningskostnader

Om en gemensam produktionsanläggning av skisserad modell förverkligas uppstår en rad omställningskostnader vilkas storlek det kan vara svårt att närmare ange, men som i praktiken dock måste beaktas.

De omställningskostnader som i första hand är aktuella gäller utbildningskostnader, personalavvecklingskostnader, igångsättningskostnader och eventuella realisationsförluster på befintlig maskinutrustning.

Utbildningskostnaderna kan uppskattas till omkring 400 tkr. för driften av produktionsanläggningen och 100 tkr. ytterligare för varje deltagande tidning eller tillsammans 800 tkr.

Igångsättningskostnaderna, dvs. kostnaderna för intrimning av maskiner, provproduktion etc. blir naturligtvis störst för den tidning som först

går in i systemet. För tillkommande tidningar kommer igångsättningskostnader att uppstå huvudsakligen på tidningens utgivningsort. Igångsättningskostnaden kan beräknas till omkring 250 tkr. för den första tidningen och därefter 100 tkr. för varje tillkommande tidning eller tillsammans omkring 550 tkr.

Vid en bedömning av *personalavvecklingskostnaderna* måste en rad faktorer beaktas. Hänsyn måste tas till de lagar och förordningar som reglerar anställningstryggheten, till de avtal och överenskommelser som finns inom den grafiska branschen och till enskilda tidningars personalpolitik.

En rimlig kalkyl över personalavvecklingskostnaderna är dock mycket svår att göra. Utan tillgång till uppgifter om personalens ålderssammansättning kan t. ex. inte beräknas i vilken utsträckning personalredueringen kan lösas genom naturlig avgång.

Lagen om anställningsskydd föreskriver uppsägningstider på mellan två och sex månader. En försiktig beräkning visar att lönekostnaderna under uppsägningstiden maximalt skulle kunna uppgå till cirka 1 000 tkr. i alternativ A och till cirka 1 300 tkr. i alternativ B.

Realisationsförluster har normalt inte varit aktuella i tidningsföretags investeringskalkyler. I detta räkneexempel däremot, där flera tidningar med olika åldrar på sin maskinutrustning finns med, kan dock realisationsförluster uppkomma. Maskinutrustning, som i och för sig är i utmärkt kondition, kan behöva avyttras för att den inte passar in i produktionsplanen vid tidningsfabriken. Någon beräkning av eventuella realisationsförlusters storlek har emellertid inte gjorts.

Skapandet av en gemensam produktionsanläggning för tidningsframställning medför således inte obetydliga omställningskostnader. Räkneexemplet över en tidningsfabrik i Sörmland visar emellertid att det på sikt torde finnas möjligheter att uppnå mycket stora rationaliseringsvinster vid en produktionsamverkan, även med beaktande av dessa initialkostnader.

3.4 Sammanfattning

I syfte att konkretisera diskussionen om effekterna av ett fullständigt tekniskt produktionssamarbete har ett räkneexempel över regional tidningssamverkan konstruerats. Som område för ett sådant räkneexempel utvaldes Sörmland, där fyra sexdagarstidningar och en fådagarstidning utkommer.

Inom området utkommer Eskilstuna-Kuriren med Strengnäs Tidning och Folket som morgontidningar i Eskilstuna, Katrineholms-Kuriren som eftermiddagstidning i Katrineholm och Södermanlands Nyheter som morgontidning i Nyköping. Sörmlandsbygden utkommer en gång i veckan i Flen. Samtliga dessa skulle enligt räkneexemplet framställas i en gemensam produktionsanläggning – en tidningsfabrik – belägen i Eskilstuna.

I dag finns endast ett begränsat samarbete mellan några av tidningarna, främst på det tekniska och redaktionella planet. Det finns också ett antal

samannonseringskombinationer.

I räkneexemplet har samarbetet inom det produktionstekniska området satts i centrum. Främst har investeringar och personalbehov och dessas inverkan på tidningarnas årskostnader studerats.

Tidningarnas nuvarande ekonomiska situation har analyserats med hjälp av statistisk av såväl officiellt som inofficiellt slag. Samtliga uppgifter har kontrollerats av berörda tidningsföretag.

En gemensam produktionsanläggning har redovisats efter två alternativ med hänsyn till sättersystem och inmatningsteknik.

Alternativ A innebär att textmaterial och annonser produceras i stort sett som i dag dvs. på lokalredaktionerna och de medverkande tidningarnas huvudredaktioner. Lokalkontoren förutsätts sända text och annonser till respektive tidnings centralredaktion, varifrån materialet överförs i kodad form till magnetbandkassetter som sedan sänds till tidningsfabrikens datorcentral via förhyrda telelinjer.

Alternativ B innebär att primärmaterialet i större utsträckning än i alternativ A inmatas direkt i tidningsfabrikens datorminne. Lokalredaktionerna har egna direkta teleförbindelser med centraldatorn via skrivmaskinsterminaler. Materialet från dessa källor passerar inte primärt centralredaktionen.

De räkneexempel beträffande en teknisk produktionssamverkan som gjorts visar att en gemensam tidningsfabrik i Sörmland skulle medföra en kraftig reducering av tidningarnas tekniska produktionskostnader.

Efter 1973 års kostnadsnivå skulle årsinbesparingen för samtliga tidningar enligt alternativ A uppgå till cirka 1,5 mkr. och enligt alternativ B till cirka 2 mkr. jämfört med fortsatt separatproduktion med ny teknik.

Under en femårsperiod skulle den sammanlagda årsinbesparingen uppgå till storleksordningen 10 mkr. enligt alternativ A och 13 mkr. enligt alternativ B. Hänsyn har då inte tagits till utbildnings- och igångsättningskostnader på drygt 1 mkr., eventuella realisationsförluster samt personalavvecklingskostnader vars storlek inte har beräknats.

Den lösning av regionaltransporterna som redovisas är inte den kostnadsmässigt lägsta. Regionaltransporterna är planerade så att tidningarna skall kunna behålla acceptabla pressläggningstider samtidigt som utbärningen av tidningarna till prenumeranterna inte försämras. Några olikheter i pressläggningstiderna mellan konkurrerande tidningar föreligger inte heller.

De totala investeringarna i produktionssamverkan uppgår enligt alternativ A till cirka 11,7 mkr. och enligt alternativ B till cirka 12,2 mkr. Tidningarnas nuvarande investeringsvolym uppgår till sammanlagt cirka 8,7 mkr. Det sammanlagda återanskaffningsvärdet har beräknats till cirka 13 mkr.

Pressläggningstiderna i räkneexemplet innebär presstart kl. 00.00 för Södermanlands Nyheter och för Folkets södra upplaga. Dessa två tidningar är direkta konkurrenter i den södra delen av Sörmland.

Pressläggningstiden för Eskilstuna-Kuriren blir omkring kl. 02.00 då även tryckning av Folkets norra upplaga startar. Eskilstuna-Kuriren och

Folket får därvid samma pressläggningstider för de områden av Sörmland där de konkurrerar.

Med hänsyn till att pressläggningstiderna ur redaktionell synpunkt är tillräckligt sena, och samtidigt är desamma för konkurrerande tidningar, är pressläggningstiderna inte något hinder för en produktionsamverkan enligt räkneexempels modell.

En central framställning av flera tidningar i en gemensam produktionsanläggning skulle alltså medföra flera väsentliga rationaliseringsvinster. Även på andra områden än det produktionstekniska finns möjligheter till rationaliseringar.

På det administrativa området skulle en central dataenhet med utbyggda terminaler kunna handha abonnemangsregistrering och annonsfakturering. Löneavräkning, personalregistrering och skatteavräkning är andra exempel på administrativa rutiner som mycket väl lämpar sig för samverkan. Bokföring och budgetuppföljning kan också ske efter ett gemensamt system.

Direkt samverkan på redaktionell nivå kan komma till stånd för vissa typer av material. Det gäller exempelvis sporttabeller och radio-tv-program. Ett gemensamt utnyttjande av TT:s nyhetstexter, efter inläsning i dator, kan bli aktuell.

På annonssidan skulle en gemensam tidningsfabrik underlätta både teknisk annonsframställning och administrativ annonsorderbehandling.

Det kan sålunda konstateras att en tidningsfabrik i Sörmland är ett företagsekonomiskt lönsamt projekt. Det finns emellertid också uppenbara svårigheter innan en gemensam produktionsanläggning kan åstadkommas.

För det första måste berörda tidningar motiveras för en samverkan. En rad frågor kan uppstå i detta sammanhang. Fördelningen av kostnader och intäkter, gemensamma manusstopptider och likartad layout är några exempel på problem som måste lösas. Även sekretessfrågorna hör hit.

För det andra måste avvecklingen av tidningarnas nuvarande tekniska utrustning kunna ske på ett tillfredsställande sätt. Sannolikt kommer den maskinutrustning som i dag finns på tidningarna knappast att kunna användas i en eventuell tidningsfabrik. Det kan bli svårigheter att avyttra en begagnad maskinutrustning. Hur skall eventuella realisationsförluster täckas?

Ett tredje problemområde gäller personalfrågorna. De personalreduceringar som kan bli aktuella rör 50–60 personer, främst grafiska yrkesarbetare. De bestämmelser som gäller vid friställningar på arbetsmarknaden liksom företagets personalpolitik måste därvid beaktas. Den naturliga avgången varierar också mellan företagen. Frågan är om de ovan nämnda personalreduceringarna helt kan klaras inom ramen för en naturlig avgång.

Det finns således en rad problem för vilka en lösning måste åstadkommas innan en tidningsfabrik kan förverkligas. Men även om dessa lösningar skulle bli både svåra och kostnadskrävande visar räkneexemplet från den sörmländska tidningsfabriken dagspressens framtida möjligheter till betydande rationaliseringsvinster vid gemensam tidningsproduktion.

4 Nordiska jämförelser

Utvecklingen inom tidningsbranschen har varit likartad i de nordiska länderna. Strukturaliseringen har inneburit ökad tidningskoncentration. Många tidningar har tvingats upphöra med sin utgivning. Längst har denna utveckling gått i Danmark där antalet dagstidningar minskade från 122 år 1945 till 51 år 1974.

De snabba förändringarna under perioden efter 1945 är bakgrunden till statliga stödåtgärder på dagstidningsområdet i Norden. Frågor kring samverkan mellan tidningar uppmärksammas i dag i större utsträckning än tidigare. Hösten 1974 publicerade den norska pressutredningen ett betänkande med titeln "Samarbeid i dagspressen" med olika förslag på samverkansområdet.¹ Vid Grafiska laboratoriet hos Statens Tekniska Forskningscentral i Otnäs, Finland utfördes år 1974 en undersökning om "Tidningarnas nya teknik och investeringar åren 1974-1980".² I denna diskuteras bl. a. möjligheterna till teknisk produktionsamverkan.

I detta kapitel skall samverkan inom tidningsbranschen belysas med två exempel. Det första är ett exempel på annonssamverkan mellan två tidningar i Telemarks fylke i Norge. Det gäller den konservativa Varden och den socialdemokratiska Telemarks Arbeiderblad. Exemplet är intressant bland annat p. g. a. att samverkan äger rum mellan tidningar av olika politisk tendens.

Det andra exemplet avser en tidningsfabrik i Finland. Det är Grafiska laboratoriet i Otnäs som i sin tidigare nämnda undersökning bl. a. gjort beräkningar av vilka möjligheter som finns till rationaliseringsvinster vid tidningsframställning i en gemensam produktionsanläggning.

4.1 Annonssamverkan i Norge

I tidigare avsnitt har diskuterats skilda förutsättningar för samarbete mellan tidningsföretag. Det har gällt olika former av samverkan på det tekniska, administrativa och redaktionella området. I detta avsnitt redogörs för ett exempel på annonssamverkan. Exemplet är hämtat från ett samarbetsprojekt i Skien i Norge. Det är de två stora tidningarna i Telemarks fylke – konservativa Varden och socialdemokratiska Telemarks Arbeiderblad – som sedan januari 1974 bedriver ett samarbete på riksannonsersidan. Detta samarbete – vilket var det första av sitt slag i

¹ NOU 1974:57

² Sanomalehden uusi tekniikka ja investoinnit vuosina 1974-80. Helsinki 1974

Norge – har väckt uppmärksamhet eftersom det bedömts som mycket framgångsrikt. Projektet har tillkommit på initiativ från de båda tidningarna.

Exempel på annonssamverkan mellan tidningar av olika politisk tendens är ganska få i Sverige. På Gotland förekommer annonssamarbete mellan Gotlänningen och Gotlands Folkblad och i Malmö mellan Arbetet och Skånska Dagbladet. Samverkan i Malmö är dock, som framgått av beskrivningen i avsnitt 2.5, relativt begränsad.

I föreliggande avsnitt ges först en beskrivning av tidningsstrukturen i Telemarks fylke. Därefter redovisas dels olika samverkansprojekt före 1974, dels det samarbete om riksannonser som förekommer i dag. Slutligen redogörs kortfattat för framtida samverkansmöjligheter.

4.1.1 Tidningsstrukturen i Telemark

Telemarks fylke är ett expansivt industriområde sydväst om Oslo. De största tidningarna i området är Varden och Telemarks Arbeiderblad båda med Skien som utgivningsort. Skien ligger cirka 20 mil från Oslo. Tidningarna är de enda dagliga regiontidningarna inom området, men det utkommer i fylket ytterligare fem lokala tidningar med varierande utgivningstid och periodicitet. Antalet tidningar är således ganska stort inom ett område som motsvarar en yta ungefär lika stor som Örebro län.

I tabell 4.1 ges en översikt av tidningarna i Telemark. Tre av de borgerliga tidningarna grundades redan under 1800-talet och den senaste grundade tidningen började utkomma år 1927. Telemarks Arbeiderblad startades år 1922 men var liksom många andra tidningar förbjuden under ockupationen. Fem av tidningarna är sex-dagars medan de två tidningarna som har Kragerö som utgivningsort utkommer tre dagar i veckan.

Vad gäller ägandeförhållandena är Varden privatägt medan Telemarks Arbeiderblad har en ägarförening med arbeiderpartiet som ägare.

I tabell 4.2 redovisas telemarkstidningarnas upplagor, sidantal, sidformat och teknik. Av de sju tidningarna är det bara två som har någon

Tabell 4.1 Tidningar i Telemark.

Utgivnings- ort	Tidning	Startår	Politisk tendens	Periodi- citet	Utgiv- ningstid
Porsgrunn	Porsgrunns Dagblad	1913	Det nye folkeparti	6 dagar	kl. 11
Skien	Telemarks Arbeiderblad	1922	Arbeider parti	6 dagar	morgon
Skien	Varden	1874	Konserva- tiv	6 dagar	morgon
Notudden	Telen	1927	Uavhängig höger	6 dagar	kl. 11
Rjukan	Rjukan Arbeiderblad	1923	Arbeider parti	6 dagar	kl. 12.
Kragerö	Kragerö Blad	1844	Höger	3 dagar	kl. 8
Kragerö	Vestmar	1867	Venstre	3 dagar	kl. 6

Tabell 4.2 Telemarkstidningarnas upplagor, sidantal, sidformat och teknik år 1973.

Tidning	Kontrollerad upplaga	Sidantal	Sidformat	Teknisk framställningsmetod
Porsgrunns Dagblad	7 400	24	5x390	fotosättning och offsettryck
Telemarks Arbeiderblad	20 900	19	7x515	fotosättning och offsettryck
Varden	21 200	20	7x490	fotosättning och direktlito
Telen	4 000	6	7x490	fotosättning och direktlito
Rjukan Arbeiderblad	2 300	4	7x515	högtryck
Kragerö Blad	3 100	4	7x522	högtryck
Vestmar	2 600	4	7x520	högtryck

större upplaga. Varden och Telemarks Arbeiderblad dominerar marknaden upplagemässigt. Porsgrunns Dagblad har drygt 7 000 exemplar medan övriga tidningar ligger mellan 2 000 och 4 000 exemplar.

Varden och Telemarks Arbeiderblad är nästan lika stora i upplaga och sidantal. De har båda gått över till fotosättning. Telemarks Arbeiderblad har offsettryckning medan Varden använder högtryckning med direktlito. De har således båda en modern teknisk utrustning.

Som en viktig bakgrund till frågorna om annonsamarbete är tidningarnas hushållsspridning. I tabell 4.3 har gjorts sammanställningar på spridningen i antal exemplar per 100 hushåll i de sex kommunerna i Telemark.

Det framgår av spridningssiffrorna att Telemarks Arbeiderblad och Varden är de enda regiontidningarna medan övriga tidningar har en starkt begränsad lokal spridning. I städerna Skien och Porsgrunn dominerar Telemarks Arbeiderblad och Varden, där den förra har något bättre täckning i Porsgrunn och den senare i Skien. Man kan tillägga att Telemarks Arbeiderblad och Varden inte bara har likartade upplagor utan

Tabell 4.3 Antal hushåll och hushållstäckning för tidningarna i Telemarks fylke år 1973 (ex. per 100 hushåll).

Kommun	Antal hushåll	Porsgrunns Dagblad	Telemarks Arbeiderblad	Varden	Telen	Rjukan Arbeiderblad	Kagerö Blad	Vestmar
Porsgrunn	14 214	49	41	35	0	0	0	0
Skien	19 519	2	41	49	0	0	0	0
Notudden	7 843	0	34	27	50	0	0	0
Rjukan	4 265	0	25	33	0	49	0	0
Kragerö	5 123	0	40	21	0	0	46	41
Vest. Telemark	4 162	0	36	42	0	0	0	0

också har överensstämmande spridningsprofiler. Första- och andratidningsbegreppen är oanvändbara i detta fall. Vad gäller lokaltidningarna har dessa goda täckningssiffror i sina respektive kommuner. Här ligger en del av förklaringen till att man inom ett litet fylke kan ha så många tidningar. Det är endast i begränsad utsträckning de olika tidningarna konkurrerar. Med undantag av Telemarks Arbeiderblad och Varden har tidningarna sina respektive revir.

Telemarks Arbeiderblad och Varden har också konkurrens utifrån. På samma sätt som i Sverige har eftermiddagstidningarna från huvudstaden vunnit en större marknad. Det är Verdens Gang och Dagbladet som i spridningsområdet har en täckning på cirka 10 procent vardera. Av Oslos morgontidningar har Aftenposten fyra procents täckning och Arbeiderbladet två procent. En viss konkurrens på riksannonsmarknaden kan man således tala om för Telemarks Arbeiderblad och Varden. Den bedöms av tidningsutgivarna som inte helt obetydlig.

Ser man på den sammanlagda upplagan för tidningarna i Telemark från år 1960 till år 1973 har den hållit sig på omkring 60 000 exemplar. Tar man hänsyn till befolkningsutvecklingen är detta inte särskilt positivt. Den enda tidning som haft någon framgång är Telemarks Arbeiderblad som ökat med cirka 4 000 exemplar. Vardera har haft en mindre upplageökning medan Porsgrunns Dagblad gått tillbaka.

Det är inte lokal- och regiontidningarna som ökat inom detta område utan Oslos kvällstidningar som nått sin ställning i området under 1960- och 70-talen.

Sammanfattningsvis kan sägas om tidningssituationen i Telemark att två mycket jämnstarka tidningar dominerar marknaden. Telemarks Arbeiderblad och Varden har en likartad spridning och upplaga. De kompletteras dels av ett antal lokala tidningar med begränsad spridning och liten storlek och dels av oslotidningarna. Upplageutvecklingen för region- och lokaltidningarna har med undantag för Telemarks Arbeiderblad varit relativt liten eller rent negativ. Förklaringen till att området trots allt kan ha ett rikt tidningsutbud torde ligga i spridningsstrukturen. De lokala tidningarna har en begränsad spridning men når en täckning som gör dem intressanta som lokala annonsorgan. Vad gäller regiontidningarna kan det konstateras att "andratidningen" haft den större upplageframgången.

Tabell 4.4 Upplageutvecklingen för tidningarna i Telemark åren 1960–1973.

Tidning	1960	1965	1970	1973
Porsgrunns Dagblad	9 000	8 600	8 700	7 400
Telemarks Arbeiderblad	16 200	19 500	20 500	20 900
Varden	20 100	21 800	21 500	21 200
Telen	3 900	4 000	4 000	4 000
Rjukan Arbeiderblad	2 700	2 900	2 900	2 300
Kragerö Blad	3 200	3 000	3 000	3 100
Vestmar	2 700	2 400	2 500	2 600
Totalt	57 800	62 200	63 100	61 500

4.1.2 Samverkansformer före år 1974

En väsentlig bakgrund till den annonssamverkan som existerar mellan regiontidningarna i Telemark är de olika samverkansformer som man prövat före år 1974. Både Telemarks Arbeiderblad och Varden har varit inkopplade på *samannonseringsprojekt* och de har också startat ett gemensamt *samdistributionsföretag*.

Bakgrunden till de olika samannonseringsprojekten har varit en önskan att få flera riksannonser. Tidningsstrukturen i området har varit ogynnsam vad gäller riksannonsermarknaden. För riksannonserna har det varit svårt att nå en tillfredsställande täckning och de har därigenom valt andra kommunikationskanaler. Tidningarna har varken haft tillräcklig upplaga eller tillräckligt god täckning för att vara attraktiva.

Det första initiativet för att öka attraktionskraften hos riksannonserna togs av Telemarks Arbeiderblad som tillsammans med tre andra arbeiderpartitidningar bildade den s.k. *Offsettringen*. Som ett svar på denna bildade Varden och Porsgrunns Dagblad en samannonseringskombination kallad *Telemark-Samkjöringen*. Samverkan ägde således rum dels mellan A-presstidningar och dels mellan borgerliga tidningar.

I Offsettringen slöt sig Telemarks Arbeiderblad samman med Tiden, Sörlandet och Rogalands Avis. Det namn som annonseringskombinationen antog anknöt inte till den gemensamma partibeteckningen utan till det gemensamma tryckförfarandet. Telemarks Arbeiderblad var den största av de fyra tidningarna. Den sammanlagda upplagan uppgick dock år 1972 till nära 50 000 exemplar. Spridningsområdet var mycket stort och omfattade en stor del av sydvästra Norge.

Det framgår av tabell 4.5 att man inom Offsettringen gav en kraftig annonsrabatt i jämförelse med de enskilda tidningarnas ordinarie priser. Fördelningen och marknadsföringen av Offsettringen sköttes av Telemarks Arbeiderblad som också var den tidning som var störst och hade den starkaste ställningen på marknaden. Hur fördelningen av intäkterna beräknades i detalj är ej känt. Men det är självklart att det för samtliga

Tabell 4.5 Offsettringen år 1972: tidningar, upplagor och annonspriser.

Tidningar	Nettoupplaga	Annonsspriser (öre)		Samannonseringspris (öre)	
		Nominellt pris	Mille-millimeterpris ^a	Nominellt pris	Mille-millimeterpris ^a
Telemarks Arbeiderblad	20 500	110	5,37	} 195	} 4,18
Tiden	2 900	80	27,59		
Sörlandet	6 300	105	16,67		
Rogalands Avis	16 900	130	7,69		
Totalt	46 600	425	9,12	195	4,18

^a Pris per 1 000 exemplar av upplagan.

tidningar blev betydande reduktioner i jämförelse med ordinarie annonspriser.

Offsettringen startade år 1970 och blev till en början en framgång kvantitetsmässigt. Annonsererna fick en större upplaga till ett betydligt lägre pris än tidigare. Framför allt innebar det att de minsta tidningarna fick en märkbar ökning av riksannonser.

Det skulle dock snart visa sig att samarbetet var förknippat med flera svårigheter. Framgången förbyttes i stagnation. Det var mycket svårt att finna en lämplig form för fördelningsnyckelns konstruktion. De små tidningarna ansåg sig få ett mycket litet utbyte av den ganska omfattande annonseringen medan de stora menade att de fick dra ett tungt lass till de smås hjälp.

Det allvarligaste felet med Offsettringen var – enligt Telemarks Arbeiderblad – att den i sin konstruktion ej tog hänsyn till annonsörernas krav. Det spridningsområde som de fyra A-presstidningarna kunde erbjuda blev ur annonsörernas synvinkel konstlat. Man fick visserligen en relativt hög upplaga men täckningen var svag.

Vid 1973 års diskussion om fördelningen av annonsintäkterna mellan tidningarna kunde inte överenskommelse nås om fördelningsprinciperna. Beslut fattades då om upphörande av samannonseringserbjudandet i den dåvarande Offsettringens form. Offsettringen har sedan fortsatt utan Telemarks Arbeiderblad men har en mycket blygsam omfattning.

Telemark-Samkjöringen dvs. samarbetet mellan Varden och Porsgrunns Dagblad kom som ett svar på Offsettringen. Varden bedömde det som en risk att Telemarks Arbeiderblad genom Offsettringen skulle komma i ett överläge i förhållande till riksannonsererna. Man startade därför Telemark-Samkjöringen som en motåtgärd.

Telemark-Samkjöringen hade en klar fördel i förhållande till Offsettringen genom att den var koncentrerad till samma region. Men den hade den nackdelen att den kunde erbjuda en betydligt lägre upplaga. Fördelningen av annonsintäkterna på de annonser som gick till Samkjöringen skedde så att Varden fick 70 procent och Porsgrunns Dagblad 30 procent.

Även detta samannonseringspaket hade en viss framgång från början.

Tabell 4.6 Telemark-Samkjöringen år 1972: tidningar, upplagor och annonspriser.

Tidningar	Nettoupplaga	Annonspriser (öre)		Samannonseringspris (öre)	
		Nominellt pris	Mille-millimeterpris ^a	Nominellt pris	Mille-millimeterpris ^a
Varden	20 900	100	4,78	} 160	} 4,98
Porsgrunns Dagblad	7 400	95	12,84		
Totalt	28 300	195	6,89	160	5,65

^a Pris per 1 000 exemplar av upplagan.

Det skulle dock uppstå svårigheter framför allt med fördelningen av annonsintäkterna. Fördelningsnyckeln ändrades vid ett tillfälle så att Porsgrunns Dagblad fick 33 1/3 procent och Varden 66 2/3 procent. Ändå ansåg den mindre tidningen att intäkterna från riksannonseringen blev allt för små.

Vid samma tid som Offsetringen upphörde sades också samarbetet mellan Varden och Porsgrunns Dagblad upp. Det fanns på båda sidor ett missnöje med det ekonomiska utbytet. Man fick visserligen annonser men det ekonomiska utbytet blev alltför litet.

Samannonseringen inom Telemark-Samkjöringen blev till en början inte någon framgång. Däremot uppnåddes goda resultat när det gällde samverkan på distributionssidan. Norge har f.n. i motsats till Sverige, inte någon samdistributionsrabatt. Man har konkurrens inom distributionsområdet liksom på andra områden av tidningsdriften. I Telemark ledde detta under 1960- och början på 1970-talet till att de båda stora tidningarna pressade varandra att starta nya utbäringsområden som ofta blev olönsamma. Man hade också en konkurrens från Aftenposten som framför allt genom löner konkurrerade om tidningsbuden.

I detta läge började man diskutera ett gemensamt distributionsbolag mellan Varden och Telemarks Arbeiderblad. Båda tidningarna hade intresse av att upphöra med budkonkurrensen och få möjligheter att sanera olönsamma linjer. Man hade också behov av att bli effektivare i konkurrensen med Oslotidningarna. En bidragande faktor var även att buden själva ordnade samutbärning utan att tidningarna ekonomiskt fick någon fördel av denna rationalisering.

De båda styrelserna för Varden och Telemarks Arbeiderblad kom överens om att starta ett gemensamt distributionsbolag. Det skedde i februari 1971 och det tog två år för *Telemarks distributions AS* innan hela omläggningen var slutförd. I dag bärs cirka 23 000 exemplar/dag ut i samdistribution och 750 km/dag körs i samtransporter.

Aftenposten har erbjudits att delta i samdistributionen men avböjt. Övriga telemarkstidningar har ej sådana utbärningstider att samdistribution kan bli aktuell.

Distributionsbolaget är hälftenägt och alla kostnader delas lika eftersom upplagorna för närvarande nästan är exakt lika stora. Om upplagorna förändras väsentligt skall pridfördelningen diskuteras.

Den gjorda beskrivningen av samarbetsformerna illustrerar svårigheterna med annonserbudandena som ej är marknadsanpassade. Det uppstod problem inom både Offsetringen och Telemark-Samkjöringen. Anledningarna var flera. Ur annonsörernas synvinkel hade det ena erbjudandet för låg täckning inom de olika spridningsområdena och det andra för låg upplaga. För de deltagande parterna blev rabatterna allt för stora. Det blev en för liten kaka att dela på.

Vad gäller samdistributionen fanns det hos båda parter ett gemensamt intresse att eliminera en kostsam konkurrens och dessutom rationalisera driften. Erfarenheterna från denna lokala samverkan blev mycket goda medan den annons-samverkan som vilade på "ideologisk grund" ej slog väl ut.

4.1.3 Annonssamverkan

De försök som Telemarks Arbeiderblad och Varden gjorde för att förbättra situationen på riksannonsmarknaden slog väsentligen fel. De samannonseringsprojekt som man var för sig startat gav inte tillräckliga intäkter. Det fanns från tidningarnas sida anledning till oro. Främst betingades denna av att riksannonsörerna valde andra medier. Man gick till eftermiddagstidningarna eller startade speciella direktreklamkampanjer. På Telemarks Arbeiderblad och Varden såg man att området fick en allt sämre ställning på riksannonsmarknaden.

Dagspressutgivarna ansåg att de var tvungna att tillgripa andra och radikalare åtgärder för att möta konkurrensen som kom från medier utanför dagspressen. Man var tvungen att på något sätt tillmötesgå de krav på bättre täckning som fanns hos reklambyråerna.

De gynnsamma erfarenheterna från samverkan på distributionsområdet var en av orsakerna till att Telemarks Arbeiderblad och Varden tog upp diskussioner om att utöka samverkan. Grundinställningen var den att konkurrensen framför allt borde ske med de redaktionella produkterna medan man – om detta gav besparingar – kunde rationalisera genom samverkan på andra områden. Hot från andra reklammedier gjorde att man beslutade om samverkan på riksannonsområdet.

Vid årsskiftet 1973/74 startades *Riksannonsfelleskapet Samkjöringen Telemarks Arbeiderblad/Varden*. Från personalens sida ställde man sig genomgående positiv. Detta gällde både redaktion och annonsavdelningar.

Tillsammans fick de båda tidningarna en upplaga på över 40 000 exemplar med en mycket god hushållstäckning i Telemark. Bruttotäckningen var i den största orten, Skien, 90 procent. Man blev på detta sätt ett huvudalternativ för riksannonsörerna och detta gjorde att man ej behövde ge någon större rabatt. De som utnyttjade samkjöringen fick cirka 17 procents rabatt och detta gav ett millemillimeterpris på under 5 öre.

Samannonseringen administreras i det gemensamma Telemark distribution AS. Det avtal som reglerar samannonseringen löper på fem år. Avtalet gäller endast riksannonsörer samt sådana återförsäljarannonser där lokalt firmanamn förekommer.

Tabell 4.7 Riksannonsfelleskapet Samkjöringen Telemarks Arbeiderblad/Varden år 1973: upplagor och annonspriser.

Tidningar	Nettoupplaga	Annonspriser (öre)		Samannonseringspris (öre)	
		Nominellt pris	Millemillimeterpris ^a	Nominellt pris	Millemillimeterpris ^a
Telemarks Arbeiderblad	20 900	120	5,74	} 200	} 4,75
Varden	21 200	120	5,66		
Totalt	42 100	240	5,70	200	4,75

^a Pris per 1 000 exemplar av upplagan.

Intäkter och kostnader fördelas lika mellan de båda tidningarna. Om upplagerelationerna mellan de båda tidningarna skulle förändras väsentligt skall fördelningsnyckeln ändras. Tidningarna skall komma överens om när en sådan reglering bör ske.

I avtalet om samannonsering åtar sig tidningarna att lojalt verka för samannonsering. Detta innebär bl. a. att sådana annonsörer som vänder sig till enbart en tidning skall påverkas att i stället använda samkjöringen. Detta har fått till följd att det knappast finns riksannonser utanför samannonseringens ram.

Rikssamannonseringen i Telemark har blivit mycket positivt mottagen från annonsörer och byråer. Riksannonseringen har också ökat mera än man beräknade och annonsutvecklingen har varit betydligt bättre än i andra jämförbara orter. Några svårigheter i samarbetet har ej förekommit. Alla personalkategorier på tidningarna upplever i stället samverkansformen mycket positivt.

Negativa reaktioner har dock funnits från andra tidningar och tidningsgrupper. Ett så omfattande lokalt samarbete på annonsidan har inte förekommit tidigare. Mer eller mindre klart uttalade protester förekom från början både från A-presstidningar och konservativa tidningar. Varden blev utesluten ur en grupp borgerliga tidningar som samarbetade på det internationella fältet.

Enligt företrädare för de båda tidningarna har dock attityderna förändrats i och med att samannonseringen tycks ha blivit en klar framgång. På flera platser i landet har man visat intresse för projektet och man menar att Telemarks Arbeiderblad och Varden banat vägen för samarbete mellan tidningar av olika politisk tendens.

Sammanfattningsvis kan sägas att det var tre omständigheter som utgjorde grunden för samarbetet i Telemark:

- Nödvändigheten av en ökad riksannonsering i en situation då båda tidningarna upplevde ett hot dels från tidningar med riksspridning, dels från andra reklammedier.
- Likheter i upplaga och täckningsgrad gjorde att de båda tidningarna kunde gå in i ett samarbete utan att någon behövde uppge sin konkurrensposition och att fördelningen av kostnader och intäkter var tämligen enkel.
- De goda erfarenheterna från den lokala samverkan på distributionsområdet och de mindre goda erfarenheter från samverkan med andra partners på annonsområdet.

4.1.4 Framtida samverkansmöjligheter

I dag har Telemarks Arbeiderblad och Varden mycket goda erfarenheter från samverkan på två områden: distribution och riksannonser. Frågan är i vilken utsträckning annonssamarbetet kommer att gälla även andra områden. För de båda tidningsledningarna framstår följande områden som tänkbara för samverkan: (1) lokala annonser, (2) teknisk samverkan och (3) utvidgning av samdistribution till sampackning.

En viktig motivering för samannonseringen på rikssidan var att det fanns ett hot från andra medier. På lokalmarknaden föreligger inte samma förhållande. Inom telemarksområdet annonserar man i båda tidningarna och dessa har inte andra konkurrenter. Tidningarna anser därför att de inte skulle öka annonsvolymen genom att erbjuda lokal samannonsering.

I dag finner man tvärtom att i det jämviktsläge som föreligger kan de båda tidningarnas annonsavdelningar ta ut mera annonser ur marknaden genom konkurrens än genom samverkan. Majoriteten annonsörer i båda tidningarna är således beredda att betala det pris detta kostar.

Det finns inte heller några besparingar att göra på den tekniska sidan av annonsproduktion eftersom tidningarna redan i nuläget samarbetar så att dubbelproduktion av annonser inte förekommer.

Skälen mot en lokal samannonsering är för närvarande endast att det inte skulle innebära några ekonomiska fördelar för tidningarna. Man får i dag de annonser man vill ha utan specialarrangemang. Man är dock fullt beredd på att om förhållandena förändras till ett läge där man skulle få konkurrens från t. ex. annonsblad, skulle man inte tveka att möta denna genom att utvidga annons-samverkan till att gälla även de lokala annonserna.

Båda tidningarna har genomgått en teknisk omvandling utan att diskutera samverkan på detta område. I dagens läge är man dock beredd att analysera förhållandena och anser uppenbarligen att man skall ingå i ett produktionssamarbete när detta kan visa sig lönsamt. Vid nya investeringar är man beredd att diskutera med den konkurrerande parten om det är fördelaktigare att göra en gemensam satsning.

Man tror framför allt att man skulle kunna gemensamt köpa mera avancerad teknisk utrustning för satsproduktionen än vad som vore möjligt för de enskilda tidningarna. På kort sikt skulle man kunna spara kapitalkostnader och på längre sikt även kunna göra rationaliseringsvinster på personalsidan.

Gemensamt tryckeri är för närvarande inte aktuellt eftersom båda tidningarnas pressar kommer att kunna svara mot respektive tidningars behov i åtskilliga år framåt. Skulle man en gång gå samman om en gemensam press skulle det vara omöjligt att införskaffa en med sådan kapacitet att den kunde trycka båda tidningarna samtidigt. Det skulle då bli nödvändigt att bestämma gemensamma manusstopptider och att sedan trycka efter varandra i samma press.

Det väsentliga för tidningarna var att man betraktade besluten om samproduktion enbart som ekonomiska beslut. Geografiska omständigheter gjorde att Varden och Telemarks Arbeiderblad hade större möjligheter till ekonomiskt gynnsam samverkan med varandra än med tidningar av samma politiska färg. Geografin var i detta sammanhang viktigare än politiken.

Man ser det som naturligt att den dag som en eventuell produktionssamverkan inleds skall man också samverka genom sampackning i distributionsledet. Det är dock möjligt att man även dessförinnan kan ta upp denna fråga till diskussion.

Det finns från båda sidorna en positiv inställning till samverkan om en sådan kunde visa sig lönsam. Ett undantag är dock redaktionell samverkan. Man menar att man samarbetar på de andra områdena för att kunna bibehålla den redaktionella självständigheten. Man avvisar redaktionell samverkan och ser den som ett hot mot den frihet som man vill behålla genom de andra samverkansformerna.

På tidningarna anser man att det är med det redaktionella materialet som man i framtiden skall kämpa om abonnenterna. På detta område skulle det – till skillnad från övriga – vara tänkbart med en samverkan med tidningar på samma ideologiska grund.

4.2 Produktionssamverkan i Finland

Vid Statens Tekniska Forskningscentral i Otnäs (Finland) har undersökningen "Tidningarnas nya teknik och investeringar åren 1974–80" färdigställts. Undersökningen har publicerats i en rapport som omfattar 252 sidor (SITRA's publikationer, serie B, nr 16). Rapporten har finansierats av Fonden för Finlands självständighets jubileumsår 1967 och Tidningarnas Förbund. Ledare för undersökningen har varit teknologie doktor Simo Karttunen. I det följande återges en bearbetad översättning av rapportens avsnitt om *samproduktion*.

I de nordiska länderna har man på senare tid i stor utsträckning diskuterat möjligheterna till produktionssamverkan mellan tidningsföretag. Ett av syftena har varit att försöka minska tidningarnas kostnader. Det finns flera exempel på ett sådant samarbete: Dagbladet/Vårt Land/Morgenbladet i Norge, Mellannorrlands Tidnings AB (Nya Norrland/Dagbladet) i Sverige, Oy TTU-Offset AB (Borgåbladet/Uusimaa) i Finland och Aktuelt-gruppens tidningsfabriker i Erritsö och Hilleröd i Danmark.

Av exemplen representerar det norska och det finska en produktionssamverkan mellan självständiga, av varandra oberoende tidningar, medan de svenska och danska exemplen behandlar produktionssamverkan mellan tidningar som tillhör en gemensam tidningsgrupp: A-pressen.

I föreliggande undersökning tillfrågades de finska dagstidningarna om vilket intresse som fanns för ett samarbete med andra tidningar. Frågan besvarades av sammanlagt 72 tidningar. 78 % var positiva till utbildnings-samarbete, 68 % till samköp, 65 % till gemensam användning av produktionsanläggningar, 56 % till projektbetonat planeringssamarbete samt 49 % till fortlöpande planeringssamarbete. Andra tänkbara samverkansformer var distribution, artikeltjänst, maskinservice, fotosamarbete och bildframställning, administrativa rutiner, redaktionell samverkan.

Till övervägande del uppställde tidningarna inte några direkta villkor för samarbete med andra tidningar. Några tidningsföretag var emellertid endast beredda att samarbeta med tidningar av samma partitillhörighet eller med tidning utanför det egna spridningsområdet.

4.2.1 Tidningssamarbetets former

En av undersökningens målsättningar var att söka spegla dagstidningarnas intressen för samarbete. Resultatet visar på stort intresse för tidningssamverkan. En av förutsättningarna är dock att man kan finna lämpliga former för en sådan samverkan. Ett samarbete mellan dagstidningsföretag kan enklast etableras om det kan påvisas att åtgärderna leder till rationaliseringar som innebär ekonomiska fördelar för de deltagande tidningarna. Det medför att samdistribution, olika former av produktionssamverkan, gemensamma inköp och samarbete om planering och utbildning kan anses vara genomförbara samverkansformer.

Samdistribution är den vanligaste formen av samverkan mellan tidningar i Finland. Den har genomförts genom samverkan mellan ett tiotal olika tidningsföretag. De större tidningarna kan ha ett flertal överenskommelser om gemensam utbärning med andra tidningar i olika områden. Den ekonomiska vinsten är uppenbar. Tidningarnas Förbund genomförde under våren 1974 en kampanj för att stimulera till ökad samdistribution. Postverkets svårigheter med tidningsdistribution, speciellt under lördagar, påskyndar också strävandena mot en samdistribution i tidningarnas egen regi.

I dag framställs 94 dagstidningar i Finland vid 76 olika produktionsanläggningar. *Produktionssamarbete* har således praktiserats en längre tid. Samarbetet har till övervägande del organiserats så att en tidning som saknar egen produktionsanläggning tecknat avtal om legoproduktion hos en annan tidning. Det kan omfatta antingen hela framställningsprocessen eller delar av denna. Denna form av produktionssamverkan anses få ökad betydelse under perioden fram till år 1980. Sex tidningar beräknas under denna tid lägga ned sina produktionsanläggningar, helt eller delvis, och legotrycka på annan officin.

En nyare samarbetsform för *produktionssamverkan* håller på att utvecklas genom att tanken på en s. k. tidningsfabrik har aktualiserats. Två eller flera dagstidningar grundar då tillsammans en gemensam produktionsanläggning för centraliserad produktion.

I Finland finns goda erfarenheter av produktionssamverkan i en gemensam anläggning bl. a. vid den av två tidningar ägda tidningsfabriken TTU-Offset i Borgå. Ytterligare en tidningsfabrik, ägd av tre tidningar, är under planering. Om förutsättningarna finns för skapandet av en tidningsfabrik, är det ett av de mest effektiva sätten att begränsa de kraftigt stigande framställningskostnaderna.

Samköp är lönsamma för såväl dagstidningar som varuleverantörer. Det förutsätter dock en viss standardisering av kvalitetskrav, material, format m. m., samt en utvecklad, planerad inköpsverksamhet. Gemensamma inköp av tidningspapper förekommer ej i Finland på sätt som sker i Danmark och Sverige. Däremot torde påtagliga fördelar finnas vid gemensam upphandling av tryckfärg, matriser eller offsetplåtar, reproduktions- och textframställningsmaterial osv. Exempel på fördelaktiga samköp finns bl. a. när det gäller investeringar i tryckpressar och datamaskiner.

Det finns ett stort behov av *planeringssamarbete* inom tidningsbranschen. Enligt en prognos kommer 29 dagstidningar i Finland att investera i egna offsettryckpressar fram till år 1980. En förändrad framställningsprocess medför ökade ekonomiska åtaganden. På mellanstora och mindre tidningar finns sällan tillräcklig sakkunskap för planering av hur dessa förändringar skall kunna genomföras. En stor mängd nya tidningshus kommer att byggas under de närmaste åren. Personalen måste därvid deltaga i byggnadsplaneringen och teknisk utveckling utan tidigare erfarenhet från dessa områden. Trots att tidningsproduktionen ofta skiljer sig åt mellan olika tidningar, är det nästan alltid möjligt att genomföra likartade projekt efter t. ex. en gemensam grundplan. En gemensam grundplanering innebär att planeringskostnaderna kan minskas samtidigt som risken för misslyckande avtar.

4.2.2 *Produktionssamverkan i tidningsfabrik*

Finland har ett av världens tätaste tidningsnät. Där utkommer 94 dagstidningar av flerdagarskaraktär och över 130 lokala fådagarsstidningar. Det finns därför goda förutsättningar för tidningssamarbete i Finland genom olika former av produktionssamverkan. Det innebär att den traditionella synen att varje tidning skall ha en egen produktionsapparat måste överges. Det är främst motiverat av ekonomiska och kapacitetsmässiga skäl.

Kapital- och personalinbesparingarna blir störst om en tidningsfabrik kan byggas då två tidningar står i begrepp att, var för sig, investera i ny teknik. Gemensamma ekonomiska produktionsproblem skapar ofta en vilja till samverkan mellan olika typer av tidningar. Om en av tidningarna befinner sig i en allvarlig konkurrenssituation eller är underlägsen i fråga om upplaga och spridning, kan problem uppstå vid kostnadsfördelningen. Det är viktigt att båda parter vet, att de på ett rättvist sätt får den ekonomiska nytta de förväntar sig av en tidningsfabrik. En förutsättning för produktionssamverkan är att det inte uppstår problem med sammanjämkandet av tidsplaner för manusstopp och trycktider. En fördelaktig form av produktionssamverkan är därför mellan morgon- och kvällstidning, eller då det gäller tidningar av fådagarskaraktär med olika utgivningsdagar. Det utgör dock inte ett absolut krav för att utbytet av produktionssamverkan skall vara ekonomiskt lönsam. Även tidningar med samma utgivningstider kan mycket väl framställas i en gemensam produktionsanläggning.

Vid total produktionssamverkan måste parterna kunna enas om en viss standardisering till följd av anläggningens begränsningar. Exempel på sådan standardisering är format och i viss mån typografi.

Avståndet mellan produktionsanläggning och tidningarnas spridningsområde är av betydelse för produktionssamverkans förutsättningar och resurser. Satellittryckerier, där man trycker tidningar framställda av centralredaktioner långt från tryckorten är exempel på hur man kan lösa problemen med det geografiska avståndet. Satellittryckning är numera möjlig till följd av utvecklingen på teleöverföringens område. Sidfram-

Tabell 4.8 Upplagor, periodicitet och sidantal i räkneexemplet om finsk tidningsfabrik.

Tidning	Upplaga	Periodicitet (dagar)	Genomsnittligt sidantal	Maximalt sidantal
A	14 000	6	14	20
B	6 000	3	8	16
C	11 000	5	10	16
D	7 000	3	8	16
E	4 300	1	4	8
F	9 600	2	4	8
G	2 600	1	4	8
H	6 400	1	4	8
I	2 400	1	4	8

Anm. A–I är exempel på olika typer av tidningar.

ställningen kan därvid ske antingen på tryckorten eller på redaktionsorten. De fördelar man erhåller i form av lägre investeringskostnader, minskade kapitalkostnader och högre effektivitet vid grundandet av en gemensam produktionsanläggning, kan motivera långa distributionsavstånd om produktions- och distributionstiderna så medger.

För att ytterligare belysa fördelarna med produktionssamverkan presenteras här ett exempel på en tidningsfabrik. Det är en teoretisk konstruktion av en produktionsanläggning för fyra flerdagartidningar som utkommer på högst 60 kilometers avstånd från varandra. Dessutom antas att ytterligare fem lokaltidningar med begränsad periodicitet trycks vid anläggningen. Tryckförfarandet är offset. I exemplet behåller två av flerdagartidningarna sina egna text- och bildframställningsanläggningar, de återstående två samt lokaltidningarna flyttar all framställning till fabriken. Redaktionerna förändras inte utan bevaras som de är. I den nybyggda anläggningen placeras endast de tekniska avdelningarna.

De totala investeringarna i en tidningsfabrik, med den produktionsvolym som framgår av tabell 4.9, uppgår till sammanlagt cirka 2,9 mkr. I tidningsfabriken installeras en kombinerad dator/fotosättningsanläggning av måttliga dimensioner (520 tkr.), en enkelbred tryckpress (1 390 tkr.)

Tabell 4.9 Produktionsvolym i räkneexemplet om finsk tidningsfabrik.

Utgivningsdag	Antal tidningar per dag		Medelnettoupplaga per dag		Brutto-upplaga totalt	Sidantal totalt	
	Daglig tidning	Lokal-tidning	Daglig tidning	Lokal-tidning		Års-medel-värde	Maximalt sidantal
Tisdag	4	1	38 000	4 300	49 000	44	76
Onsdag	2	1	25 000	9 600	40 000	28	44
Torsdag	4	2	38 000	9 000	54 000	48	84
Fredag	2	1	25 000	2 400	32 000	28	44
Lördag	4	1	38 000	9 600	54 000	48	76
Söndag	1	–	14 000	–	16 000	14	20

och en anläggning med delvis maskinell packning (170 tkr.). Det innebär en maskininvestering på 2 080 tkr. vilket tillsammans med byggnadskostnaderna på 810 tkr. ger en totalinvestering på 2 890 tkr. Utöver detta skall tidningarna A och C investera i egna text- och bildframställningssystem för sammanlagt 1 040 tkr.

Om var och en av flerdagartidningarna i stället, var för sig, investerade i ny produktionsteknik uppskattas de nödvändiga investeringarna enligt följande:

Tidning	A	2 315 tkr.
Tidning	B	1 735 tkr.
Tidning	C	1 155 tkr.
Tidning	D	1 735 tkr.

Det innebär en totalinvestering för de fyra tidningarna på tillsammans nära 7 m. kr. Denna siffra skall alltså jämföras med investeringarna vid en gemensam produktionsanläggning som beräknas uppgå till 2,9 m. kr.

Om man beräknar text- och bildframställningssystemens amorteringstid till fem år (investeringsbesparing 115 tkr.) tryck- och packningsutrustningens amorteringstid till åtta år (1 060 tkr.) och byggnadens amorteringstid till 15 år (1 500 tkr.), samt en ränta på 10 %, blir kapitalvinsten cirka 420 tkr. per år. Den ekonomiska vinsten blir ännu större om samtliga tidningars text- och bildframställning koncentreras till tidningsfabriken. När tidningarna växer i storlek, kan tryckkapaciteten ökas med två tryckverk och med en extra falsapparat (cirka 695 tkr.). De två minsta tidningarna kan då tryckas samtidigt.

Fördelarna med en gemensam produktionsanläggning är i detta fall uppenbar. De största besparingarna kan göras på personalsidan. Personalbesparingarna har visserligen inte angivits separat men blir avsevärda eftersom driften av en tidningsfabrik icke torde erfordra mer personal än vad som behövs för driften av den största tidningen.

I Finland finns redan ett antal tidningsfabriker. Mycket talar för att ytterligare ett antal gemensamma produktionsanläggningar kommer att byggas under perioden fram till år 1980. I samband med att många tidningar successivt går över till ny teknik kan skapandet av en tidningsfabrik vara ett sätt att lösa tidningsbranschens ekonomiska problem.

4.3 Sammanfattning

I detta kapitel har redovisats två exempel på samverkan mellan tidningsföretag utanför Sverige. Det ena exemplet – annonsamverkan i Telemark – är praktiskt genomfört medan det andra – tidningsfabriken i Finland – är en teoretisk konstruktion som visar möjligheterna till rationaliseringsvinster vid produktionssamverkan.

En grund för resonemang kring olika samverkansformer i Skien var att man önskade gå samman på alla områden där det var ekonomiskt lönsamt, utom på den redaktionella sidan. Det var med det redaktionella

materialet man skulle hävda sin självständighet och i debatt och nyhetsförmedling skapa en egen profil.

På lokalannonssidan fanns ännu inte något hot som gjorde samverkan nödvändig. I dagens läge, då båda tidningarna fick så gott som alla lokalannonser och då man samverkade vid annonsframställningen, fanns det endast små vinster att göra på detta område. I ett läge då det framkom konkurrenter om lokalannonser var man beredd att ta upp diskussioner om samverkan.

På den tekniska sidan var det i fråga om satsframställningen som man kunde se en samverkan inom en närmare framtid. I övrigt var det inte ekonomiskt lönsamt med ett samgående. Den dag ett sådant samarbete skulle bli aktuellt för någon av tidningarna skulle resonemang tas upp.

Den samverkan som för närvarande äger rum mellan Telemarks Arbeiderblad och Varden är uppenbarligen lyckosam. Den innebär en bas för fortsatt samgående. Tidningsledningarna och redaktionerna är överens om denna politik. Man ville ha samverkan för att kunna upprätthålla redaktionell konkurrens genom en differentierad dagspress.

I det finska exemplet redovisas olika förutsättningar för tidningssamarbete i Finland. En modell har konstruerats för hur en tidningsfabrik skulle kunna vara uppbyggd. Den bygger på produktionssamarbete mellan fyra flerdagartidningar och fem fådagartidningar inom ett begränsat område. Resultatet av gjorda beräkningar visar att stora rationaliseringsvinster kan göras genom besparingar av kapital — och personalkostnader. På denna punkt bekräftas således resonemangen från exemplet med en gemensam produktionsanläggning i Sörmland.

Bilaga 1 A Investeringvolym vid produktions- samverkan i Sörmland enligt alternativ A

Utrustning	Antal	Pris per styck (tkr.)	Investe- ring i tkr.
Dokumentfaksimil	30	12,5	375
Bildskärmar	17	23	391
Kontrollenheter till bildskärmar	6	125	750
Magnetbandsinkodare	21	15	315
Magnetbandläsare/sändare	8	10	80
Skrivmaskinsterminaler	4	30	120
Huvuddator	2	500	1 000
Sättningsprogramvara			400
Fotosättmaskiner	3	200	600
Rubrikmaskiner	3	55	165
Radskrivare (90 rad/min)	1	75	75
Fotofax, sändare	2	30	60
Fotofax, mottagare	2	45	90
Monteringsbord, möbler och övrig utrustning			250
Totalt, sätteri			4 671
Telelinjer			31
Totalt, telelinjer			31
Reprokameror	2	100	200
Plåtframkallare	2	50	100
Kameror för bildrepro	2	60	120
Pappersframkallare	2	10	20
Registersystem			20
Färglaboratorium			40
Färgsepareringsutrustning			400
Möbler och diverse utrustning			100
Totalt, repro			1 000
Offsetpress med 8 tryck- verk och halvautoma- tiska rullställ	2	2 500	5 000
Totalt, press			5 000
Kompleta distributions- linjer från varje press	2	500	1 000
Totalt, packsäl			1 000
Summa alternativ A			11 702

Bilaga 1 B Investeringsvolym vid produktions- samverkan i Sörmland enligt alternativ B

Utrustning	Antal	Pris per styck (tkr.)	Investe- ring i tkr.
.* Bildskärmar	46	23	1 058
Kontrollenhet till bildskärmar	6	125	750
Magnetbandsinkodare	10	15	150
Magnetbandläsare/sändare	8	10	80
Skrivmaskinsterminaler till avdelningskontor	17	20	340
Skrivmaskinsterminaler till varje tidning	4	30	120
Huvuddator	2	500	1 000
Sättningsprogramvara			400
Fotosättmaskiner	3	200	600
Rubrikmaskiner	3	55	165
Radskrivare (90 rad/min)	1	75	75
Fotofax, sändare	2	30	60
Fotofax, mottagare	2	45	90
Monteringsbord, möbler och övrig utrustning			250
Totalt, sätteri			5 138
Telelinjer,			36
Totalt, telelinjer			36
Reprokameror	2	100	200
Plåtframkallare	2	50	100
Kameror för bildrepro	2	60	120
Pappersframkallare	2	10	20
Registersystem			20
Färglaboratorium			40
Färgsepareringsutrustning	1		400
Möber och diverse utrustning			100
Totalt, repro			1 000
Offsetpress med 8 tryck- verk och halvautoma- tiska rullställ	2	2 500	5 000
Totalt, press			5 000
Kompleta distributions- linjer från varje press	2	500	1 000
Totalt, packsal			1 000
Summa alternativ B			12 174

Bilaga 2 Kapitalkostnader vid produktions- samverkan i Sörmland enligt alternativ A och B

Avdelning	Investeringsvolym		Ekonomisk livslängd (år)	Avskrivning per år	
	Alter- nativ A	Alter- nativ B		Alter- nativ A	Alter- nativ B
Sätteri	4 671	5 138	5	934	1 028
Telelinjer	31	36	5	6	7
Repro	1 000	1 000	7	143	143
Tryckeri	5 000	5 000	15	333	333
Packsal	1 000	1 000	10	100	100
Totalt	11 702	12 174		1 516	1 611

Kalkylräntan, 7 %, är beräknad på det genomsnittligt kvarstående kapitalbeloppet, vilket ger;

$$\text{alternativ A; } 7 \% \times \frac{11\,702}{2} = 410 \text{ tkr.}$$

$$\text{alternativ B; } 7 \% \times \frac{12\,174}{2} = 427 \text{ tkr.}$$

Bilaga 3 Personalplan vid produktions- samverkan i Sörmland

	Alternativ A		Alternativ B	
	Heltid	Deltid	Heltid	Deltid
I Anställda vid produktionsanläggningen:				
<i>Administration</i>				
Teknisk chef	1	—	1	—
Biträdande teknisk chef	1	—	1	—
Sekreterare	1	—	1	—
<i>Sätteri</i>				
Förmän	3	—	3	—
Datoroperatör	1	—	1	—
Fotosättning	5	—	5	—
Montering, rubrik- och annons-sättning	32	—	32	—
<i>Repro</i>	8	—	8	—
<i>Tryckeri</i>	12	—	12	—
<i>Distribution</i>	3	8	3	8
<i>Underhåll, reserv</i>	3	—	3	—
II Anställda vid respektive tidnings-sätteri och i vissa fall redaktion;				
<i>Eskilstuna-Kuriren</i>				
Perforatörer	3	5	2	2
Kodning/korrektur	5	—	4	—
<i>Folket</i>				
Perforatörer	3	6	2	2
Kodning/korrektur	6	—	5	—
<i>Katrineholms-Kuriren</i>				
Perforatörer	2	3	1	2
Kodning/korrektur	4	—	3	—
<i>Södermanlands Nyheter</i>				
Perforatörer	2	3	1	2
Kodning/korrektur	4	—	3	—
III Summa	99	25	91	16
IV Totalt, heltid cirka	111		99	

Bilaga 4 Personalkostnader vid produktions- samverkan i Sörmland

Personalgrupp	Fortsatt separat- produktion med ny teknik		Alternativ A		Alternativ B	
	Antal	Tkr.	Antal	Tkr.	Antal	Tkr.
Grafiska arbetare (50 000 kr.)	143	7 150	108	5 400	96	4 800
Arbetsledning (61 900 kr.)	5	310	2	124	2	124
Kontorspersonal (53 500 kr.)	1	54	1	54	1	54
Summa	149	7 514	111	5 578	99	4 978

Kostnadsdifferensen mellan fortsatt separatproduktion med ny teknik och produktionssamverkan enligt;

alternativ A $7\,514 - 5\,578 = 1\,936$ tkr.

alternativ B $7\,514 - 4\,978 = 2\,536$ tkr.

Bilaga 5 Transportkostnader, distributionslinjer och ankomsttider vid produktions-samverkan i Sörmland

I samarbete med Pressens Samdistribution AB, som handhar alla regionaltransporter och all samutbärning i Sörmland, har följande distributionsnät skisserats.

Som förutsättningar gäller bl. a. att utbärningen till abonnenterna skall kunna ske med bibehållen servicenivå och att inga presstarttider ligger före kl. 00.00.

Transportkostnaden består ej av ett fast kilometerpris utan skiftar beroende på omfattning och avstånd. Kostnaderna är beräknade efter 1973 års kostnadsnivå. Redovisning sker dels för respektive linjes totalkostnad, dels för tidningarnas andel av denna.

Linjesträckning, totalkostnad och tidningarnas sammanlagda kostnader för regionaltransporter i nuläget.

Linje nr (enligt karta)	Linjesträckning (km/dag)	Totalkostnad (kr/dag)	Tidningarnas kostnader (kr/dag)
1	99	85	30
2	25	40	6
3	226	156	73
4	221	130	88
5	275	346	38
6	30	18	7
7	230	194	42
8	—	—	—
9	—	—	—
10	230	252	30
11	—	—	—
12+13	130	109	40
Totalt	1 466	1 330	354

Summa årskostnad 302 utgivningsdagar x 354 kr. = cirka 107 tkr.

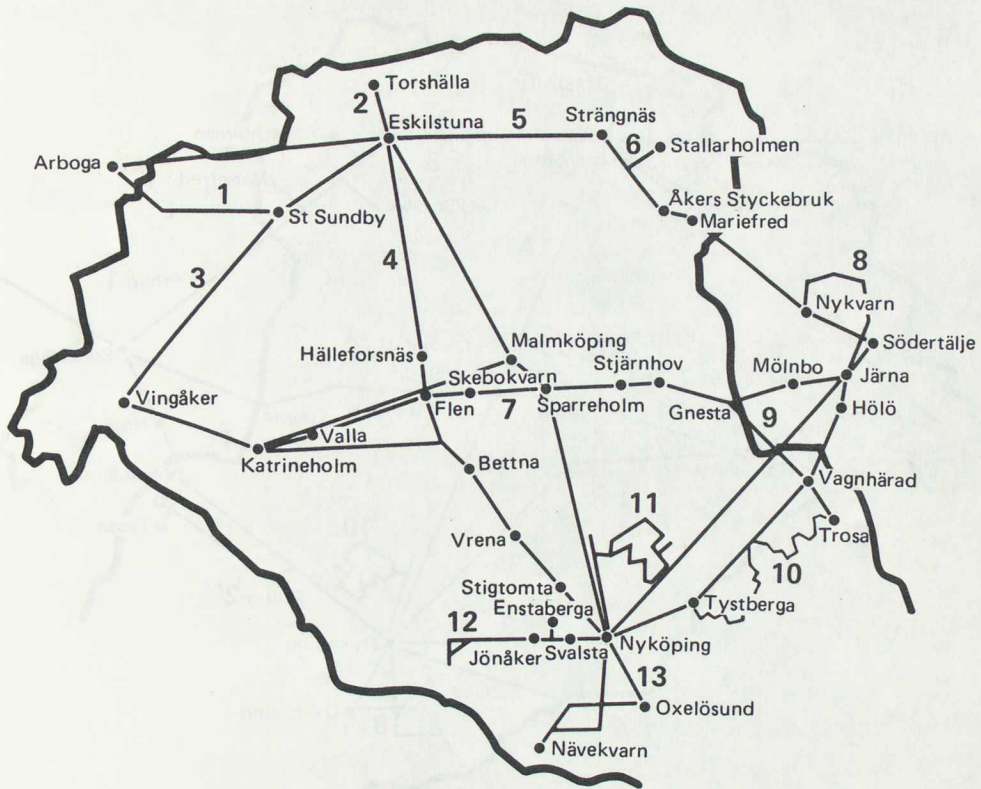
Linjesträckning, totalkostnad och tidningarnas sammanlagda kostnader för regionaltransporter vid produktionssamverkan.

Linje nr (enligt karta)	Linjesträckning (km/dag)	Totalkostnad (kr/dag)	Tidningarnas kostnader (kr/dag)
1 A	221	276	107
1 B	180	162	162
2	226	156	73
3	305	364	45
4	190	210	65
5	187	136	29
6	25	40	6
7	99	85	30
8+9	200	220	40
10	—	—	—
11	140	140	140
Totalt	1 773	1 789	697

Summa årskostnad 302 utgivningsdagar x 697 kr. = cirka 210 tkr.

Summa merkostnad vid produktionssamverkan 210 tkr.—107 tkr. = 103 tkr.

DISTRIBUTIONSLINJER I NULÄGET

1 = Eskilstuna – Arboga – St Sundby –
Eskilstuna

2 = Eskilstuna – Torshälla

3 = Eskilstuna – Malmköping – Flen –
Katrineholm – Vingåker – Eskilstuna

4 = Eskilstuna – Malmköping – Nyköping –
Flen – Eskilstuna

5 = Återvändande Stockholmsbil

6 = Stickbil till Stallarholmen

7 = Nyköping – Katrineholm – Flen –
Järna – Nyköping

8 = Södertälje – Nykvarn – Södertälje

9 = Södertälje – Järna – Hölö – Trosa –
Stjärnhov – Södertälje

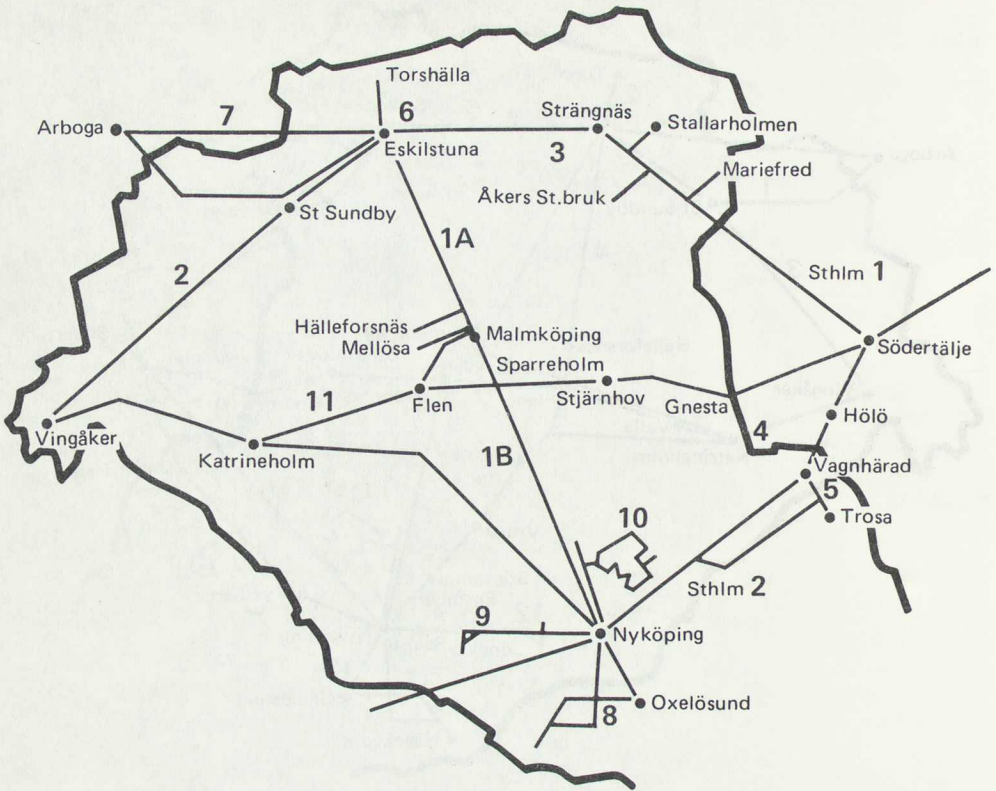
10 = Nyköping – Hölö – Trosa – Tystberga –
Nyköping

11 = Nyköping – Råby Rönö – Aspa – Nyköping

12 = Nyköping – Ålberga – Nyköping

13 = Nyköping – Oxelösund – Nyköping

DISTRIBUTIONSLINJER VID PRODUKTIONSSAMVERKAN

1A = Eskilstuna – Nyköping – Stigtomta – Vrena – Bettna – Katrineholm – Flen – Eskilstuna

1B = Eskilstuna – Sparreholm – Nyköping – Eskilstuna

2 = Eskilstuna – Malmköping – Sparreholm – Skebokvarn – Flen – Katrineholm – Vingåker – Högsjö – St Sundby – Eskilstuna

3 = Stockholm – Eskilstuna – Strängnäs – Malmby (Stallarholmen) – Mariefred – Åkers Styckebruk

4 = Södertälje – Stockholm – Sparreholm – Stjärnhov – Björnlanda – Gnesta – Järna – Södertälje

5 = Nyköping – Tystberga – Vagnhärad – Hölo – Trosa – Nyköping

6 = Eskilstuna – Torshälla – Eskilstuna

7 = Eskilstuna – Arboga – St Sundby – Eskilstuna

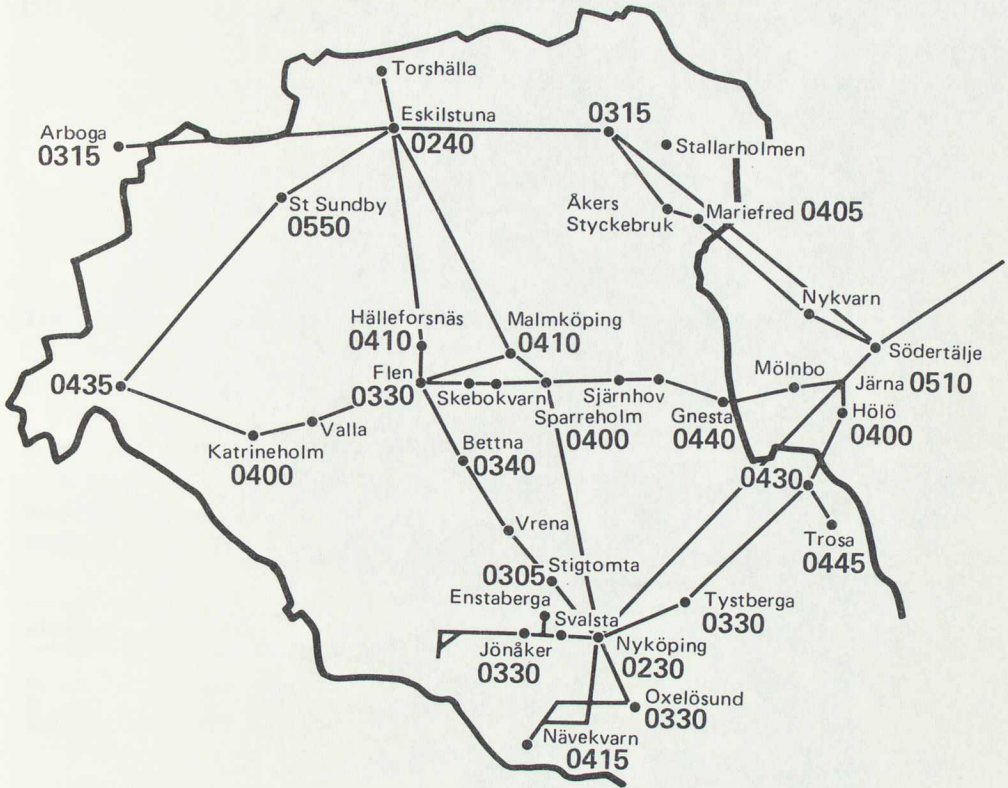
8 = Nyköping – Oxelösund – Nävekvarn – Nyköping

9 = Nyköping – Enstaberga – Jönåker – Ålberga – Nyköping

10 = Nyköping – Råby Rönö – Aspa – Nyköping

11 = Eskilstuna – Katrineholm – Eskilstuna (en bil)

TRANSPORTERTERNAS ANKOMSTTIDER TILL OLIKA PLATSER
I SÖRMLAND VID PRODUKTIONSSAMVERKAN

Bilaga 6 Telelinjer och överföringskostnader vid produktionssamverkan i Sörmland

Telesystemets utformning blir olika i de båda alternativen.

I alternativ A utformas telenätet så att varje tidnings avdelningskontor kopplas till tidningens huvudkontor.

I alternativ B skapas ett s. k. "multidrop-system", där varje avdelningskontor förbinds med huvudlinjer på närmast möjliga ställe.

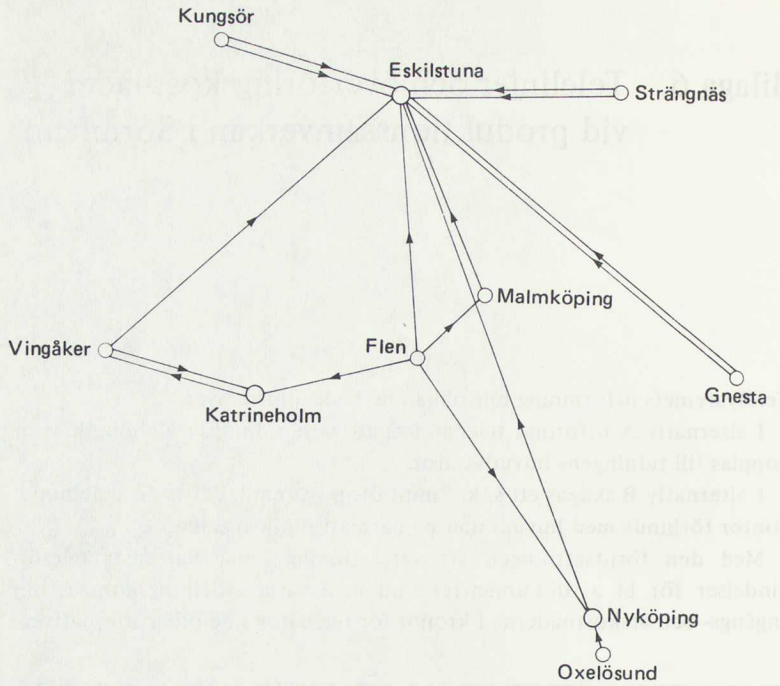
Med den förutsättningen att varje tidning i dag har fasta teleförbindelser för bl. a. dokumentfaksimil med varje avdelningskontor, blir engångs- och årskostnaderna i kronor för telenäten i de olika alternativen:

Alternativ	Engångskostnad	Årlig kostnad
A	31 000	113 640
B	35 200	73 680
Nuläge	9 000	58 600

Kostnadsdifferensen mellan nuläget och alternativ A är cirka 15 tkr. och mellan nuläget och alternativ B cirka 55 tkr.

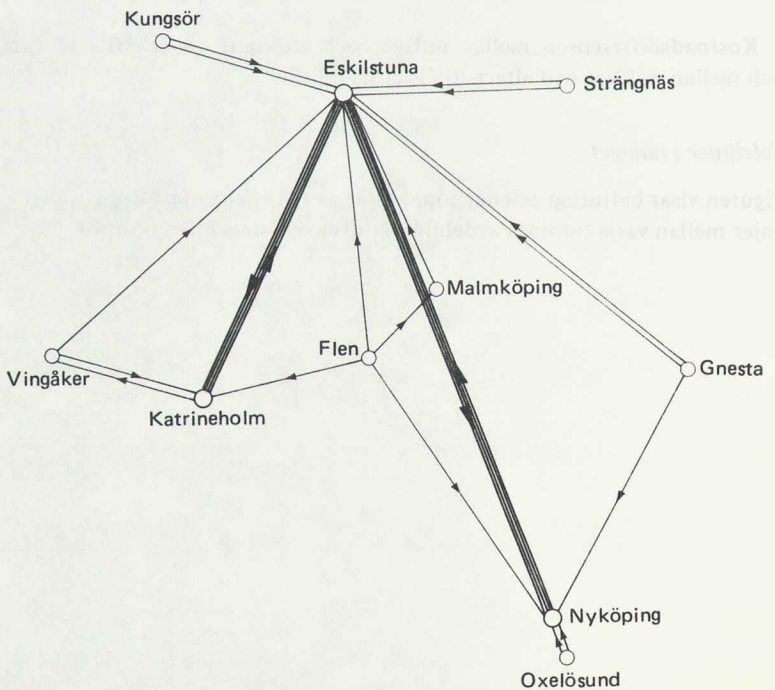
Telelinjer i nuläget

Figuren visar befintligt telenät som består av två-trådiga fast uppkopplade linjer mellan varje tidnings avdelningskontor och dess huvudkontor.

Telelinjer enligt alternativ A

För alternativ A erfordras ett telenät varigenom tidningarnas avdelningskontor kan sända material till sina respektive huvudkontor. Från vardera

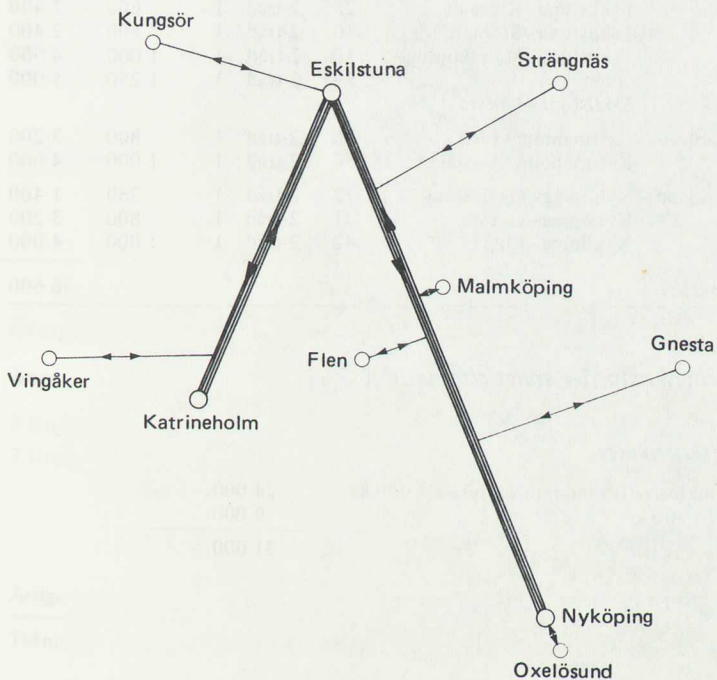
Nyköping och Katrineholm erfordras sedan fyra stycken 4-trådiga fast uppkopplade linjer. Mellan avdelningskontoren och huvudkontoren erfordras endast 2-trådiga fast uppkopplade linjer.

Något gemensamt utnyttjande av samma linjer för flera tidningar kan inte ske, eftersom linjen är fast kopplad till endast en tidnings kontor.

Telelinjer enligt alternativ B

För alternativ B erfordras ett telenät, varigenom varje tidnings avdelningskontor kan insända material direkt till huvudsätteriet i Eskilstuna. Flera tidningar kan enas om samma fasta linje.

Från vardera Nyköping och Katrineholm erfordras 4-trådiga fasta linjer som, på närmast möjliga ställe, ansluts till huvudlinjerna Nyköping–Eskilstuna respektive Katrineholm–Eskilstuna.

*Överföringskostnader i nuläget**Engångskostnader*

15 linjer à 600 kr

9 000 kronor.

Årliga kostnader

Tidning	Sträcka	Ant. km	linje- typ	Ant. linje	Kvart.- avgift	Års- kostn.
Folket	Eskilstuna—Kungsör	25	2-tråd	1	600	2 400
	Eskilstuna—Strängnäs	30	2-tråd	1	600	2 400
	Eskilstuna—Vingåker— Katrineholm	71	2-tråd	1	1 750	7 000
	Eskilstuna—Nyköping— Oxelösund	91	2-tråd	1	2 250	9 000
	Eskilstuna—Flen	36	2-tråd	1	800	3 200
	Eskilstuna—Gnesta	59	2-tråd	1	1 250	5 000
	Eskilstuna- Kuriren	Eskilstuna—Kungsör	25	2-tråd	1	600
Eskilstuna—Strängnäs		30	2-tråd	1	600	2 400
Eskilstuna—Malmköping— Flen		50	2-tråd	1	1 000	4 000
Eskilstuna—Gnesta		59	2-tråd	1	1 250	5 000
Katrineholms- Kuriren	Katrineholm—Flen	36	2-tråd	1	800	3 200
	Katrineholm—Vingåker	50	2-tråd	1	1 000	4 000
Södermanlands- Nyheter	Nyköping—Oxelösund	12	2-tråd	1	350	1 400
	Nyköping—Gnesta	37	2-tråd	1	800	3 200
	Nyköping—Flen	42	2-tråd	1	1 000	4 000
Summa kr.						58 600

*Överföringskostnader enligt alternativ A**Engångskostnader*8 linjer inklusive två modem vardera à 3 000 kr
15 linjer à 600 kr

24 000:—

9 000:—

31 000:—

Årliga kostnader

Tidning	Sträcka	Ant. km	Linje- typ	Ant. linjer	Kvart.- avgift	Års- kostnad
Folket	Eskilstuna—Kungsör	25	2-tråd	1	600	2 400
	Eskilstuna—Strängnäs	30	2-tråd	1	600	2 400
	Eskilstuna—Vingåker— Katrineholm	71	2-tråd	1	1 750	7 000
	Eskilstuna—Nyköping— Oxelösund	91	2-tråd	1	2 250	9 000
	Eskilstuna—Flen	36	2-tråd	1	800	3 200
	Eskilstuna—Gnesta	59	2-tråd	1	1 250	5 000
Eskilstuna- Kuriren	Eskilstuna—Kungsör	25	2-tråd	1	600	2 400
	Eskilstuna—Strängnäs	30	2-tråd	1	600	2 400
	Eskilstuna—Malmköping— Flen	50	2-tråd	1	1 000	4 000
Katrineholms- Kuriren	Eskilstuna—Gnesta	59	2-tråd	1	1 250	5 000
	Katrineholm—Eskilstuna	47	4-tråd	4	1 250	20 000
	Katrineholm—Flen	36	2-tråd	1	800	3 200
Södermanlands- Nyheter	Katrineholm—Vingåker	50	2-tråd	1	1 000	4 000
	Nyköping—Eskilstuna	75	4-tråd	4	2 190	35 040
	Nyköping—Oxelösund	12	2-tråd	1	350	1 400
	Nyköping—Gnesta	37	2-tråd	1	800	3 200
	Nyköping—Flen	42	2-tråd	1	1 000	4 000
Summa kr.						113 640

Överföringskostnader enligt alternativ B

Engångskostnader

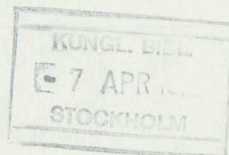
8 linjer inklusive två modem vardera à 3 000:—	24 000:—
7 linjer (anslutningar) inklusive ett modem vardera à 1 600	11 200:—
	35 200:—

Årliga kostnader

Tidning	Sträcka	Ant. km	Linje- typ	Ant. linjer	Kvart.- avgift	Års- kostnad
Katrineholms- Kuriren m. fl.	Katrineholm—Eskilstuna	47	4-tråd	4	1 250	20 000
Södermanlands- Nyheter m. fl.	Nyköping—Eskilstuna	75	4-tråd	4	2 190	35 040
Gemensamma anslutningar	Vingåker—huvudlinjen	16	4-tråd	1	700	2 800
	Flen—huvudlinjen	14	4-tråd	1	700	2 800
	Strängnäs—huvudlinjen	26	4-tråd	1	750	3 000
	Malmköping—huvudlinjen	2	4-tråd	1	60	240
	Gnesta—huvudlinjen	32	4-tråd	1	1 000	4 000
	Oxelösund—huvudlinjen	12	4-tråd	1	700	2 800
	Kungsör—huvudlinjen	25	4-tråd	1	750	3 000
Summa kr.						73 680

Kronologisk förteckning

1. Demokrati på arbetsplatsen. A.
2. Psalmer och visor. Del 1:1. U.
3. Psalmer och visor. Del 1:2. U.
4. Psalmer och visor. Del 1:3. U.
5. Bättre bostättning för flera. S.
6. Huvudmannskapet för specialsolan och sarskolan. U.
7. Framtida studerandehalsovard. U.
8. Utlandssvenskarnas rostratt. Ju.
9. Individens och skolan. U.
10. Rorlig pensionsalder. S.
11. Svensk press. Tidningar i samverkan. Fi.

Statens offentliga utredningar 1975

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Utlandssvenskarnas rösträtt. [8]

Socialdepartementet

Bättre bosättning för flera. [5]

Rörlig pensionsålder. [10]

Finansdepartementet

Svensk press. Tidningar i samverkan. [11]

Utbildningsdepartementet

1969 års psalmkommitté. 1. Psalmer och visor. Del 1:1. [2]

2. Psalmer och visor. Del 1:2. [3] 3. Psalmer och visor. Del 1:3.

[4]

Huvudmannskapet för specialsolan och särskolan. [6]

Framtida studerandehälsovård. [7]

Individen och skolan. [9]

Arbetsmarknadsdepartementet

Demokrati på arbetsplatsen. [1]

KUNGL. B. B.
- 7 APR
STOCKHOLM

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-02258-3